בראשית

בטאון

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

הוצא לאור בידי

ארגון שארית הפליטה מהאיזור הבריטי,

ישראל

קופירייט 1958

כל הזכויות שמורות לארגון
שארית הפליטה מהאיזור הבריטי,
רחוב החלוצים 2, תל־אביב, ישראל

כל ההכנסה של ספר זה מוקדשת
לקופת גמילת חסד שליד הארגון הישראלי
של שארית הפליטה מהאיזור הבריטי

השער — מאת אלחא

נדפס בישראל, דפוס ישראל בע"מ, תל־אביב, ליד גשר רידינג, טל. 23204, ת. ד. 6048

בלזן

זו המטרה אשר נועדה לספר:

א) **לעשות פומבי לחומר ומיסמכים מן התקופה שלפני שחרור בלזן ושלאחר השחרור;**

ב) **לגולל את פרשת הקהילה היהודית האוטונומית המיוחדת־במינה, אשר קמה בבלזן לאחר השואה של יהדות אירופה;**

ג) **להשאיר זכר למען הילדים אשר נולדו בבלזן ולמען הדור הבא כולו.**

הספר הוא לא רק סיכום של השמדה וכליון, אלא גם תיאור של תקומה ותחיה.

המוציאים־לאור

תוכן העניינים

הטלאי הצהוב 15
ה. לייוויק

העירה בוערת 18
מ. גבירטיק

שיר הצריפים 21
אסתר שטוב

אל נא תאמר: הנה דרכי האחרונה 22
הרש גליק

הקדמה 25
נחום גולדמן

בלזן שלנו 29
יוסף רוזנזאפט

בלזן — סמל התקומה היהודית 55
נורברט וולהיים

ה־15 באפריל 1945 64
דריק סינגטון

זכרונות מבלזן 74
נח בארו

משוחררים — אך לא בני־חורין 80
אלקס ל. איסטרמן

בבלזן, ביום שחרורה 85
בריגדיר־גנרל ה. ל. גלין יוז

ילדים בבלזן 88
הדסה בימקו־רוזנזאפט

חוות־דעת רפואית על בלזן 98
ד"ר ו. ר. פ. קוליס

מני קברים אלי חיים חדשים 103
הרב ד"ר צבי עזריה (הלפגוט)

הויכוח על ילדי שארית הפליטה 110
ש. אדלר־רודל

חיי יום־יום בבלזן 114
שמואל ווייגטראוב
יום־ההולדת השני שלנו 118
פאול טרפמן
תיאטרון יהודי בבלזן 120
זאמי פדר
משפט בלזן 125
שמואל גולדשמידט
עזרה יורידית בבלזן 132
ה. ג. וואן דאם
אמריקאני בבלזן 136
ווידא קאופמן
חנוך יהודי בבלזן 139
מ. לובלינר
תלמידים ומורים בבלזן 145
פנחס ווישבסקי
השחרור התרבותי של בלזן 147
יוסף פרנקל
עליח בבלזן 159
צמח צמריון (הלפרן)
החיים הדתיים בבלזן 164
אפרים לונדנר
ארגון שארית הפליטה בישראל 167
רפאל אולבסקי
בלזן על הרי יהודה 171
מלך ראוויטש
יער בלזן 174
אחרית דבר 177
ד"ר דוד לאזר

נספחים:

הנהלת בלזן 183
מוסדות בלזן 185
ביאורים 186
מפתח 189
מפות בלזן

תצלומים

מצבת־הזכרון היהודית בבלזן 11

ד"ר נח בארו 13

כמל 14

שער של קובץ שירים 17

בית־המשרפה בבלזן 20

ד"ר גולדמן על קבר־אחים 26

צריפים במחנה־הריכוז 27

יוסף רוזנזאפט יושב בראש ישיבה של הועד המרכזי 32

קברי הקדושים בבית העלמין בליבק 35

קולונל רוברט סולומון בבלזן 36

ד"ר יוסף שוורץ 37

עתונות העקורים היהודיים 39

המשטרה היהודית בבלזן 40

ארל ג. הריסון 41

העליה מבלזן 42

משלחת בלזן במונטרה 43

אדוארד מ. מ. וואַרבורג 45

כרטיס־ציר לקונגרס השני של היהודים המשוחררים 46

צירים בקונגרס השני 47

הבית העגול 48

מחאה נגד החזרת מעפילי „יציאת אירופה" 50

רגע דומיה על קבר האחים בבלזן 51

מצבת־הזכרון הבינלאומית בבלזן 52

נר־תמיד ליד הכניסה לבית העגול 53

נורברט וולהיים בעצרת־עם בבלזן 59
מעפילי „יציאת אירופה" 61
ערב השחרור 68
פתיחת הקונגרס השני של היהודים המשוחררים 75
ד"ר נח בארו באסיפת־עם בבלזן 77
הקטור מקניל 82
מיניסטרים בריטיים מבקרים בבלזן 83
בריגדיר־גנרל ה. ל. גלין יוז 87
ילדים יהודיים בבלזן 89
התעמלות בגן־ילדים בבלזן 90
ילדים צוחקים בבלזן, לאחר השחרור 91
שיירת ילדים לפני צאתה לארץ ישראל 92
ילדים־עולים 93
בית־החולים גלין יוז בבלזן 95
רופאים של בית־החולים בבלזן 95
קברי־אחים בבלזן 104
נוער ציוני בבלזן 106
הורים בבלזן נפרדים מבנם 107
מבלזן אל חיים חדשים בישראל 108
הנאשמים במשפט האנובר 111
כרטיס־מזון 115
יוסף רוזנזאפט ויהודי בעל דמות פטריארכלית בבלזן 116
קבוצת אנשי בלזן עם ד"ר יוסף שוורץ 117
תיאטרון־„קאצט" בבלזן 121
פלקט על „החייט הקסום" 122
תמונה מתוך „מאתים אלף" 123
בעת הפסקה במשפט בלזן 126
לוח ליד הכניסה למחנה־הריכוז בבלזן 129

בית־ספר בבלזן 140
התעמלות בגימנסיה של בלזן 141
תעודה של הגימנסיה 142
דגלי בתי הספר בבלזן 143
ביבליוגרפיה של בלזן 149
הגליון הראשון של העתון היהודי בבלזן 151
הכתב של עתון יהודי בלזן 152
מאמרו של דוד רוזנטאל 153
מאמרו של דב לאופר 154
העתון הרשמי של היהודים המשוחררים 155
ירחון לקהילות 156
דו״ח לקונגרס העקורים 157
חוברת על ליל־הפרעות 158
אנשי הבריגדה היהודית בבלזן 159
רשימת־בחירות בבלזן 161
חיילי הבריגדה מניחים זר בבלזן 162
תעודת נשואין מטעם הועד היהודי המרכזי 165
רבני בלזן 165
משלחת מבלזן ליד ביתו של נשיא ישראל 168
המשלחת אצל הנשיא 168
תשורה לנשיא מאת אנשי בלזן 169
״החורבן שלנו בתמונות״ 170
יער בלזן — יוסף רוזנזאפט נוטע את העץ הראשון 174
לוח ליד הכניסה ליער־בלזן 175

מצבת־הזכרון היהודית בבלזן

(ניצבת על קבר־אחים של 7000 יהודים אשר מתו בבלזן לאחר השחרור —כבר אי אפשר היה להצילם).

לזכרו של ידיד טוב

נח בארו היה אחד הראשונים מקרב היהודים החפשים אשר באו אלינו לאחר השחרור. הוא העניק לנו לא רק את ידיעותיו, חכמתו, נסיונו ומומחיותו בעניני צבור, אלא גם — ומעל לכל — את לבו היהודי. הוא נטל חלק בצרותינו ובשמחותינו כאחד מתוכנו; הוא הזדהה אתנו לחלוטין. מעולם לא נתיגע לשמוע על דאגותינו, ומסירותו היתה ללא ליאות, עד שעזב אחרון היהודים את המחנה. בשבילי — ובשביל כולנו — הוא נשאר ידיד קרוב ויקר גם כאשר החיים חזרו למסלולם התקין.

עתה אינגו עוד — ועם הסתלקותו כבה מאור שהאיר לכולנו.

יוסף רוזנזאפט

סמל זה עיכר וליווה את כל מפעלינו בבלזן ומחוצה לה

הַטְלַאי הַצָּהֹב

אֵיךְ נִרְאָה טְלַאי זֶה צָהֹב,
שְׁמָגֶן־דָּוִד אָדֹם אוֹ גַּם שָׁחֹר לוֹ
עַל זְרוֹעוֹ שֶׁל יְהוּדִי בְּאֶרֶץ־נַאצִ׳ם —
עַל מִשְׁטַח הַלֶּבֶן שֶׁל שַׁלְגֵי כִּכְלֵוֹ
אֵיךְ הָיָה נִרְאֶה טְלַאי זֶה צָהֹב,
שְׁמָגֶן־דָּוִד אָדֹם וְגַם שָׁחוֹר לוֹ,
עֲלֵי זְרוֹעַ רַעְיָתִי וּבְנִי
וְעַל הַזְּרוֹעַ שֶׁלִּי —
עַל מִשְׁטַח הַלֶּבֶן שֶׁל שַׁלְגֵי נְיוּ־יוֹרְק
אָכֵן —
זוֹ הַשְּׁאֵלָה נוֹקֶרֶת — יִתּוּשׁ בַּמּוֹחַ,
זוֹ הַשְּׁאֵלָה תִּקּוֹס כְּעֶשׂ בְּלֵב.

אֵיךְ נִצָּא יְדֵי חוֹבָה בְּמֻלָּל?
אֵיךְ מְלוֹא חוֹבַת אַחְדוּת לֹא נָקִים
וּבְעַצְמֵנוּ עַל הַזְּרוֹעַ לֹא נִקָּשֵׁרָה
טְלַאי צָהֹב, מָגֵן־דָּוִד, גַּם לָנוּ כִּי נוֹעָדוּ,
לִפְנֵי עָם, לִפְנֵי עֵדָה בְּנֵיוּ־יוֹרְק כִּבְבֶרְלִין,
בְּפָרִיס, בְּלוֹנְדוֹן, מוֹסְקְבָה כִּבְעָרֵי פּוֹלִין?
אָכֵן —
זוֹ הַשְּׁאֵלָה נוֹקֶרֶת — יִתּוּשׁ בְּמֹחַ,
זוֹ הַשְּׁאֵלָה תִּקּוֹס כְּעֶשׂ בְּלֵב.

רַב הַשֶּׁלֶג הָרִאשׁוֹן הַבֹּקֶר
וִילָדִים בְּמִזְחָלוֹת חוֹלְפִים בְּגַן־הָעִיר.

הָאָוִיר מָלֵא קוֹלוֹת שִׂמְחָה וָגִיל –
גַּם אֲנִי אוֹהֵב כְּיֶלֶד, שֶׁלֶג צַח
וְכִסְלּוֹ אָהוּב עָלַי בְּמֻיָּחָד.

(אִי־הַ־חַק, הַרְחֵק שָׁם,
נָח בַּשֶּׁלֶג אֶחָד אַסִּיר).

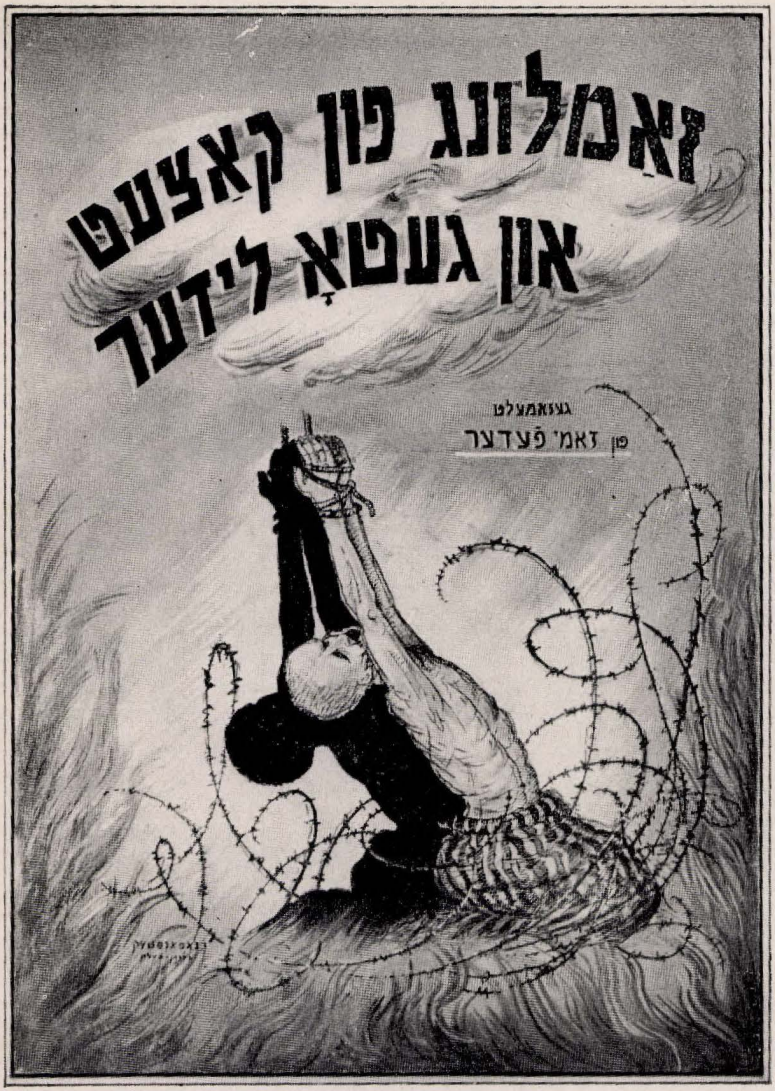
הָהּ אֵל רַחוּם, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב,
אַל תְּיַסְּרֵנִי עַל אַהֲבָתִי זוֹ –
כִּי עַל חֵטְא אַחֵר עָנַשְׁתָּנִי, –
הָהּ, יַסְּרֵנִי עַל כִּי אֵינִי צָר
כָּל מֹשֶׁה מְשֶׁלֶג נִיו־יוֹרְקִי נָדִיר זֶה,
וְאֵינִי בּוֹנֶה לִי הַר־סִינַי מְשֶׁלֶג,
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֹאת עֵת עוֹד הָיִיתִי יֶלֶד.

(אִי־הַרְחֵק נוֹדַד מִי
וּבַשֶּׁלֶג בָּס עַד צַוָּאר).

יַסְּרֵנִי, וּבָאַף, עַל כִּי אֵינִי לוֹבֵשׁ
גַּם אֲנִי מָגֵן־דָּוִד עַל שֵׁשֶׁת מִגְדָּלָיו
וְאֶת הָאֵין־סוֹף זֶה הֶעָגֹל בְּטַלַּאי צָהֹב –
לְעוֹדֵד בּוֹ אֶת עַמִּי בְּאֶרֶץ־תַּלְיָנִים,
לְהַלֵּל וּלְרוֹמֵם אֶת אֱזוֹרוֹצֵנוּ
בְּסִמֶּל־יִחוּסֵנוּ זֶה הַגֶּא
לְעֵינֵי אַרְצוֹת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.
אָכֵן –
זוֹ הַשְּׁאֵלָה נוֹקֶרֶת – יְתוּשׁ בַּמֹּחַ.
זוֹ הַשְּׁאֵלָה תִּקֹּס כָּעֶשׁ בַּלֵּב.

(אִי־הַרְחֵק, הַרְחֵק שָׁם –
אַרְצֵנוּ אֲסוּרָה מִבּוֹא).

עברית: ש. סקולסקי (שס)

השער של קובץ שירים,

אשר לוקט, נדפס והוצא בידי הועד היהודי המרכזי בבלזן

הָעֲיָרָה בּוֹעֶרֶת*

א.

אַחִים, בָּעֲיָרֶת שְׂרֵפָה,
עֲיָרָתֵנוּ בּוֹצֵרָה כֻּלָּהּ,
בָּהּ רוּחוֹת שְׁחוֹרוֹת יִסָּעֲרוּ,
לַהֲבוֹת־חֶרְפָּן יִבָּעֲרוּ,
עַקְבוֹתֶיהָ לֹא נִשָּׁאֲרוּ,
הִיא עוֹלָה בָּאֵשׁ,
וְאַתֶּם חוֹבְקִים יְרֵכַיִם
בְּלִי הוֹשִׁיט עֶזְרָה,
בְּלִי כַּפּוֹת אֶת אֵשׁ־הַלַּהַב,
אֵשׁ הָעֲיָרָה.

ב

אַחִים, הַצִּילוּ, שְׂרֵפָה!
קְרוֹבָה חַס וְחָלִילָה, הַשָּׁעָה,
כִּי הַלֶּהָבוֹת יַתְמִידוּ
אֶת כֻּלָּנוּ פֹּה יַשְׁמִידוּ,
רַק שְׂרִידֵי קִירוֹת יָעִידוּ
מַה שֶּׁפֹּה הָיָה.

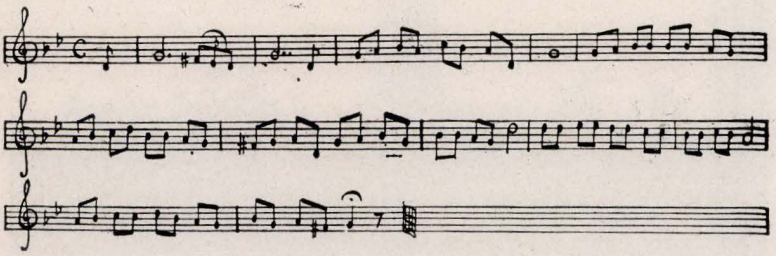

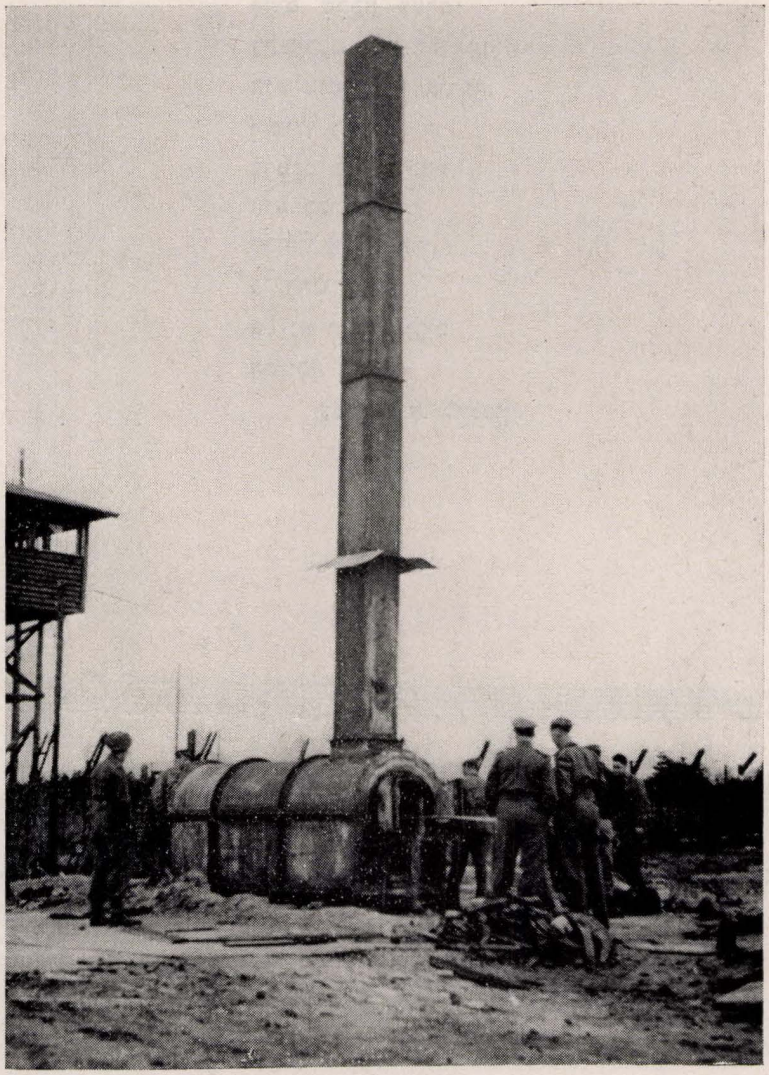
* שיר זה הושר בשפות שונות במחנות — לפני השחרור ולאחריו.

ג.

אַחִים, שְׂרֵפָה, בְּעֵרָה!
רַק בְּיֵדְכֶם בִּלְבַד הִיא הָעֲזָרָה.
חִישׁ הוֹשִׁיטוּ יָד אוֹהֶבֶת
וְהַצִּילוּ מִהַמָּוֶת,
בְּדַמְכֶם כִּבּוּ שַׁלְהֶבֶת,
חִישׁ כַּבּוּ בְּדָם;
מֵרָחוֹק אַל תַּעֲמֹדוּ,
כִּי הָאֵשׁ עוֹלָה.
אַל נָא תְּחַבְּקוּ יְדַיִם,
הַשְׂרֵפָה גְּדוֹלָה!

עברית: א. לוינסון

בית המשרפה בבלזן

שִׁיר בּוֹנֵי־הַצְּרִיפִים

יַחַד, אֶחָי,
מָתַי נֵצֵא, מָתַי?
יַחַף, רָעֵב, בְּלוּיִים וְנִגָּר,
מֵאַבָּא־אִמָּא אֵין עוֹד זֵכֶר.
אֵלִי! מָה רַב הַדִּוְיָי!

יַחַד, אֶחָי,
הַיּוֹם נִמְשָׁךְ בְּלִי דַי,
אֲבָנִים, עֵצִים נִסְחָבָה,
עֲצֻמוֹת־מֵתִים בְּיָד נִכְאָבָה.
אֵלִי! מָה רַב הַדִּוְיָי!

יַחַד, אֶחָי,
שְׁמַע אֶל זַעֲקוֹתַי,
אֶל קוֹל קְבָרִים, כִּי לֹא נוֹדָעוּ,
אֶל קוֹל טַף שֶׁמֶּךָ קָרָאוּ,
לְלֹא אֵם, אַלְמָי!

יַחַד, אֶחָי,
בְּטָחוּ בַּאדֹנָי!
מְצַפִּים עוֹד אָנוּ
אֶל אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּנוּ.
עַם יִשְׂרָאֵל חָי!

עברית: ש. סקולסקי (שס)

השיר הזה חובר בידי ילדה בת שתים־עשרה בבלון לפני השחרור.

אַל נָא תֹּאמַר:
„הִנֵּה דַרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה"

(שִׁיר הַפַּרְטִיזָנִים הַיְהוּדִים)

אַל נָא תֹּאמַר: „הִנֵּה דַרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה,
אֶת אוֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמֵי הָעֲנָנָה".
זֶה יוֹם נִכְסַפְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וְיָבוֹא,
מִצְעָדֵנוּ עוֹד יַרְעִים:
אֲנַחְנוּ פֹּה!

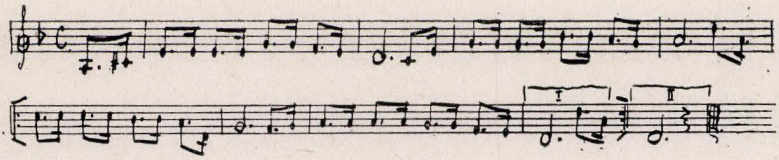
מֵאֶרֶץ הַתָּמָר צַד יַרְכָתֵי כְּפוֹרִים,
אֲנַחְנוּ פֹּה — בְּמַכְאוֹבוֹת וְיִסּוּרִים,
וּבַאֲשֶׁר טִפַּת דָּמֵנוּ שָׁם נִגְרָה,
הֲלֹא יָנוּב עוֹד עֵז־רוּחֵנוּ בִּגְבוּרָה.

עַמּוּד הַשַּׁחַר עַל יוֹמֵנוּ אוֹר יָהֵל,
עִם הַצוֹרֵר יַחֲלֹף תְּמוֹלֵנוּ כְּמוֹ צֵל.
אַךְ אִם חָלִילָה, יְאַחֵר לָבוֹא הָאוֹר —
כְּמוֹ סִיסְמָה יִהְיֶה הַשִּׁיר מִדּוֹר לְדוֹר.

בְּכְתָב הַדָּם וְהָעוֹפֶרֶת הוּא נִכְתָּב.
הוּא לֹא שִׁירַת צִפּוֹר הַדְּרוֹר וְהַמֶּרְחָב.
כִּי בֵּין קִירוֹת נוֹפְלִים שָׁרוּהוּ כָּל הָעָם.
יַחְדָּו שָׁרוּהוּ וְ„נָאנָאנִים" בְּיָדָם.

עַל־כֵּן, אַל־נָא תֹאמַר: „דַּרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה,
אֶת אוֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ שְׁמֵי הָעֲנָנָה".
זֶה יוֹם נִכְסָפְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וְיָבוֹא
וּמְצָדָנוּ עוֹד יַרְצִים:
אֲנַחְנוּ פֹּה!

עברית: א. שלונסקי

נחום גולדמן

הקדמה

אנו חיים בתקופה, שבה עלולים המאורעות הדרמטיים של היי יום־יום בעולם כולו והרעש וההמולה של סכסוכים צבוריים, למחות מהזכרון אף שואות עצומות וטרגדיות מבעיתות כהשמדת יהדות אירופה בעינויי תופת בעת שלטון הנאצים בגרמניה.

אנו עצמנו עלולים לשכוח את מחנות הריכוז ואת תאי הגאזים. לפיכך יש להזכיר תמיד הן את השואה והן את הנצחון על הנאציזם. ייתכן, כי המאורעות הללו צריכים להיזכר במדינת ישראל יותר מאשר בקיבוצים יהודיים אחרים. עלינו לזכור אותם למען העולים החדשים, שעברו שבעת מדורי גיהינום באושוויץ, בבלזן ובמחנות אחרים ומצאו את חרותם וכבודם בישראל; וגם למען היהודים שגדלו בישראל ולא עברה עליהם כוס הסבל של יהודי אירופה תחת העול הנאצי. היהודים החפשים והגאים הללו צריכים לדעת על כך. זוהי חובתם המוסרית. גם הם צריכים לחרות על לוח לבם את הטרגדיה של יהודי אירופה בימי שלטון היטלר.

שלש מחשבות מנצנצות במוחנו כאשר אנו מהרהרים על הטרגדיה העצומה. המחשבה הראשונה, שאינה נותנת לנו מנוח, היא על האכזריות הבלתי־משוערת של הנאצים, על המשטמה השטנית שפעפעה בלבותיהם. חובתנו היא לנדור נדר, כי לא נשכח לנצח את האבידות והיסורים, וכי לא ניתן לעולם הגדול לשכוח זאת על נקלה.

ד"ר נ. גולדמן על קבר־האחים בבלזן

המחשבה השניה היא, כי העולם התרבותי נושא באחריות ברורה, גם אם לא ישירה, למאורעות המחרידים באירופה בתקופה הנאצית.

אילמלא החטאים שבעשייה ושבאי־עשייה הרובצים על העולם החפשי,

הצריפים במחנה־הריכוז בבלזן

על הדמוקרטיות, כלשון הז'רגון בימינו; אילמלא השאננות וערלת־הלב של המנהיגים הדמוקרטיים במערב אירופה; אילמלא המדיניות קצרת־הרואי, הבלתי־מוסרית והילדותית של מדינות המערב לגבי הנאצים — לא היו הנאצים מגיעים לשלטון ולא היתה ניתנת להם האפשרות להשמיד מיליוני בני אדם, יהודים ואחרים, ולהשליך תבל כולה למערבולת של כליון במלחמת העולם השניה.

סבלותיהם של מיליוני יהודים ולא־יהודים בשנות ההיטלריזם משמשים אזהרה מרה לכל העמים ולמנהיגיהם, כי אסור להם להרשות, בשום זמן ובשום תנאים, התפתחות משטרים ואסכולות מסוג הנאציזם.

עליהם להבין ולזכור תמיד, כי מתן חסות למיעוטים נרדפים ועמים חלשים כנגד תוקפנים, ליסטים ומשטרים בלתי־מוסריים הוא לא חובה מוסרית בלבד, אלא גם מדיניות נבונה של הגנה עצמית.

אנו בניו של עם, שסבל יותר מזולתו מתועבות הנאציזם. לכן אנו זכאים, ואף מחוייבים, להזכיר זאת לעם הגרמני, ולעולם בכללו, ולהזהירו מפני הסכנה של זוועה דומה, שאינה בלתי־אפשרית גם בימים אלה.

המחשבה השלישית היא — אהדה עמוקה ומתמדת למעונים, שנותרו בחיים. תקופת היטלר, שבה נתרחשה טרגדיה יהודית גדולה כל כך, ראתה גם דוגמאות מזהירות של מעללי־גבורה יהודיים. מגילת המעשים של אלפי גבורים יהודים אלמונים, שנאבקו עם הנאצים במחתרת ונטלו חלק במרידות גלויות; ההיסטוריה של מרי הירואי מצד קבוצות יהודיות,

קהילות ויחידים עדיין לא נכתבה. הניצולים הם עדים לגבורה הזאת, שגאלה את הכבוד היהודי. זוהי אולי קרן־האור היחידה, להם ולכולנו, בליל האופל של התקופה הנאצית.

אנו נזכרים בטרגדיה מתוך החלטה נחושה, שלא לתת כי תישנה אי־פעם, ומתוך שבועה לבנות חיים חדשים במדינת היהודים, אשר תשים קץ ליתמות היהודית — יתמות שאיפשרה רדיפות וכליון.

תפילותינו ומאמצינו מוקדשים לקיום העם היהודי, קיום של חופש וכבוד, בתוך משפחת עמי תבל. מי יתן וישראל ישכון לבטח בארצו.

יוסף רוזנזאפט

בלזן שלנו

ברגן־בלזן, או בקיצור בלזן, היא סמל כפול בקורותינו ובקורות האנושיות בשנים שלאחר מלחמת העולם השניה, ולא רק שם של עיירה בצפון גרמניה.

השם „בלזן" מעורר פלצות בלבות יהודיים. בלזן נחרתה בתודעה היהודית כאחד המקומות הארורים ביותר בגרמניה, שבו טמונות עצמותיהם של רבבות קרבנות יהודיים. מחנה בלזן האכזרי חקוק בזכרונם של יהודים, ושל בני עמים אחרים בעולם כולו, כמחנה של רעב, שהוציא אנשים מדעתם, ושל זוהמה בל־תיאמן, אשר הביאה בעקבותיה מחלות חדשות לבקרים ומגפות מדי יום ביומו. בלזן נעשתה סמל ההתאכזרות של אדם לאדם.

אולם, בלזן היא גם המחנה המשוחרר שלאחר ה־15 באפריל 1945, המסמל את התקומה וההתחדשות, את „תחית המתים" של השרידים. בלזן נתנה אחת הדוגמאות היפות ביותר של פעילות יהודית צבורית מאורגנת בהיסטוריה החדישה ומהווה מופת של מאבק למען זכויות היהודי והאדם.

אנחנו, אשר נאחזנו בחיים עד נשימתנו האחרונה, וזכינו להיות בני־חורין, נאלצנו מיד לאחר השחרור, ובמשך חדשים לאחר מכן, לגייס את שארית כוחותינו הגופניים והרוחניים למאבק מבודד למען זכויות־יסוד.

בימים ההם, וכעבור זמן, נאמר לנו מצדדים שונים, שעלינו לשכוח את פרשת בלזן שלפני השחרור. ברור, שאיננו יכולים לזכור את התקופה ההיא במשך כל עשרים וארבע שעות היממה. אנו בשר ודם, והשיכחה שולטת

לעתים בבני־אדם. אך לא נוכל לשעות לעצה היעוצה לנו, שנמחה את בלזן מזכרוננו. בלזן תישאר תמיד חלק בלתי־נפרד מישותנו.

בטרם אגש לחלק העיקרי של מאמרי — לתת מושג ולשרטט כמה תמונות אופייניות של החיים בבלזן ושל מאבקנו המדיני — עלי להבהיר תחילה, כי אין זו היסטוריה מלאה של החיים היהודיים בבלזן, ואף לא אפס־קצה. אלו הן פרשיות אחדות בלבד, אשר נחרתו בחריפות יתרה בזכרוני, בהלך־רוחי ובלבי ויש להן שייכות ישירה לפעולות הניצולים.

זוהי חובתו של עד־ראייה, וביחוד עד במעמדי, לקבוע את העובדות ולסייע ככל האפשר להיסטוריון בעתיד.

ההיסטוריון יגש כנראה להערכת התקופה הזו כבר לאחר שדורנו יחלוף ויתם. חובתנו היא להשאיר לו חומר־גלם למען לא ייכשל במישגים ובתיאורים בלתי־נכונים.

*

בלזן שוחררה ב־15 באפריל 1945, בשעה שלש ושבע דקות אחר הצהרים. יד הגורל היתה, ושלשה חיילים יהודיים נמצאו בטנקים הבריטיים אשר שיחררו את המחנה מידי הנאצים. זה היה מגענו הראשון עם העולם היהודי.

אנחנו, שוכני המחנה המתים־למחצה, צללים ולא בני־אדם, לא נטינו להאמין, כי אמנם בא השחרור. הכל נראה לנו כחלום מתוק שלאחריו חוזרת המציאות המרה. ואכן, במובן מסויים היה זה בתחילה חלום בלבד.

הצבא הבריטי המשיך במסעו עטור־הנצחון עד סוף המלחמה, 8 במאי 1945. במחנה נשארו ביומיים הראשונים לשחרורו — ב־15 באפריל וב־16 בו — אנשי ס.ס. הונגריים, והם עוד הספיקו לרצוח ביומיים אלה 72 יהודים ו־11 לא־יהודים על „פשעים" כגון לקיחת קליפות תפוחי אדמה מן המטבח או קצת ירקות מן המרתף. את העובדות הללו קבעה אחר־כך ועדה בראשות הקפטן הבריטי דריק סינגטון. אך תביעתנו להעמיד את הרוצחים לדין הושבה ריקם, והם מתהלכים חפשים עד היום הזה.

מבחינה פסיכולוגית היו השנים 1945 ו־1946 מרות מאד. במובן מסויים, למרבה האירוניה, הן היו קשות יותר משנות השהייה בגיהינום אושוויץ ובלזן. באושוויץ ובבלזן פיעמה בנו תקווה. אנשים חיים אינם מאמינים בחדלונם. אלה שנאחזו בכוחותיהם האחרונים בחיים, זכו להגיע ליום הפדות...

והנה בא היום הנכסף של קומץ השרידים — אנו ראינו עולם חדש, אך קר וזר.

היהודים החפשים באו אלינו אך כעבור חדשים אחדים, ורבבות יהודים משוחררים נפחו את נשמתם בלי שזכו אף לומר „בוקר־טוב" או „שלום" לעולם היהודי החפשי.

משבאו אחינו סוף־סוף (ורק כנציגים של ארגוני־סעד), הם ראו אותנו כנושא של רחמים וכאנשים לא נורמליים, פראים למחצה.

למרבה הצער שכחו אחינו, כי אנו אנשים בעלי עבר; כי אנו לא חונכנו בבלזן, באושוויץ, במאידנק. לפני השואה היו לנו בית וסביבה ואהבת־אם ורוך! אנו למדנו בבתי ספר ובאוניברסיטאות ובישיבות... מה כאבה לנו השיכחה הזאת.

עוד יותר נפגענו למשמע התיאורים של רבבות יהודים אשר נהרו אלינו ממזרח, ביניהם פרטיזנים במספר רב.

הקשבנו לסיפורים שלהם על חייהם במעמקי רוסיה ועל שובם בקרונות־בקר לפולין, במקום שקידמו את פניהם בפרעות־קילק, האזנו לדו"חות שלהם על יחס אכזרי ועל השמדה של יהודים, כיהודים, גם במחנות פרטיזנים — ונגוז האחרון שבחלומות־הפז שלנו.

*

והנה אנו בבלזן שלאחר השחרור. סוף־סוף, חפשים בעולם חפשי, כביכול. אך חלפו חדשים אחדים בטרם נראו הסימנים הראשונים של סיוע יעיל. עובדה היא, כי בעולם כולו לא נמצא רופא־ילדים יהודי נודע, מנתח או גינקולוג, שיתנדב לבוא לבלזן ולעמוד לימיננו — על אף כל פניותינו. היינו אנוסים להיזקק לעזרתם של רופאים ואחיות גרמניים, אשר האנגלים שלחו למחננו. עד היום הזה מהדהדים באזני הנהי והתחנונים של חולינו, אני עדיין חש את אימתם וזעזועם, משנודע להם, כי יטפלו בהם רופאים גרמניים. אך מה נותר לנו לעשות? שמונת אלפים ניתוחים, רובם מסובכים, בוצעו בידי מנתחים גרמניים. מנתחים יהודיים לא היו לנו. יותר מאלפיים ילדים יהודיים נולדו במחנה — בהם ובאמותיהם טיפלו רופאים ואחיות גרמניים. לא היתה ברירה בידינו. הרופאים והאחיות שבין המשוחררים התיצבו מיד למילוי תפקידם אם כי הם עצמם היו תשושים ורפי־אונים. רובם יצאו לשוודיה עם משלוחי־חולים.

אנו יודעים את כל הקשיים שהיו כרוכים בתחבורה ובהשגת רשיונות בימים ההם של כיבוש צבאי. אך אין זו הפרשה כולה. מדוע בכל זאת לא באו היהודים החפשים אלינו? יהודים מארצות החופש יכלו לפלס דרך אלינו, אילו רצו זאת באמת ובתמים. במקרה הגרוע ביותר היו מחזירים אותם הביתה. ייתכן שבמתכוון היו מסיחים דעת מנוכחותם והיו נותנים להם לעבוד באין מפריע. אך כאמור, הם לא באו...

גם מאוחר יותר, כאשר לא היו שום מכשולים, והיתה אפשרות לנסוע באין מפריע, באו אלינו רק נציגים רשמיים של מוסדות יהודיים, אך לא

יוסף רוזנזאפט יושב בראש ישיבה של הועד המרכזי

יהודים סתם, חדורים שאיפה לראות את אחיהם המשוחררים, את שארית הפליטה של ההשמדה הגדולה ביותר בתולדות העם היהודי.

*

ראשית פעולתנו המדינית בבלזן חלה בזמן שבמחנה עוד השתוללו הרעב והמוות. מחלות ומגפות קיפדו את פתיל חייהם של אלפי יהודים, שנגאלו זה עתה מן הערפד צמא־הדמים קראמר וכנופיתו. המצב היה נואש. החופש החל לזרוח בשביל היהודים המעונים והמורעבים, אך מלאך המוות לא הפסיק את קציר־הכליון.

58 אלף גברים ונשים שוחררו בידי האנגלים בבלזן, אך כ־28 אלף איש מתו לאחר השחרור, ביחוד מטיפוס ומשחפת. לא היה להם שום סיכוי של הצלה, אם כי צבא־השחרור עשה הכל כדי להושיעם.

בתנאים כאלה התהלנו בעבודתנו.

הטרגדיה של הקדושים, אשר הומתו בידי הס.ס. ההונגריים ביומיים הראשונים שלאחר השחרור, שימשה לנו אות להתארגנות.

ב־18 באפריל, שלשה ימים לאחר השחרור, הוקם הועד הזמני הראשון של המחנה — בבלוק 88 שיצאו לו מוניטין. כל אנשי המחנה, שעצרו כוח לעמוד על רגליהם, בחרו בועד, אשר ניגש מיד לעבודה.

התרכזנו בארבעה שטחי־פעולה: שיקום גופני של הניצולים; איחוד משפחות השרידים; מלחמה מדינית למען זכויותינו; שיקום רוחני.

חיפוש הקרובים היה אחד הפרקים הטראגיים והמזעזעים ביותר בפרשה זו. יש להרחיב את הדיבור עליו בהזדמנות אחרת.

מיד נתברר, כי יש לשים את הדגש בפעולה המדינית, אף־על־פי שהמוות עוד השתולל במחנה בלי רחם. מיד פרצו הויכוחים הראשונים בינינו ובין האנגלים. דרשנו תעודות־שחרור בשביל היהודים הגרמניים ובלוקים מיוחדים בשביל משוחררים יהודיים — אך פנינו הושבו ריקם. כאשר נימת דיבורנו נעשתה נועזת יותר, נתמלאה בקשתנו.

כעבור ימים אחדים פרץ ויכוח חדש. דרשנו זכות לבדוק את תנאי החיים בעיירה צלה, במרחק 27 ק"מ מבלזן, לאחר שהאנגלים ביקשו להעביר לשם 2800 גברים מבלזן. האנגלים ויתרו גם בפרט זה נוכח עמידתנו התקיפה.

רוב חברי ועד המחנה עברו לצלה. בבלזן נשארו אחדים ממייסדי הועד, וביניהם כותב השורות הללו.

אז בא תור הויכוח הגדול עם האדמיניסטרציה האנגלית על לינגן ודיפהולץ. אלו הן שתי עיירות גרמניות בקירבת הגבול ההולנדי. בשבילנו הן היו זירה של מאבק גדול על זכויות־יסוד. הואיל ובלזן הוקמה מלכתחילה ע"י הגרמנים כמחנה צבאי, סברו אנגלים „מרחיקי־ראות", מסוגם של אלה המכינים את המלחמה הבאה בשיטות של המלחמה הקודמת, כי יש לנצל את מחנה בלזן לצרכים צבאיים, וכי עלינו לעקור מהמקום. הם הציעו לנו ללכת ללינגן ולדיפהולץ, והבטיחו לנו סטאטוס של מחנה של הצלב האדום, וסיכויים טובים יותר להגירה. כן הוגד לנו, שתנאי החיים בלינגן ובדיפהולץ יהיו נוחים יותר כל עוד נשהה בגרמניה.

הרבנים הצבאיים בצבא הבריטי, יהודים טובים כרב ד"ר ישראל ברודי, רוו. יצחק לוי, רוו. א. הרדמן ורוו. א. גולדפינגר, האמינו לתומם בכל אשר הוגד להם, ושידלו אותנו לקבל את ההצעה. אנחנו, לדאבון לב, היינו מנוסים יותר בדרות, ותבענו להראות לנו את המקום בטרם נזוז.

כשסיירנו שם, נתאשרו השדותינו. היתה שם שממה — בנינים ישנים והרבים, בלי אור, בלי מים. לא מקום למגורי אדם. (עד היום הזה איננו תופסים, כיצד אפשר היה להציע לאנשים רצוצים לחיות בתנאים כאלה). דרשנו מן האנגלים, שישנו את החלטתם. אך בינתיים כבר היה משלוח אחד של אנשי־בלזן בדרך ללינגן ומשלוח שני היה מוכן לנסיעה. אני

עיכבנו את השיירה השניה והחזרנו את הראשונה. החוזרים תפסו את הבנינים שהוכנו בשביל הצבא הבריטי.

כותב השורות הללו, שהיה יושב־ראש הועד ונשא באחריות למרי זה, — החזרת השיירה הראשונה היתה בניגוד לפקודות ברורות של שלטון־הכיבוש — הועמד לדין צבאי. שוחררתי לאחר משא־ומתן ממושך ומייגע. בזה נשברה החזית המדינית נגדנו.

*

בריגדיר־גנרל גלין יוז, הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני, אשר הופיע בבלזן בשעות הראשונות שלאחר כניסת הצבא הבריטי, רכש את לבנו. עוד בפגישה הראשונה עם הבריגדיר נשתכנענו, כי לפנינו לא רק גנרל, רופא צבאי ואדמיניסטרטור, אלא גם הומניסט גדול. בריגדיר־גנרל גלין יוז וקולונל ג'ונסטון, אף הוא רופא צבאי, ניהלו מערכת־הצלה נואשת — והצילו חיי רבים. הצלב האדום הבריטי, קבוצת רופאים שווייצאריים מתנדבים וסטודנטים־לרפואה מאוניברסיטאות שונות באנגליה, בהנהלתו של ד"ר מייקלג'ון, טיפלו אותה שעה במסירות רבה בחולי המחנה. באותו זמן נעשתה גם העבודה ההומניטארית הגדולה של הצלב האדום השוודי בראשות הרוזן פולקה ברנאדוט. ששת אלפים חולים קשה הועברו מבלזן לשוודיה לשם ריפוי והבראה בבתי־חולים שוודיים. תמיד נהיה אסירי־תודה לעם השוודי ולממשלת שוודיה על עזרתם זו.

הנסיעה לשוודיה היתה כרוכה בחויות מזעזעות. רבים מבין החולים לא רצו בשום פנים להיכנס לאמבולנסים של הצלב האדום, על מנת לנסוע מבלזן לנמל ליבק, כי הם נזכרו, שבאמבולנסים כאלה, מסומנים בצלב אדום, היו הגרמנים מובילים אנשים לתאי הגאזים...

לא כל החולים זכו להגיע לשוודיה. 72 מתו בדרך לאניה — ואנו הבאנום לקבורה בבית־העלמין היהודי העתיק בליבק.

*

בפרק על המאבק לזכויותינו יש לומר מלים אחדות על אישיותו של הקולונל רוברט סולומון ז"ל, היועץ לעניינים יהודיים ליד המפקדה האנגלית בגרמניה. עוד תבוא השעה להעריך את אישיותו ונדיבות־לבו, אך גם כאן אין אני פטור מלהביע רחשי כבוד ותודה לידיד גדול ושותף־לפעולה.

אף בימי בווין, כאשר ההתמרמרות הגיעה לשיאה, קיבל בווין לראיון את כותב השורות הללו ואת הקולונל סולומון, וכתוצאה מן השיחה עלתה לארץ ישראל שיירת־הילדים השניה, מחוץ למכסה של 1500 סרטיפיקטים לחודש. שיירת־הילדים הראשונה הפליגה לארץ ישראל עוד במאי 1946. השיירה כללה 1000 ילדים, ביניהם 105 מבלזן. 105 ילדי בלזן באו משני

הקברים של 72 קדושי בלזן בבית־העלמין בליבק
(הם מתו בדרך לשוודיה)

מעונות־הילדים הידועים, שטופחו באהבה מופלאה ובעמל רב בבית וורבורג אשר בבלנקינזה שליד האמבורג ובלונבורג. ניהול שני מעונות־הילדים היה למופת ולדוגמה. בעת בקורינו שם נתמלאנו תמיד סיפוק וחדווה למראה הילדים אשר חיו מחדש את ילדותם, תוך שחוק ומישחק.

*

קשה לדבר על התקופה ההיא, ועל ידידים שרכשנו בימים ההם, מבלי להזכיר את ד"ר נח בארו*) היקר והבלתי־נשכח.

---

* ד"ר בארו נפטר בלונדון ב־5 בספטמבר 1955.

קולונל רוברט סולומון בבלזן ב־15 באפריל 1946 (ניצב במרכז, בבגדים אזרחיים)

הוא היה בין הראשונים והמעטים מאד, אשר באו אלינו לאחר השחרור ונאבקו יחד אתנו למען כבודנו וחרותנו. מעולם לא חס על עצמו; הוא בא כל אימת שהיה דרוש, תמיד היה לו פנאי בשבילנו; במובן מסויים הוא חי אצלנו, אם כי ביתו היה בלונדון. לכן חשים אנו בכל גודל האבידה שבהסתלקותו. אנו, אנשי בלזן, איבדנו לא רק יהודי גדול, אלא גם ידיד נאמן ומסור.

היו לנו ויכוחים עם האנגלים. לא תמיד הם הבינו לרוחנו ולא תמיד אנו ירדנו לסוף דעתם. לעתים היו הויכוחים סוערים ואף מרים. אך אחרי ככלות הכל יש לומר, כי האנגלי הממוצע גילה בדרך כלל הרבה רצון טוב, אהדה אנושית עמוקה ואף ידידות. בהסתכלנו אחורנית עלינו לבוא לידי מסקנה, כי האנגלים עשו ככל אשר השיגה ידם, הן מבחינה חמרית והן מבחינה אדמיניסטרטיבית, כדי להקל את העינויים הגופניים ואת הסבל הרוחני.

עם זאת יש להעיר, כי ראשי אזור־הכיבוש הבריטי, הגנרל סיר ברייאן רוברטסון וסיר אייוון קירקפטריק, לא באו מעולם לראות את קברי־האחים או לבקר במחנה. כל הזמנותינו, לעליה לקברים או לסיור במחנה, נדחו על ידם באדיבות „ובצער רב"...

לעתים אני משתוקק לדעת, כיצד יתרצו התנהגותם זו.

מאידך היו שני מיניסטרים אנגליים, הקטור מקניל ולורד הנדרסון, אשר גילו רצון טוב והבנה למצבנו, ושינו לעתים תכופות פקודות של האדמיניסטרציה הצבאית האנגלית בגרמניה.

*

הבה נזכיר את המוסדות היהודיים, אשר נתנו יד לשיקום בלזן:

ד"ר יוסף שוורץ, מידידיה המסורים של שארית הפליטה, כיהן בשעתו כמנהל הג'וינט באירופה.

הקונגרס היהודי העולמי, ג'וינט האמריקני, היאס, אורט, ג'ואיש־רליף האנגלי, הסוכנות היהודית.

הג'וינט, בראשות המנהל האי־רופי ד"ר יוסף שוורץ, אירגן עזרה חמרית (משלוחי המזון הגדולים הראשונים הגיעו באוקטובר 1945) וסייע הרבה לשיקום הפיסי שלנו. ראשי הג'וינט, כאדוארד וורבורג וד"ר יוסף שוורץ, ביקרו פעמים אחדות בבלזן וגילו הבנה לבעיו־תינו. אחר שורת התיעצויות אתנו הם נשתכנעו, כי לא די בסיוע חמרי בלבד. ברוב תנופה ומרץ הם החלו לפעול בשטח ההגירה, ועזרו הרבה לכל מיבצעי־העליה. היום זכאים הם לסקור בגאון את הישגיהם בבלזן.

הקונגרס היהודי העולמי הושיט לנו עזרה מדינית בדרך של אחווה, שיתוף־פעולה מלא והתיעצויות כשווים עם שווים. בזה נבדלה עזרת הקונגרס היהודי העולמי מעזרתם של מוסדות יהודיים אחרים.

*

לא ניסינו להקים קהילת־קבע בגרמניה. לעזוב את גרמניה בכל דרך ובכל תנאי — זה היה יסוד עבודתנו. בעיקר עליה לארץ ישראל — עליה א' ועליה ב' — וגם הגירה לארצות אחרות. למרבה הצער היינו אנוסים ללחום במשך שנים על האפשרות לעזוב את גרמניה.

משלוח־העולים הראשון היה לא רק מאורע מרטיט־לב אלא גם בעל משמעות היסטורית. הגורל זימן כך, שהרכבת עם העולים, בדרך לארץ ישראל, יצאה מאותה תחנה, שבה אילצונו הנאצים לרדת בדרכנו לבלזן, שנתיים לפני כן.

העולים נטלו אתם, חוץ ממיטען אישי, גם מכשירים, חמרי־גלם ומיצרכים אחרים למדינת ישראל.

*

מאות עולים מבלזן הגיעו לארץ ישראל בשעה שמלחמת העצמאות כבר געשה במלוא עוזה. דרכם הובילה, לעתים בחשכת לילה, ישר מהאניה לשדות הקרב. רבים מהם חירפו את נפשם למות ולא זכו לראות במו עיניהם את האור הקורן של מדינת ישראל.

הגבורים האלה, שהקריבו את היקר מכל, את חייהם, נשארו אלמונים במותם. אין מצבה על קברם, כי הם באו כמתנדבים אלמונים. איש לא הטעים עד כה את העובדה הזאת. אין זו תביעה לתודה, אלא נסיון להזכיר עובדות היסטוריות.

איננו יכולים למצוא את הקברים של כל בני בלזן, אשר מסרו את נפשם למען מדינת ישראל, אך אולי יהא לרצון הרעיון, להקים על הר־ציון קבר סמלי של החייל האלמוני מאנשי שארית־הפליטה, למען ישמש מזכרת לבנינו.

*

אני מגיע לפרק הבלתי־נשכח של השיקום הרוחני. פתחנו את בית־הספר הראשון שלנו. ילדינו למדו שוב לשחק ולצחוק. מורים מתוכנו ערכו תכנית־הוראה. הם הכינו ספרי־לימוד.

לעולם לא אשכח את חגיגת־החנוכה הראשונה של הילדים. בט"ו בשבט סיפרו המורים לראשונה לילדים על ראש השנה לאילנות ועל ערכו של החג.

אין אנו כעת אנשים מרי־נפש, אך יוגד נא, כי באותו ט"ו בשבט, תשעה חדשים לאחר השחרור, כאשר העולם כבר ידע הכל עלינו, לא השיגה ידנו להעניק לילדים את הפירות המסורתיים. היינו מוכנים להביא קרבנות למען ילדינו, אבל פירות לא היו אז בגרמניה. לא היינו באים בטרוניה על חוסר מצרכים אחרים, אבל היינו זכאים לקבל בתשורה מספר תיבות תפוזים בשביל הילדים במחנה.

לא נשחית מלים נוספות על עובדה מעציבה זו.

*

לעולם לא אשכח את לידת העתון הראשון שלנו (למען ההיסטוריה: ההוצאה הראשונה של שארית הפליטה באידיש). לא אותיות־דפוס, לא מכונת־כתיבה ולא הקטוגרף לא היו ברשותנו. אף לא נייר. אבל שלשת החברים, אשר נטלו על עצמם לבצע את הרעיון הדמיוני של חידוש המלה היהודית דוקא בבלזן, הוציאו את העתון־לאור. הם היו טרודים במלאכתם

עתונות העקורים היהודיים בבלזן ובאזור הבריטי — אוסף מופלא של עתונים, כתבי־עת וספרים באידיש, עברית, גרמנית ואנגלית.

זו יומם ולילה: אחד מהם העתיק את כל העתון בכתב ידו; השני התרוצץ אנה ואנה כדי להשיג כמה ק"ג נייר; השלישי כיתת רגליו עד איזו נקודה שבסביבת בראונשוויג כדי לשכפל שם את העתון. אף עתה קשה לתאר את הישגם של שלשת החברים — ואת הרגשות שלנו כאשר החזקנו בידינו, בעינים דומעות, את הגליון הראשון של העתון הראשון של שארית הפליטה באידיש — „אונזער שטימע" (קולנו).

והיכן תמצאו, בכל ההיסטוריה היהודית, משל ודוגמה לתיאטרון

היהודי הראשון שלנו לאחר השואה, שהוקם באהל במרחק של שלשה מטרים מבית העלמין ומקברות־האחים? ... קבוצה של אנשי־בלזן, בהנהלתו של חבר קשה־עורף, הכינה בתנאים אלו את ההצגה הראשונה, שנתקיימה בעת הקונגרס הראשון של שארית הפליטה בבלזן, ב־26 בספטמבר 1945.

בפרשת ההישגים התרבותיים משתלבות עשרות ההוצאות בשפות שונות, ביניהן ירחון בגרמנית בשביל הקהילות היהודיות. ועל אלה יש להוסיף את מועדוני־הספורט, הסתדרויות־הנוער, האוניברסיטה העממית, שעורי הערב, הספריות והמפעל הביבליוגרפי המיוחד במינו, שקנה לו שם וזכה לתהילה מפי מומחים במיבצע חשוב לא רק בתנאים שלנו. על כך יש להרחיב את הדיבור בהזדמנות מיוחדת.

*

חלפו חדשים עד שהוכרנו כיהודים, וחדלו לראותנו כ„פולנים", „צ'כים", „הונגרים". המאבק למען הכרה אלמנטרית זו היה מר וקשה. עוד

המשטרה היהודית בבלזן, בראשותו של ש. ווינק

בספטמבר 1945 היו 15 אלף יהודים במחנה בחזקת אלמונים. אלפיים פולנים נטלו לידיהם את הנהלת המחנה כולו הואיל וגם היהודים נחשבו כ„פולנים". לא היה מנוס ממלחמה בנוהל זה, אם כי מעולם לא עלה בדעתנו, שנהיה נאלצים לצאת נגד משחררינו, ונגד הפולנים, אשר חלק מהם היו בעצמם קרבנות הנאציזם. בפרשה זו יש להזכיר לשבח את משטרת־המחנה היהודית, אשר מילאה תפקיד קשה וכפוי־טובה. המשמעת והטאקט שלהם תרמו הרבה לקיום שקט וסדר טוב במחנה.

האלמוניות שלנו בימים ההם, אשר זרתה מלח על פצעינו, הומחשה בצורה מכאיבה בעת בקורו של יהודי מנוחין בבלזן. הוא, הגאון המוסיקלי היהודי, בן של יהודי ארצישראלי, בא למחנה לפי הזמנת הועד הפולני, ולא ידע, כי תשעים אחוז משוכני המחנה הם יהודים. הוא לא ביקר בועד היהודי ולא סר לבית־החולים, שבו שכבו אלפי יהודים, אעפ"י שביקש לנחם את הקרבנות בנגינתו.

★

ביוני 1945 בא אלינו המבקר הראשון מבחוץ — שליחו המיוחד של הנשיא טרומאן, ארל האריסון, עם פמליה של פקידי הסטייט־דפרטמנט (האמריקני), הפוריין אופיס (הבריטי) והאדמיניסטרציה הצבאית. נלווה אליו גם ד"ר יוסף שוורץ. האריסון ומלוויו ערכו ישיבות אתנו, וכבר אז עמדנו על הקשיים הצפויים לנו בשטח ההגירה. הוברר לנו, כי אי־ההבנות עם האדמיניסטרציה הן בלתי־נמנעות, הואיל וחלק מאנשי המינהלה אינם יורדים לעומק בעיותינו ואינם תופסים אותן כלל. משימתו של האריסון, שהוטלה עליו מטעם הנשיא טרומאן, היתה למצוא דרכי סיוע לעקורים במחנה עצמו. כיון שהבעיה לא ניתנה להיפתר במקום, וגם מקומות־הגירה לא יכול היה להציע לנו, ממילא היה האריסון שרוי במבוכה.

ארל ג. האריסון,
שליחו המיוחד של הנשיא טרומאן
אל יהודי המחנות.

זוכרני את העמדה הגאה של המייג'ור רוו. יצחק לוי, שבקורתו הגלויה והנועזת על האדמיניסטרציה הבריטית עשתה רושם חזק על כל הנוכחים.

★

השתלשלות־ענינים זו חייבה לכנס בדחיפות קונגרס של כל היהודים

עליה — זקנים וטף מבלזן שמים פעמיהם לארץ ישראל

המשוחררים באזור הבריטי. היה עלינו להשתית את מלחמתנו הפוליטית על יסודות רחבים יותר. בתחילה החלטנו לערוך את הקונגרס שלנו בין ה־15 וה־17 באוגוסט 1945, אבל לא קיבלנו רשיון מהאדמיניסטרציה הבריטית. בלית ברירה דחינו את הקונגרס, וערכנו אותו בין ה־25 וה־27 בספטמבר 1945 בבלזן — בלי רשיון.

קונגרס־העקורים הראשון היה לא רק מאורע פוליטי גדול, אלא גם חויה רוחנית בלתי־נשכחת. היה לו הד בעולם היהודי ובאו להשתתף בו נשיא „ועד שליחי הקהילות" באנגליה פרופ. זליג ברודצקי ע"ה, ציר

הפרלמנט האנגלי ס. ס. סילברמן, א. ל. איסטרמן מהקונגרס היהודי העולמי, משלחת מטעם הבריגדה העברית ובראשה מאיר גרבובסקי (ארגוב) ואורחים משני אזורי־הכבוש האחרים בגרמניה. בדיוני הקונגרס נכחו ודיווחו עליו שבעים עתונאים מהעתונות העולמית, אשר שהו אותו זמן בלונבורג לרגל משפט בלזן. בקונגרס נטלו חלק נציגי כל המחנות, הועדים היהודיים והקהילות שבאזור הבריטי.

תודות לקונגרס חושל ונתהדק שיתוף־הפעולה בין המחנות והקהילות למען המטרות המשותפות. „יהודים מהמזרח" ו„יהודים מהמערב" פעלו שכם אחד בקונגרס ולאחריו — ותופעה זו בלבד היתה אות מעודד. הישגים רבים של בלזן ושל מרכזים יהודיים אחרים באזור הבריטי היו תוצאה של עבודה משותפת ואמון הדדי. תפקידנו נעשה קל יותר ופעולתנו יעילה יותר.

שלש המשימות, אשר הקונגרס הראשון הטיל עלינו, בוצעו בשלמות: ראשית, להקדיש את כל כוחותינו להקמת המדינה היהודית; שנית, ללחום למען שיון־זכויות מלא של היהודים במחנות ובקהילות; שלישית, לרכז את הפעילות היהודית במוסד אחד, עד שיחוסל אחרון המחנות.

משלחת הועד המרכזי היהודי של האזור הבריטי
במושב הקונגרס היהודי העולמי במונטרה, יולי 1948.
משמאל לימין: הארי גולדשטיין, נורברט וולהיים, יוסף רוזנזאפט, ד. לאופר, ש. ווינטראוב, ד. רוזנטל.

מפגה נוסף בחיינו בבלזן שימש בקורו של דוד בן־גוריון במחנה בנובמבר 1945. הוא בא אלינו בעת מאבק קשה עם „אנרא" אשר ביקשה להעביר את ילדינו לאנגליה. אנו התנגדנו לכך, אם כי יהודים מסויימים ייעצו לנו „לקבל את ההצעה בהכרת־טובה". בן־גוריון היה עד למלחמתנו, ובקורו חיזק את אמונתנו בצדקת עמדתנו. את נאומו במחנה סיים בן־גוריון בהכרזה, שיש לה היום צליל נבואי. הוא לפת בידיו את רעמת־השיבה שלו וקרא: „עיניכם רואות את שערות־השיבה הללו — שערות־שיבה אלו עוד יזכו למדינה יהודית בארץ ישראל"...

אנשי הבריגדה העברית, אשר הופיעו בסוף ספטמבר, הכניסו חמימות וחברות לתוך המחנה. בעירנותם ובמסירותם הרבה סייעו לנו חיילי הבריגדה לבצע משימות מסובכות, ביחוד בבתי־הספר לילדים שלנו.

*

בין הקונגרס הראשון בבלזן ובין הקונגרס השני בבאד־הארצבורג השגנו הישגים חשובים, אשר שינו את מצבנו לחלוטין. נציגותנו הוכרה ע"י השלטון הבריטי המקומי, על פי הוראה מלונדון.

בקורו של המיניסטר הבריטי היינד במחנה, בינואר 1946, והמו"מ עם נציגים אחרים של „הפוריין אופיס" הבהירו לאנגלים, כי עליהם לעשות משהו ממשי; כי מחובתם, הן כשלטון מנדטורי והן כשלטון־כיבוש בגרמניה, להקל את העליה.

במרץ 1947 נתפרסמה הכרזת הממשלה הבריטית, כי בלזן תקבל 400—500 סרטיפיקטים לחודש מתוך המכסה הרשמית. הסרטיפיקטים הללו ניתנו לבלזן בלבד, אך אנו החלטנו, שהם שייכים לכל היהודים בגרמניה. וגם סרטיפיקטים אלה חולקו.

*

באפריל 1947 התקיימה בפראג ישיבת ההנהלה האירופית של הקונגרס היהודי, והיתה זו הפגישה הבינלאומית הראשונה של הקונגרס שבה לקחנו חלק. השתתפנו גם בכנס השני של הקונגרס היהודי העולמי, ביולי 1948 במונטרה.

בעת ועידת פראג ביקרנו בטרזנשטדט, במקום שנתחולל חלק מהטרגדיה שלנו, וסיימנו בבקור אצל יאן מאסאריק, אשר ערך קבלת־פנים לבבית לכבודנו.

בימים ההם החל המאבק למען הפליטים, אשר הגיעו אלינו ממזרח. האדמיניסטרציה הבריטית מיאנה להעניק להם מעמד של עקורים, וממילא

לא יכלו ליהנות מהזכות האלמנטרית למזון, עזרה חמרית והגירה. מלחמתנו נשאה פרי לאחר ויכוחים מייגעים והתרוצצות יתרה.

*

באותה תקופה נפל בחלקו של כותב השורות הללו התפקיד רב־האחריות של שליחות לארה"ב כנציג ראשון ואיש־קשר של שארית הפליטה אל היהדות האמריקנית. שלטונות הכיבוש נתנו לי היתר־נסיעה, אך הציגו תנאי שלא אחזור... אני חזרתי, — ובכל זאת נשארנו ידידים טובים. כאלה הם האנגלים...

היה זה רגע טראגי ומזעזע בשבילי, כאשר עמדתי על במת הועידה של המגבית היהודית המאוחדת באט־לנטיק־סיטי, שבה השתתפו גדולי הדור — ד"ר חיים ויצמן ע"ה, ד"ר סטיפן ווייז ע"ה, אליעזר קפלן ע"ה, אדוארד מ. מ. ווארבורג, יוליוס רוזנוואלד, מ. מ. לויט, ועסקנים יהודיים חשובים אחרים. למען האמת יש להוסיף, כי אפילו אז לא האמינו משתתפי הועידה במלוא היקף השואה, שגוללתי לפניהם.

אדוארד מ. מ. ווארבורג, ידיד נאמן של שארית הפליטה, נואם בועידה הראשונה של המגבית היהודית המאוחדת, באטלנטיק־סיטי, דצמבר 1945.

באותה ועידה, שנערכה בדצמבר 1945, הוחלט להושיט את העזרה האפשרית לשארית הפליטה, ואמנם כן היה עד חיסול המחנות. אך אני לא באתי לאמריקה לבקש עזרה אלא למסור פריסת־שלום חיה מן השרידים. לא נסעתי כאוסף־תרומות, ודבר זה בלבד היה חידוש בעיני היהודים האמריקניים: נציג של ניצולי השואה אינו מבקש סיוע כספי.

גם בשנה שלאחר מכן היה הועד המרכזי של הפליטים היהודיים באזור הבריטי מיוצג בועידת המגבית, הפעם על ידי סגן יו"ר הועד, מר נורברט וולהיים.

*

בזמן ההוא הגיעו אלינו השליחים הראשונים מארץ ישראל. קיבלנו אותם בזרועות פתוחות. עם זאת עשינו מאמץ לריסון מלחמת־המפלגות,

אעפ"י שאחדים מידידינו מארץ־ישראל לא ראו את עמדתנו בעין יפה. רוב השליחים לא יכלו להסתגל למהלך־המחשבות שלנו. הם באו מאוירה אחרת, שבה היתה הפוליטיקה המפלגתית תופעה רגילה. עם כל רצונם הטוב לא יכלו לתפוס את גישתנו — כי התכתשות מפלגתית אין לה טעם בבלזן...

ההיסטוריון לעתיד לבוא יצטרך לשים לב לתופעה זו.

אכזבתנו מהקונגרס הציוני הראשון שלאחר המלחמה, בדצמבר 1946 בבאזל, הגבירה את מורת־רוחנו לגבי התגודדות מפלגתית במחננו. בלב דואב ראינו, כיצד מטשטש המאבק בין המפלגות בקונגרס את תהומיות השואה היהודית.

לא ניתן לנו למנוע להלוטין את החיים המפלגתיים. השליחים הצליחו להבקיע פרצות. עד מרץ 1947 ניהל הועד המרכזי היהודי גם את ועד נציגי המפלגות בבלזן. יו"ר הועד המרכזי היה בעת ובעונה אחת יו"ר ועד המפלגות.

★

שתי נקודות־השיא בפעולותינו היו שני הקונגרסים של שארית־הפליטה — הראשון בבלזן והשני בבאד־הארצבורג.

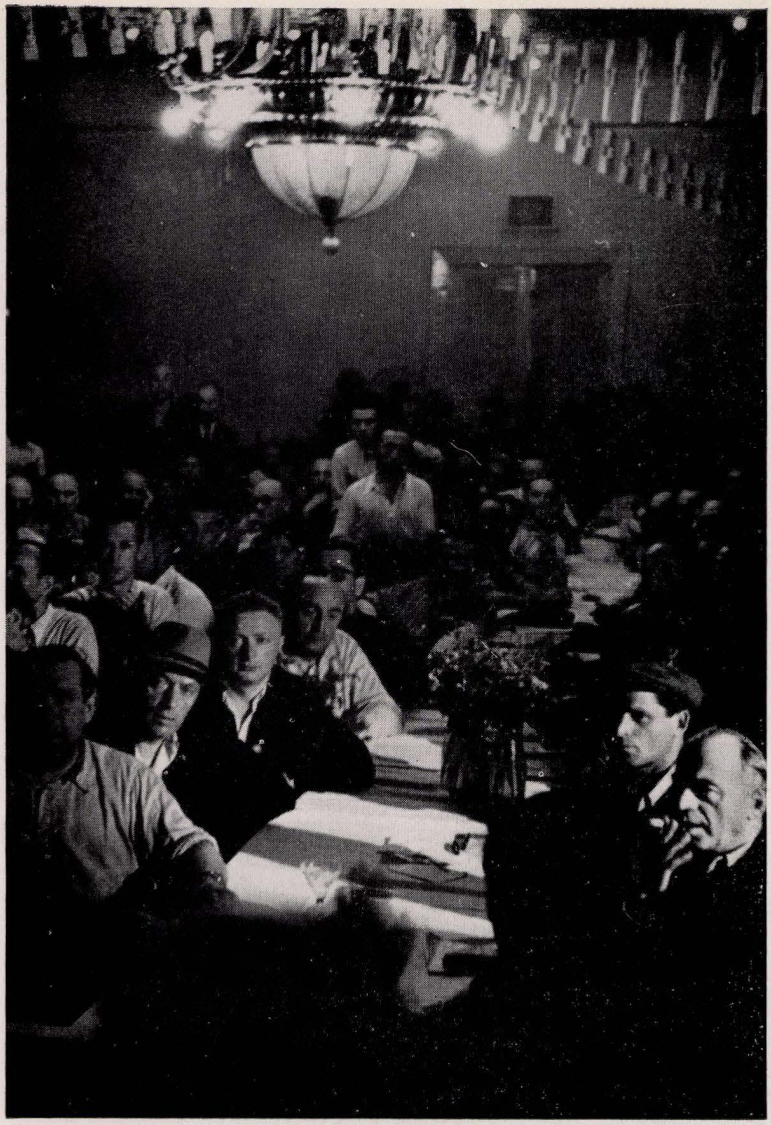
22 — 20 יולי 1947 – בערגן־בעלזן און באד האַרצבורג

20.—22. JULI 1947 BERGEN-BELSEN u BAD HARZBURG

20.—22. JULY 1947 BERGEN-BELSEN a. BAD HARZBURG

כרטיס־ציר לקונגרס השני של היהודים המשוחררים באזור הבריטי, אשר נערך בבאד־הארצבורג.

צירי הקונגרס השני של היהודים המשוחררים באזור הבריטי, בבאד הארצבורג

באד־הארצבורג היתה, דרך אגב, הנקודה, שבה הקים הועד המרכזי היהודי בית־הבראה, 150 איש — מבלזן עצמה ומהקהילות היהודיות באזור

הבר־טי — נתקבלו מדי חודש בבית־ההבראה והחלימו בעזרת טיפול ופיקוח רפואי נאמן.

הקונגרס בבאד־הארצבורג גיבש את שורותינו והבליט את החלטתנו לעזוב את גרמניה בכל מחיר. בבאד־הארצבורג גמרנו אומר להקדיש את כל כוחנו למלחמה הפוליטית למען מדינת ישראל. בימים ההם כבר יכולנו להיאבק יחד עם יהודי העולם כולו למען המדינה, ולא להסתפק בדאגה לצרכינו היומיומיים.

בשהותי באמריקה נתבקשתי טלגרפית, בינואר 1946, לחזור מיד לבלזן, על מנת להופיע לפני הועדה האנגלית־אמריקנית לעניני ארץ־ישראל. הועדה הגיעה לבלזן בינואר 1946 וגבתה עדויות במחנה. היו לנו ויכוחים ממושכים עם הועדה, וביחוד עם הלק מחבריה, שהיו בעלי נטיות אנטי־ציוניות. נשארנו איתנים באמונתנו, והועדה לא יכלה להתעלם מדברינו. יהא נכון לומר, כי הסברינו לחברי הועדה תרמו לגיבוש ההמלצה, להעניק מיד מאה אלף רשיונות־עליה. בוין, מיניסטר־החוץ הבריטי, לא קיבל את ההמלצה, אך זוהי פרשה לחוד.

באביב 1947 באה לבלזן הועדה של או״ם — ״אנסקופ״ — ובראשה הוד מאוסטרליה. מאמצי האנגלים, למנוע את הופעתנו לפני הועדה, עלו בתוהו, ואנו השמענו את קולנו. בדרך מקרה פגשה הועדה בתחנת־הרכבת שיירה

הבית העגול, מקום מושבו של הועד היהודי המרכזי בבלזן

של 480 עולים מהמחנה, ושם נקשרה שיחה ביניהם. אך שירת התקוה עם יציאת הרכבת אמרה אולי לחברי הועדה יותר מן הנאומים שלנו.

*

מחנה בלזן והקהילות היהודיות נתנו את חלקם לבנין המדינה גם בימיהם הקשים ביותר. עתה אפשר כבר לספר: מאות טונות של מזון, רבבות זוגות נעלים, כמויות גדולות של לבנים ושמיכות, מאות ארגזים עם תרופות ומכשירים רפואיים לבתי־חולים, סכומים גדולים במזומנים לקרן הקימת, ליער בלזן, לקרן ההגנה ולקרנות אחרות זרמו מאתנו לארץ־ישראל. ומעל הכל — ההיענות הנלהבת של בלזן והקהילות היהודיות לקריאת הגיוס. נטלנו חלק בכל אלה כשותפים טובים עם שאר יהודי העולם.

*

הרבה אלפי יהודים, אשר נדדו מסיביר, מקווקז, מאוראל, מפולין, מרומניה ומהונגריה, עברו את הגבול ובאו אלינו. ביניהם היו פליטים של הפרעות בקילץ ושל פורעניות אחרות אשר פקדו את יהודי מזרח אירופה.

כל המהגרים החדשים האלה מצאו אצלנו קורת־גג. כאן נקבעה דרכם הבאה. עם כל הקשיים שבקליטת אלפי יהודים חדשים במחנה, ביניהם ילדים וחולים, אשר נשדדו והוצגו ריקים בגבולות, קיבלנו אותם בזרועות פתוחות והשתדלנו להקל היהם ככל האפשר.

בליבק, ששימשה להם תחנת־מעבר, הם אוכסנו בבית־הכנסת — היחיד שנשאר עומד שם על תלו. נורברט וולהיים וקהילתו הליבקית עשו רבות למען הפליטים.

על אף כל המאמצים החמריים והקשיים הגדולים לא ביקשנו מעולם ולא קיבלנו סיוע מהממשלה הגרמנית או ממוסדות גרמניים.

תגובתנו על החזרת עולי „יציאת אירופה" לגרמניה היתה עזה ומרה. מחינו נמרצות והוכחנו את האנגלים על פניהם. בעיתנו היתה מסובכת היות שישבנו באזור הבריטי. אבל מבחינה חמרית ופוליטית עשינו הכל למען מעפילי „יציאת אירופה". מסרנו להם, פשוטו כמשמעו, את פת־לחמנו האחרונה, עד שהג'וינט נחלץ לעזרה.

*

פרשת „דרומית" שימשה עוד תזנה במלחמתנו הפוליטית. „דרומית" היתה האניה הראשונה של מדינת ישראל שבאה לברמן לקחת מיזעני עולים. לאניה הוטענו 688 ארגזים של חפצי עולים מבלזן, אך האניה הופקעה

הפגנות־מחאה נגד החזרת מעפילי „יציאת אירופה" לגרמניה
— יוסף רוזנזאפט נושא דברו למפגינים

בידי האמריקנים, שברשותם היה אז נמל ברמן. הם חיפשו נשק וחמרי־מלחמה — ועוד איך חיפשו, — אך לא מצאו. שנה תמימה נמשך מאבקנו לשחרור המיטען החוקי.

כאשר החלו לחטט ולבדוק, לאחר טבח־ההמונים ושוד־ההמונים באירופה, אם שרידי השואה אינם מוציאים אתם יותר מאשר כמה מארקים עלובים, נתמלאנו צער וזעם. אמרנו זאת ברורות לועדה המשפטית של פקידים וקצינים בריטיים, שחקרה בפרשה. עורך־הדין הלונדוני היהודי הנודע רובינס סייע לנו מבחינה משפטית, ואילו הקונגרס היהודי העולמי התערב אצל הממשלה הבריטית. המיטען שוחרר בסופו של דבר. לאחר מכן דרשנו — וקיבלנו — פיצויים בעד המזונות שנתקלקלו, והוצאות אחרות.

*

אחד מעקרונותינו הפוליטיים, וביטוי לרגשותינו, היה, שרגלם של הגרמנים אינה צריכה לדרוך במחנה. השלטונות הגרמניים לא התערבו ולא באו כלל לבלזן. מחנה בלזן היה מעין חטיבה „אקסטריטוריאלית" על אדמת גרמניה עד שאחרוני המחנה, כאלף איש, עברו בספטמבר 1950 לאופיוור שליד ווילהלמסהאפן. אלף יהודים אלה שהו באופיוור עד הגירתם

רגע דומיה על קבר־האחים בבלזן

ב־15 באוגוסט 1951, ובזה נסתיימה פרשת העקורים היהודיים באזור הבריטי.

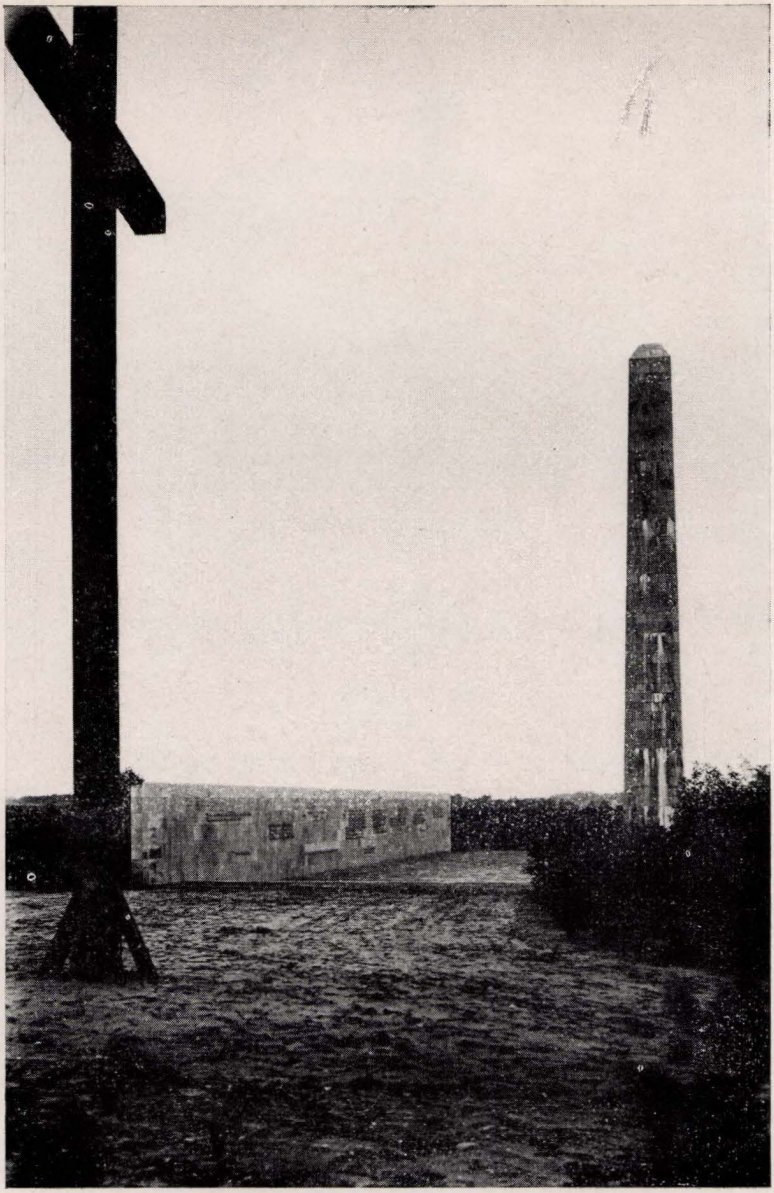
*

נשארו שם קברי־אחים. ויורשה לי לשאול: עד מתי יעמדו המצבות שעל קברי קדושינו במקום שהן עומדות? כמה מאמצים ועמל השקענו, כדי להשיג כתובת בעברית ובאידיש על האנדרטה הבינלאומית הניצבת במרחק של שלש מאות מטר ממצבת־הזכרון היהודית ומקברי־האחים! ביקשנו להבטיח הגנה בינלאומית למצבת־הזכרון, אך בשטה זה נסתיים מאבקנו בכשלון, שהסב לנו עגמת־נפש רבה. ייתכן שהקונגרס היהודי העולמי הקדים לוותר. ולנו לא הספיקו הכוחות כדי להוסיף ולהילחם לבדנו.

ארגונים יהודיים ויהודים בתבל כולה אל להם להתעלם מהקברים הללו ואל ישכחום לנצח.

בשבילנו יש לקברים אלה משמעות מיוחדת! יש לנו זכרונות וסנטימנטים משלנו.

באמצעות ספר זה אני שולח פריסת־שלום לכל החברים מבלזן באשר הם שם. הבה נדליק את נר־התמיד שלנו לזכר קרובינו ויקירינו. הבה נאמר את הקדיש שלנו לזכר קדושינו.

מצבת־הזכרון הבינלאומית בבלזן
משמאל: הצלב שהקימו הצרפתים

נר תמיד ליד הכניסה לבית העגול
ה־15 באפריל, יום שחרור בלזן, הוא יום זכרון לכל אנשי בלזן.
ביום זה אנו אומרים קדיש ומדליקים נר־זכרון

אסיים את מאמרי במלים, שבהן נגעל הקונגרס הראשון של שארית הפליטה בבלזן — במלים של הקדוש ד"ר יעקב אדלשטיין, שנאמרו בבלוק 11 שבמחנה אושוויץ אל מפקד המחנה הסלר, אשר בא להובילו למוות. משציווה הסלר על ד"ר אדלשטיין להזדרז, השיב לו ד"ר אדלשטיין בעוז: „אני השליט על רגעי האחרונים". היה זה ביטוי לרוחנו, אשר שום כוח בעולם לא צלח עליה לשברה.

והמלים האחרונות הללו של ד"ר יעקב אדלשטיין הן גם בחזקת צוואה לכל הדורות.

נורברט וולהיים

בלזן – סמל התקומה היהודית

גורלו של העם היהודי היה נתון על כף המאזניים ותלוי על בלימה במשך כעשרים שנה. כעם יצאנו וידנו על העליונה. פתחנו פרק חדש בתולדותינו, שנקודת־הזוהר שלו מסתמלת במדינה היהודית. אבל המחיר היה יקר וטראגי. מיליונים אחים נפלו — קרבנות נטולי־ישע של המרצחים הנאציים. דמם זועק אלינו מן האדמה, ודמעותינו טרם יבשו.

בדראמה הגדולה הזאת של מוות והצלה השיגה בלזן משמעות סמלית. פריצי־החיות הנאציים הפכו את המקום הבלתי־נודע לזירה של פשעים בל־ייאמנו נגד האנושיות כולה, ובראש וראשונה נגד היהודים. דשא צומח שוב בשדות בלזן, מקום שם הושמדו המוני יהודים בידי מעניהם, והעשב מכסה את עצמות הקדושים, אך הם זועקים אל מצפוננו, שלא נשכח את אשר עוללו לעמנו ושלא ניתן לוולתנו לשכוח את השואה.

ואולם, תרומת בלזן להיסטוריה היהודית מתבטאת לא רק בסבל ובהקרבה. לבלזן נועד מקום מיוחד בתקומתנו, ואלה שהטו שכם, יכולים להתגאות בתוצאות.

בגשתנו להעריך את תקופת־בלזן ממרחק של 12 שנים, אנו עומדים מיד על שעור התרומה של בלזן לשיקום היהודי לאחר המלחמה.

משנגאל קומץ השרידים היהודיים מהתופת הנאצי בידי כוחות הברית, היו הניצולים כה שבורים ורצוצים עד שלא יכלו לחוג את שחרורם. שנים של יסורים, רעב ואימת־מוות הטביעו את חותמם עליהם. למעונים לא הספיקו הכוחות כדי להביע את רגשותיהם בשעת־הפדות

הבלתי־נשכחת. איכה יכולנו לשכוח את קרובי נפשנו, שלא זכו להיות אתנו ולא הגיעו אל החופש? אבותינו וילדינו, אחינו ואחיותינו היו מתים. נשתחררנו מן השוט, אבל תקפה אותנו הרגשת־בדידות נוראה. שממון אפף אותנו.

באוירה זו של בדידות ושממון עשינו את הדבר היחיד שהיה מסוגל להצילנו מיאוש: יצרנו עדה חדשה ומצאנו אחיות ואחים חדשים. בשנים שלאחר מכן נשאלנו לא פעם, מהיכן שאבנו את הכוח להתגבר על החולשה הגופנית ועל הדכאון הנפשי ולבנות חברה חדשה. התשובה היא: רגשותינו העזים והעמוקים ביותר חתרו לגילוי קשרים אנושיים ולחשיפת אינטרסים רוחניים וחמריים, כדי להיגאל מהבדידות שכירסמה בנפשנו.

בלזן נעשתה המרכז של הפעילות הזאת. משם החל שיקום היהודים בכל האזור הבריטי. המנהיגים הראשונים של היהודים הניצולים תפסו את הסכנה של חלל צבורי וניגשו מיד להקמת מרכז ארגוני. יצירתו של ועד יהודי מרכזי בבלזן היתה אבן־פנה לכל פעולתנו בבלזן ומחוצה לה בתקופה שלאחר השחרור. תמיד נהיה אסירי תודה לאנשים שהעזו ועשו את הצעד הזה. הקמת החטיבה הארגונית הראשונה בבלזן היתה יותר מאשר כינוס אנשים בעלי נסיון דומה. הועד היהודי המרכזי נעשה הציר של כל מאמצינו בשטח הצבורי והפוליטי. הועד היהודי המרכזי ההין ליטול על עצמו את פתרון בעיותיהם של הניצולים — שרה ויוכל.

האמת ההיסטורית מחייבת להגדיר נכונה את הבעיות הללו, כדי שנבין בבהירות את הפעילות היהודית לאחר היציאה לחופש. השגת אוכל ולבוש, קבורת מתים וריפוי חולים היו כמובן הצעדים הראשונים לאחר השחרור. ויהא זה בלתי הוגן אם לא נזכיר תחילה מתוך הכרת־תודה את המשחררים, וביחוד את החיילים, אשר גילו סולידאריות אנושית עמוקה, והרבה רחמים, בנסיבות של סבל מחריד, שלא היו לו משל ודוגמה. אבל אחרי החיילים באו האדמיניסטרטורים הצבאיים, אשר לא ראו את הגיהינום הנאצי במו עיניהם, כפי שראוהו החיילים.

בעלי הברית היו נאלצים להקים אדמיניסטרציה חדשה על תלי־החרבות של המלחמה, ואדמיניסטרציה זו לא הבינה את בעיותינו המיוחדות. עלינו לקבוע בלי מרירות, כי בעלי הברית לא היו מוכנים לפתור את בעיות העקורים. אנשי „אנרא" ויחידות השלטון הצבאי לעניני העקורים היו מצויידים בתקנונים, בהוראות, בחוקות ובפקודות משלהם. היו להם תכניות ועקרונות, אשר היו כשרים אולי למצב שלאחר מלחמה „רגילה". הם לא התאימו למצב שלנו. זה היה חלק מתלאותינו.

הנה, למשל: בימים ההם ננקטה שיטה של מיון הניצולים לפי אזרחותם. אך אנחנו נאלצנו להילחם בתקנה הזאת, אם כי היינו אז חלשים ובודדים.

הפרוצידורה הזאת התאימה לצרפתים, להולנדים, לפולנים. לגביהם

היה הדבר פשוט. אך לגבי יהודים אי־אפשר היה להפעיל שיטה זו. אי־אפשר היה לראותם כפולנים, כליטאים או כגרמנים. אנו נרדפנו לא כבני העמים האלה. השרידים היהודיים, אשר ניצלו מהכבשנים, לא יכלו לחזור אל אזרחותם המקורית! הם היו אנשים חדשים — יהודים — ודרשו לראותם כיהודים.

השליטים החדשים של גרמניה לא תפסו תחילה את בעיתנו. אי־הבנתם גרמה לחיכוכים ולמצבים מגוחכים. זוכרני פגישה, שהיתה לי עם אחד מראשי „אנרא" בליבק, ביוני 1945. הוא היה קצין גבוה בחיל־התעופה המלכותי (רויאל איר פורס) וגבור־מלחמה בעל אותות־הצטיינות רבים. באתי אליו בענין עזרת „אנרא" לקבוצת יהודים, אשר נולדו בגרמניה, כמוני, ולכן נחשבו כנתינים גרמניים. הקצין עיין בתקנות, התעמק בהוראות, ולבסוף אמר לי, כי לצערו אינו יכול לפעול דבר למעננו, הואיל ואין קבוצה מוכרת בשם יהודים. הוא יעץ לי לפנות אל ראש־העיר הגרמני של ליבק, כיון שאת עזרתו מבקשים כל הגרמנים.

אינני זוכר מה אמרתי לו ברוב חמתי. היה זה ביוני 1945! העובדה, שעזבתי את משרדו בלי ליווי משטרה, מעידה, מה נדיב־לב וסבלני היה הקצין הזה. מן הסתם הוא הבין, כיצד השפיעה עצתו עלי...

תקריות כאלו היו תופעה שכיחה בימים ההם. היה עלינו להרוס את הדעה, כי הננו גרמנים. לאחר כל מה שנתרחש, לא יכולנו עוד להשלים עם עמדה כזאת.

אנו, יהודי ליבק, לא יכולנו להילחם בכוחנו בלבד נגד הקנוניה הזאת. והנה שכנה בלזן בקירבתנו! היתה זו הקבוצה היהודית החזקה ביותר בגרמניה, והיה לה ועד מרכזי משלה. בצר לנו פנינו אל בלזן וביקשנו עזרה ומגן נגד העולם הקר שמסביבנו. בבלזן יצאנו למלחמה על זכויותינו, כצבור וכיחידים. שם היה הבסיס של מאבקנו לשויון ולצדק — לחופש מלא.

בתי־החולים עדיין היו מלאים קרבנות מחנות־הריכוז. בגדים ומזון היוו בעיה מטרידה. אך כבר היה עלינו לזכור, שלא על הלחם לבדו יחיה האדם. היה עלינו להיאבק גם על עקרונות, אף אם קשים הם החיים בהעדר מנת־המזון הדרושה.

שארית הפליטה התארגנה על יסוד חוקה בלתי־כתובה. ההתחלה נעשתה בבלזן. לאחר הקונגרס בבאד־הארצבורג הצטרפו הקהילות היהודיות החדשות באזור־הכיבוש הבריטי אל הועד היהודי המרכזי, שייצג אחר־כך את יהודי האזור כולו. זו היתה התוצאה של נסיוננו המר באושוויץ. הועד שלנו הפגין קבל העולם כולו את אחדות היהודים כולם.

הקמת הועד היהודי המרכזי ואיחוד יהודי האזור הבריטי לא עוררו שום חיכוכים וחילוקי־דעות. בועד המרכזי פעלו מתוך הארמוניה יהודים ממזרח וממערב, בעלי מסורת שונה, עבר תרבותי אחר ואורח־חיים נפרד. הם מצאו לשון משותפת ועבדו יחד בהצלחה. אין להסביר זאת אך ורק

באינטרסים חמריים משותפים. יחידים גילו רצון טוב והבנה, וכך נתאפשר שיתוף־העבודה. העקורים יחד עם המכונים „יהודים גרמניים" יצרו משהו יותר ממכשיר פוליטי — היתה זו פגישה של מוחות ולבבות, אשר האצילה על כל פעולתנו.

את ההישג של ידידות ביניבו יש לזקוף במדה רבה לזכותם של יוסף והדסה רוזנזאפט. הבלטת שמותיהם אין פירושה הסחת דעת מתרומתם של אחרים, אבל שני שמות אלה ראויים למלה מיוחדת של הוקרה. בלעדי יוסף (או, יוסל, של כולנו) והדסה רוזנזאפט היתה ההיסטוריה של בלזן לאחר 1945 נראית אחרת.

לבלזן יצאו מוניטין בעולם שלאחר השחרור. הגיהינום שנתגלה שם עורר גל של אהדה לקרבנות שניצלו. משהגיעה העזרה החמרית הראשונה לגרמניה, נעשתה בלזן מרכז־החלוקה הטבעי של משלוחי הסיוע של הארגונים היהודיים. בימים ההם, כאשר המצוקה עוד היתה בעיצומה, הכריזו יהודי בלזן, בהנהגתם של יוסף והדסה רוזנזאפט, על הכלל: כל ישראל חברים. בלזן משכה אליה את תשומת־לב העולם, אבל גם יהודים במקומות אחרים היו שרויים במצוקה. ראשי יהודי בלזן דאגו לכך, ששום קבוצה יהודית נצרכת לא תישאר בלי סיוע וכי שום יהודי לא יקבל פחות מאשר יהודי בלזן. דרוש היה עוז־רוח כדי לפרוס מפתם של יהודי בלזן ליהודים שמחוץ למחנה הזה. הרעב הוא כידוע יועץ רע, ואינו מסייע ליצור אוירה של שיתוף־פעולה בין בני־אדם. אבל בלזן היתה נדיבת־לב, והניחה את היסודות לעזרה הדדית אמתית.

לא הרבה הוגד עד עתה על שיתוף־הפעולה בין העקורים לבין הקהילות היהודיות באזור הבריטי. יהודים גרמניים מסיימים לא היו להוטים אחר העקרון של אחדות מלאה והיו מעדיפים את העקרון של „פדרליזם". אך הם קיבלו את דעת הרוב. למותר להטעים, כי לא היינו יכולים לעמוד בלחץ הפוליטי אילמלא העקרונות של באד הארצבורג, שפירושם המעשי היה: הנהלה מאוחדת, שמקום־מושבה בבלזן, ומחלקה מיוחדת לעניני הקהילות היהודיות באזור הבריטי. הצלחת השיטה הזאת הובטחה תודות לעובדה, שיו"ר הועד היהודי המרכזי היה בעת ובעונה אחת גם יו"ר הועד היהודי בבלזן, ואילו סגן היו"ר של הועד היהודי המרכזי היה גם יו"ר המחלקה לעניני הקהילות היהודיות.

בעת ביצוע החלטות באד הארצבורג הקדשנו תשומת־לב לכך, שלא יטושטשו הצרכים המיוחדים של העקורים ושל הקהילות. מצב הקהילות היה שונה משל העקורים. שחרור בלזן הביא ליושבי המחנה חופש פורמאלי, אך לא גאולה מלאה. לא אל חיי־מחנה נשאנו נפשנו כאשר חלמנו על חופש בימים המרים של העריצות הנאצית. האמנו, כי אנו ראויים וזכאים למשהו טוב יותר. אנשי בלזן אמנם מיצו בהיותם במחנה את כל הטוב האפשרי

נורברט וולהיים נואם בעצרת בבלזן, תחת כפת השמים

בנסיבות כאלו, ואף השיגו הישגים תרבותיים גדולים, אך חייהם במחנה היו בעיניהם בחזקת קיום זמני. הזעקה היתה: פתחו את שערי ארץ ישראל.

בתנאים שונים לחלוטין היו מצויים אחינו ואחיותינו, שבאו ממחנות־ריכוז וממחבואים אל ערי גרמניה. כלפי חוץ הם חיו כאזרחים, אם כי באוירה שהיתה עוינת אך לפני זמן קצר.

החיים היהודיים בבלזן, למרות היותם נתונים במסגרת צרה, תססו חיוניות ופעילות. אנשי בלזן איבדו את בתיהם ומשפחותיהם, את רכושם ואת האפשרות להרויח לקיומם. אך הם שמרו על מסורתם הרוחנית והדתית. לעומת זה היו משותקים החיים היהודיים בערים הגרמניות. חיסול הקהילות היהודיות והשמדת מנהיגיהן הדתיים והחילוניים שמו קץ לחיים היהודיים בגרמניה. יהודים גרמניים מסויימים לא יכלו לשכוח, כי הקבוץ היהודי

בארץ זו הוא בעל מסורת ארוכה ושרשיו מגיעים עד המאה השלישית. היהודים הללו ניסו להמשיך ולטוות את החוט. אבל בלי הנהגה אי אפשר להצליח בכך. האמת המרה היא, שאין המשך ליהדות גרמניה. קומץ הניצולים מבין יהודי גרמניה לא יכול היה להקים מחדש את הקהילות בהתאם למסורת העתיקה. הקבוצות היהודיות בערים היו דלות בחומר וברוח, וכוחן לא הספיק לארגון מוסדות דתיים ותרבותיים. בלזן נחלצה לעזרתנו. בלזן נתנה לנו רב ראשי לאזור הכיבוש, וכן מנהיגים דתיים אחרים וכלי־קודש, כגון הזנים. בלזן סייעה לנו לחוג את הפסח ואת הימים הנוראים לפי הנוסח הישן.

מצד שני הפנו הקבוצות היהודיות בגרמניה את תשומת־לבה של בלזן לבעית הפיצויים. אנשי בלזן וידידי המחנה בחו"ל נתבקשו לפעול בכיוון זה. התגובה היתה בתחילה מאכזבת. „כלום אפשר לתקן את המעוות וכלום יש שילומים על העוול?" — נשאלנו על ידי בלזן. אך ידידינו בבלזן הגיעו לאט־לאט לידי מסקנה, כי הגישה הריאליסטית של היהודים הגרמניים אינה ככלות הכל כה מוזרה.

התבונה הפוליטית והנסיון של חברינו בבלזן עמדו תמיד לשרותנו. עובדה זו נתנה לנו און ועוז במאבקינו הצבוריים.

עוד עם הנחת היסודות לחיים יהודיים חדשים היתה מטרתנו לאפשר ליהודים חסרי־בית לעזוב את גרמניה. שאפנו לסייע להם להיקלט בבתיהם החדשים. לא פיללנו אז, כי יעברו חמש שנים בטרם יעזוב היהודי האחרון את המחנות. לא פיללנו, כי נהיה אנוסים לנהל ויכוחים כה רבים ולערוך מלחמות דיפלומטיות. אי ההיענות של מדינאי העולם לתביעותינו היתה בשבילנו אכזבה מרה, ביחוד כאשר נזכרנו, מה עלה בגורלם של יהודים בכלל, ושל יהודי בלזן בפרט. פרט לז'סטה נדיבה של שבדיה („מפעל ברנאדוט"), שקיבלה ששת אלפים יהודים לשם הבראה ונופש, נשארו סגורים בפנינו שערי תבל. הישוב העברי נאבק עם שלטון־המנדט הבריטי על העליה, אך בלי הצלחה. היזות המעטות לאמריקה ולאנגליה ורשיונות־העליה הספורים, שהוצעו לנו כמתת־חסד, לא היה בהם משום ראשית פתרון של הבעיה. היהודים בגרמניה החלו לאבד את סבלנותם, ועם זאת גברה פעילות הארגונים היהודיים, ששיתפנו פעולה אתם, כשווים עם שווים.

הממשלות התחמקו על־ידי הבטחות שונות, וניסו לסנוור את עינינו ועיני העולם על ידי הקמת ועדות. ביקרה אצלנו ועדת האומות המאוחדות. הופענו לפני הועדה האנגלית־האמריקנית — והשערים נשארו נעולים.

בשעה שהשתלשלות־המאורעות בארץ ישראל הובילה לשפיכת־דמים, הרגשנו את הדי הדבר באזור הבריטי. בעת אחד מבקורינו בלונדון ראינו צורך לפנות למיניסטר־המלחמה ולבקש התערבותו למניעת תקלות באזור שלנו. פנייתנו נשאה פרי ונמנעה תסבוכת, אך הבעיה נשארה בעינה. בימים הקשים ההם, כאשר שררה מתיחות ביניני לבין האדמיניסטרציה

המקומית, ונתעכב פתרון שאלת העקורים, סייעו לנו שני גורמים להתגבר על המכשולים. ראשית, הסולידריות שלנו. הקהילות היהודיות ואנשי בלזן נלחמו שכם אחד למען עליה חפשית. יריבינו לא מצאו שום „קוויזלינג" בתוכנו, על אף כל יגיעותיהם וחיפושיהם אחר ברנשים כאלה. כן עודדה אותנו העזרה המתמדת של ידידינו בלונדון. הם ניצלו את הקשרים עם הוגים מדיניים בלונדון ואת יחסיהם הטובים עם הברי הממשלה האנגלית, כדי להקל עלינו. תודות לקשרים אלה יכולנו להפעיל „קו ישר" ללונדון כל אימת שהשתדלויותינו אצל המושלים המקומיים נתקלו באזניים אטומות וכל אימת שהפנייה „לצנורות המקובלים" הצריכה זמן רב מדי. לעתים נתקבלו בלונדון החלטות בשעה שהמוסדות המקומיים עוד „עיינו בדבר". הקשר הישיר עם לונדון יצר לעתים מצבים מגוחכים. אם כי יוסל ואני הוכרנו ע"י מיניסטריון החוץ הבריטי (פוריין אופיס) כנציגי היהודים באזור הבריטי, לא ראינו מעולם את הנציב העליון. נתקבלנו לא פעם על ידי מיניסטרים בריטיים, אך לא על ידי הנציב העליון באזור.

היילים בריטיים מסייעים למעפילי „יציאת אירופה" לרדת מהרכבת בעת שובם־מאונס לגרמניה

קשה להבליט שמות בודדים בקשר לשיתוף־הפעולה עם ידידינו בלונדון. הם עשו עבודה נפלאה — כקבוצה. אך ננהג באורח יוצא מן הכלל לגבי המנוח ד"ר נח בארו. הוא העניק לנו עזרתו וחברותו עוד בפגישתנו הראשונה. מעולם לא חס על עצמו בפעולתו לטובתנו. בארו עצמו היה פליט — לפני שבא ללונדון, שבה מצא את מקומו כמלומד וכעסקן. מעולם לא שכח את העובדה הזאת. הוא הגיב על כל הטרגדיה של חוסר־מכורה כאילו הוא עצמו היה קרבנה. כל ימיו נטל חלק במאבק לזכויות אדם ולכבוד אדם, והוא ראה את כשלונה של מערכה זו ואת תוצאותיה הטראגיות. דוקא משום כך הקדיש כל כשרונו וכוחו לשיקום קומץ היהודים שניצלו. עזרתו נשאה חותם של אנושיות עמוקה. מעולם לא נתעייף בטפלו בנו, ותמיד היה לו פנאי אף לסדור ענינים קטנים של יחידים. הוא היה תמיד במצב הכן, ביום ובלילה. דירתו הנאה בלונדון היתה תמיד פתוחה לפנינו. הוא ואשתו היו מקבלים אותנו בזרועות פתוחות. לא פעם ערכנו ישיבות־לילה בביתו של בארו. לא היה שום שלב בפעולתנו שבו לא השתתף בארו. רצוני להזכיר כאן מיבצעים אחדים — הבריחה, הפיכת בלזן למחנה יהודי והטרגדיה של האניה „יציאת אירופה" („אקזודוס").

שתי תקריות לא אשכח כל ימי. שתיהן מעידות מה היה בשבילנו החבר בארו, כפי שקראנו לו.

פרשת „יציאת אירופה" עדיין זכורה. ארנסט בווין החליט „לתת לקח" לסוכנות היהודית, וציווה להחזיר לגרמניה את מעפילי „יציאת אירופה". האמבורג היתה נמל ירידתם. שני מחנות פליטים הוכנו בשבילם לא הרחק מליבק. המצב היה מתוח. כולנו היינו חדורים יגון וחרון. אך החלטנו לדרוש מאנשינו לכבוש את זעמם הואיל וחששנו, כי המתיחות תביא למעשי אלימות. פנינו גם ללונדון וביקשנו עזרה. הארגון היהודי היחיד שנענה לנו היה הקונגרס היהודי העולמי. נח בארו נשלח אלינו על מנת לעמוד לימיננו במצב המדאיג. הוא היה אצלנו בשעה שהפליטים הוכרחו לרדת מהאניה בהאמבורג. מושל האמבורג, ברי, בא לפקח על המיבצע. ברי ובארו הכירו זה את זה. הם היו פעם יחד בועד של „אגודת פביאן", אך לא נפגשו במשך שנים. משנודע לברי, כי בארו נמצא במקום, הזמינו אליו ובירכו בידידות ובחמימות, אם כי הרגשתו לא היתה נוחה ביותר. בארו החזיר לו ברכה אדיבה, למרות היותו מרוגז ונרגש, והעיר בקול: „האם אין זו טרגדיה ששני סוציאליסטים נפגשים בנסיבות כאלו?" ברי החריש...

המתיחות עלתה לשיא חדש כעבור יומיים. המעפילים הובאו לשני המחנות שליד ליבק, ואילו מנהיגיהם, אשר אירגנו התנגדות פאסיבית, נלקחו לאי־שם. נודע לנו, כי ראשי המעפילים יובאו לאותם המחנות, אך יוחזקו במקומות מיוחדים, מוקפים בגדר תיל דוקרני. חששנו, כי ביצוע

תכנית זו יגרור שפיכת־דמים. בארו היה האיש היחיד, שמסוגל היה אולי למנוע טרגדיה.

למחרת היום נתקבלנו ע"י הקולונל קוק, הקצין שהיה ממונה על העקורים באזור ליבק (אדם בעל אהדה רבה לאנשים שהיו נתונים להשגחתו) וע"י הבריגדיר קנסינגטון, שבא במיוחד לליבק בקשר לפרשת „יציאת אירופה". בארו לא בזבז זמן על דברי־הקדמה. הוא הטיח בפניהם את הטענה, כי כלימה כיסתה פניו בראותו את המעפילים מורדים להאמבורג, והוסיף: תמיד הייתי גא על אזרחותי הבריטית. שמחתי להיות אזרח של מדינה, שבה מכבדים את הצדק ואת זכויות האדם. אינני רואה אתכם אחראים להחלטות שנתקבלו בלונדון. אתם רק מבצעים פקודות. אך עתה הגיעה השעה להוכיח, כי באנגליה עדיין שורר רגש אנושי. שחררו את ראשי המעפילים. הם התנגדו משום שלחמו למען אידיאה".

כעבור שעות מספר הגיעו ראשי המעפילים למחנה. הם הורשו לנוע באופן חפשי, ככלואי המחנה האחרים, ולא בודדו מחבריהם.

כעבור שנה, ב־15 במאי 1948, הוכרז על הקמת מדינת ישראל. בקורות העקורים חל מפנה. שארית הפליטה יכלה להגשים את חלומה. סוף־סוף הגיעה שעת הגאולה השלמה. שמחת היהודים בבלזן ומחוצה לה הושבתה רק ע"י הידיעות בדבר חללים במלחמת העצמאות, ביניהם חברים שלנו ושליחים אשר פעלו יחד אתנו.

ישראל ניצחה במלחמה, ושיבת ציון נעשתה מציאות. במדינה החדשה שימשה שארית־הפליטה מעין זכרון לטרגדיה באירופה. מתוך נסיונם האישי יכלו השרידים לאשר, כי גאולה שלמה תיתכן רק במדינת ישראל.

בלזן יכולה להיות גאה, ובצדק, על התפקיד שמילאה בימים הגורליים שלאחר מלחמת העולם השניה.

ההיסטוריון בעתיד, שיבוא להעריך את התקופה הזו, יהא מזומן לו תפקיד קשה. מצב כזה עדיין לא היה בתולדותינו. יהיו מסקנותיו אשר יהיו — הוא ודאי יקבע, כי בלזן הנחילה כבוד לעם היהודי, וכי המעונים של התקופה הנאצית עוד השפו בקרבם כוחות נפשיים וגופניים לבניית חיים חדשים. הם עברו את עמק־המוות ויצאו בשלום, על מנת להעניק לעמם תקוה חדשה.

הם בישרו את נצח ישראל!

דריק סינגטון
(הקצין הבריטי הראשון בבלזן)

ה־15 באפריל 1945

„אם נסכים לעקוף את המקום הזה, בלזן, עלולים הגרמנים למסור לנו ללא־קרב את הגשר ליד וויזנן" — אמר הלויטננט. אותה שעה ניתחנו את המ־בצעים המלחמתיים תוך עיון במפה ליד מטה מפקד הדיוויזיה שלנו.

היה זה ב־12 באפריל 1945. עשב כבר בצבץ ועלה בתעלות שבצדי הדרכים, ואבק התאבך על הכביש, כמו בנורמנדיה.

„מה זה בלזן?" — שאלתי.

„בלזן היא מחנה־ריכוז. שם שוררת, כנראה, מגפת־טיפוס, והיטלר שיגר נציג אישי לשם משא־ומתן על בידוד המחנה".

„יש דברים בגו".

„...הענין אינו חלק, לגמרי לא חלק"...

יצאתי ממטה הדיביזיה במכוניתי שהיתה מצויידת ברמקול. המכונית היתה מקולקלת קצת לאחר הטלטולים בין וונלה ואלר. התעניינתי יותר בכוונותיו של מפקד הבריגדה ה־159, שהורה לנו לדבר אל האויב באמצעות רמקולים, מאשר בדיונים הסודיים על מחנה־ריכוז שבדרך.

כעבור ארבע שעות, כאשר עמדתי בחצרו של אכר, שבה התמקם המטה של הבריגדה ה־159, הבחנתי בכותפות האדומות של קצין בכיר של הקורפוס השמיני. הוא התהלך בחצר יחד עם קצינים אחדים, ובתוך הקבוצה היה גרמני במדים אפורים־כהולים. את הגרמני הזה פגשתי אחר־כך בתפקידו כמפקד הצבא בברגן־בלזן.

בשעת ארוחת הצהרים אמר לי הבריגדיר: „סבורני, שעליך להצטרף אל מחלקתנו, ולהתקדם עם הרמקול שלך, ולדבר אל כל כפר לפני שאנו פותחים בהתקפה".

„אפשר לנסות", השיבותי והרהרתי על השיגרה הידועה: כתיבה בחזון בעפרון בפנקס; קריאות צרודות ברמקול; רעם תותחים ורעש התפוצצויות... אני עצמי מוטל שרוע וחובק את אמא־אדמה...

למחרת נקראתי אל הבריגדיר.

„המקום הזה, ווינזן, ישמש לנו נקודת־מיבחן", הוא אמר.

התקדמנו ישירות בדרך מאובקת לעברו המזרחי של הנהר אלר. נסענו בשורה אחת עם טנקים מדגם שרמן, אשר חרקו ורעמו. ייתכן שווינזן היתה מיבחן, אך לא למחלקת התעמולה הפסיכולוגית.

לדברי מפקד־הגדוד היתה ווינזן „ענין מידבק".

בשעה חמש נכנס הטנק הראשון שלנו לקו האש של תותח בן 88 מ"מ, שהיה חבוי בין עצים בפיתול הדרך. חיל הרגלים שלנו התרוצץ כל הערב ביער. הם הבעירו שיחים וירו בחפירות שבין העצים, במקום שהאויב עוד ארב לנו.

משנכנסנו לשטח פתוח ביער, בכוונה ללון שם, שמענו יריות תותחים וראינו להבות ואדמה מתבקעת. השתטחנו על גחוננו...

למחרת בבוקר מצאנו את גופתו השרופה של חייל ליד מכונית־משא, שנפגעה בפגז של תותח. המשאית בערה. נעלי החייל היו קשורות היטב לרגליו, אבל בגדיו היו שרופים. ראינו את הבשר העירום, אשר השחיר מהאש...

שתים־עשרה שעות נמשך כיבוש ווינזן.

חיפשנו ומצאנו את ראש היחידה המקומית. הוא היה בביתו — זקן דומם בעל גב כפוף ושערות שיבה. על השולחן היה מונח כנור. שתי נשים חוורות, שהיו בחדר, בכו כנראה לפני כניסתנו. הן ציפו למאסרו...

ליד הכניסה למטה הבריגדה עצר אותנו קצין־מטה:

„זה עתה הגיעה ידיעה מהדיוויזיה. הם רוצים, שתתקדמו מיד עם הרמקול שלכם לעבר בלזן"...

הקולונל טיילור, אשר פיקד על הרגימנט האנטי־טאנקי ה־63, קיבל את תפקיד המפקד של מחנה בלזן. הוא היה טרוד מאד כאשר ביקרתיו במטהו, ביער אשר בדרך בין שווארמשטדט ווינזן. ששים אלף „אסירים פוליטיים", קבוצה של אנשי ס.ס. ומגפת־טיפוס — תפקיד לא קל...

הוא הראה לי העתק של הסכם בין גנרל הקורפוס השמיני ובין מפקד הצבא הגרמני בבלזן. על סמך ההסכם הזה צריך היה ליצור „אזור נייטרלי" סביב בלזן. נאסר לירות מתוך המחנה או לתוכו. בטליון של חיל־רגלים גרמני ורגימנט הונגרי נועדו להישאר בבלזן, כדי למנוע בריחה

המונית מהמחנה. כחמשים אנשי ס.ס., אנשי־מינהלה ולא חיילים, צריכים היו לחכות למפקד הבריטי ולמסור לידו את המחנה.

ההוראה, שקיבלתי מהקולונל טיילור, אמרה, כי עלי להתקדם עם הטנקים הבריטיים הראשונים, להיכנס למחנה ולשדר הודעות ברמקול. היה עלי לומר לכלואים, כי אעפ"י ששוחררו מידי הגרמנים, אין עליהם לעזוב את המחנה, כדי שלא להפיץ מחלת טיפוס. כן הוטל עלי להודיע להם, כי הרגימנט ההונגרי, שסייע לס.ס., יהיה נתון למרות בריטית, אך ישמור גם להבא על המחנה. כן נתבקשתי לבשר למשוחררים, כי חמרי־מזון ותרופות יובאו לאלתר למקום.

נדברנו לפגוש את הקולונל טיילור עוד באותו ערב בברגן, במקום שהוא חיפש קולונל גרמני, שהיה אחראי לאזור בלזן.

בשעה 12 בצהרים יצאנו לדרך. עברנו את ווינזן ופנינו לצפון־מזרח. בדרך הדבקנו שורה ארוכה של טנקים, מכוניות־סיור ותותחים. לאחר שיחה עם קצין־האינטליג'נס של הרגימנט, שהוציא גופו מתוך הטנק וצעק בקולי־קולות, כדי להתגבר על רעש כלי־השריון, הצטרפנו לשורה. השדות נעלמו ובמקומם הופיעו יערות של עצי־אורן ריחניים משני צדי הדרך. חיל־הרגלים הוסיף לירות לתוך השיחים, שמא עוד מסתתרים שם גרמנים. לפתע צעק אלי קצין־האינטליג'נס:

„שני גרמנים ממחנה־הריכוז הולכים בכיוון שלנו. הצל מפיהם כל מה שאפשר".

עצרנו את שני הגברים. שניהם לבשו בגדים אזרחיים. כל אחד מהם נשא חבילה קטנה. שאלתי לזהותם.

„אני מאלזאס. נאסרתי בשנת 1943 על סירובי לשרת בצבא הגרמני".

„אני מגובן. לאבי היה בית־מרזח, שנסגר משום ששימש מקום־מיפגש של סוציאל־דמוקרטים".

הם הוחזקו זמן מועט בבלזן. יחד עם עוד שש מאות גרמנים הוצאו ע"י הס.ס. מן המחנה ונשלחו ברגל. הם התחבאו ביער. משהגיעו הבריטים למקום מחבואם, יצאו החוצה והתיצבו לפניהם. הם אמרו לי, כי גבול האזור הנייטרלי מסומן בבהירות בסימנים לבנים: „סכנה — טיפוס". כעבור חמש דקות ראינו את הסימנים הראשונים. שני רבי־טוראים, אחד גרמני והשני הונגרי — ההונגרים לבשו מדים אחרים — באו לקראתנו. הגרמני הושיט לי פתק, ועליו כתוב: „לתשומת לב מפקד חילות הברית". היתה זו הזמנה של המפקד הגרמני בבלזן לפגישה עם מפקד הגייסות הבריטיים. ה„שרמנים" המשיכו בדרכם ואנו נסענו אחריהם.

בפיתול הבא של הדרך ראינו את הכניסה למחנה. מוט חסם את הדרך, ומשני הצדדים ניצבו צריפי־משמר. קצינים אחדים, לבושים יפה, המתינו לנו ליד הכניסה. פנינו למחנה. לפי הכותפות הכרנו בתוך הקבוצה אנשי ס.ס., קצין הונגרי וקצינים של הצבא הגרמני.

הקבוצה הצדיעה בעת שיצאתי מהמכונית. שאלתי אחד מהם, „האופט־שטורמפירר", על המתרחש במחנה. היה זה גבר בעל מבנה גופני איתן, פנים שמנות ולחי מצולקת. הוא השיב במתינות:

„כרגע הם שקטים".

„אני אכנס פנימה ואשדר הודעה ברמקול" — אמרתי לו.

הקפטן ההונגרי פסע צעד קדימה ואמר בקול רווי כאילו ידידות:

„אני לא הייתי נכנס לתוך המחנה, יום־יום מתים שבעה אנשים מטיפוס־בהרות".

בעל הפנים השמנות — היה זה יוזף קראמר — הוסיף בהפזון:

„הם שקטים כרגע. אך יהא זה בלתי נבון להסתכן בגרימת המולה".

נזכרתי, כי תכליתו של ההסכם היתה למנוע מגפת טיפוס מאחורי קוי הצבא הבריטי. החלטנו לחכות לקולונל טיילור. בינתיים שוחחנו עם הגרמנים וההונגרים. שאלתי את קראמר לטיבם של הכלואים בבלזן.

„הומוסקסואליסטים, פושעים מועדים וקצת חוקרי־מקרא", היתה תשובתו, ותוך כדי כך סקרני בקפדנות, כדי לעמוד על תגובתי.

„ואסירים פוליטיים?"

„אה, כן, יש לנו בני־ערובה", הוא השיב בנימה ידידותית.

„כמה יש לכם בסך הכל?"

„ארבעים אלף במחנה כאן והמשה־עשר אלף בצריפים שעל הכביש".

הטנקים הבריטיים עברו בינתיים על פני שערי המחנה ברעש ובהמולה. קצין גרמני, בעל עורף של פר ושפם אדום, העיר:

„יש לי אחיינים באנגליה. ייתכן שאפגש אתם". הוא צחק בקול רם.

כעבור דקות אחדות נעצר לידינו הג'יפ של הקולונל טיילור. ביקשתיו לאשר את הוראתי על כניסה למחנה.

„היכנס ושדר את הודעותיך", הוא אמר והמשיך בדרכו לברגן.

הוריתי לקראמר לפתוח את השער. הוא הסתכל בי ואמר:

„אינני יכול לעשות זאת בלי פקודה של הצבא הגרמני".

רמזתי בידי, כי עליו להרים את המוט — המוט התרומם...

„התיצב על כבש מכוניתי", פקדתי עליו. הוא ציית, הפעם בלי מחאה.

„אתה תדריכנו במחנה ותראה לנו מקומות מתאימים לשידור הודעות", אמרתי לו.

עברנו דרך מגרש ריק ליד השער. לאחר מכן נודע לי, כי רק לאנשי ס.ס. היה מותר המעבר במקום זה. במרחק של מאתיים יארד מהשער היתה גדר־עץ שזורה תיל דוקרני, אשר הזכירה לי כניסה לגן־חיות. המראות שמאחורי הגדר הזכירו לי עוד יותר את הדימוי הזה. שורות של צריפי־עץ ירוקים וריחות כמו בכלובי־קופים... עשן כחול וקודר נישא בין הצריפים. לעתים קרובות ניסיתי לתאר לעצמי את מראהו של מחנה־ריכוז, אך בדמיוני לא נצטיירה מעולם תמונה כמו זו שנתגלתה לפני בבלזן.

ערב השחרור

לא העליתי מעולם בדמיוני המון כה רב של אנשים ליד גדרי־תיל. ראשיהם המגולחים ובגדי הפסים של כלואי המחנה היו כה בלתי־אנושיים...

כבר היה לנו נסיון של קבלות־פנים נרגשות וידידותיות בצרפת, בבלגיה ובהולנד. בפאריס חיבקו ונשקו אותנו והמטירו עלינו דברי־תודה. בכפר פלמי העמיסו למכוניתנו אגסים ועגבניות. אנשים מאושרים כיבדונו בבירה קרה. אבל התשואות של האנשים בבלזן, אשר עדיין פקפקו אם אמנם יצאו לחרות — אנשים שהיו לפנים קצינים פולניים, אכרים אוקראיניים, רופאים הונגריים וסטודנטים צרפתיים, ודוכאו באכזריות כזו — נגעו הרבה יותר ללב. צריך הייתי להסתיר את דמעותי. גבר ליד הכניסה לאחד הבלוקים, לבוש חליפה כחולה־כהה, בירכנו בחיוך. בשעה שהרמקולים שלנו שידרו את ההודעות, ניגשתי אל האיש ותקעתי לו כף.

„אני הולנדי", הוא סיפר. „עבדתי ב„ניווה רוטרדמשה קוראנט". הוא היה גבר גבה־קומה בעל שער אדום. אחרי כן נודע לנו, כי הוא נלחם לפנים בשורות הבריגדה הבינלאומית בספרד והיה מן הדמויות ההירואיות במחנות־הריכוז הגרמניים.

המשכנו לנסוע במחנה, והמוני אסירים יצאו מתוך הבלוקים. קראמר התכופף אלי ואמר:

„הנה מתחילה ההמולה".

לפתע החל חייל גרמני יורה מרובהו באויר, מעל ראשי האסירים. נחפזתי אליו ופקדתי שיחדל לירות. אקדחי היה דרוך, אך החייל צייית ללא שהיות.

כתריסר דמויות, לבושות בבגדי־המחנה, הסתערו להפתעתי על האסירים והחלו חובטים בהם במקלות וברצועות. לא תפסתי את המתרחש. האם לפנינו פושעים פליליים, שאין להשתלט עליהם בדרכים אחרות? מדוע הם נותנים גוום למכים? בדרך היה מוטל אדם רזה שניסה להתחמק מהמכות שהומטרו עליו בלי רחם.

כעבור זמן נודע לי, כי המכים היו ראשי הצריפים, שעשו את

מלאכתם של אנשי הס.ס., וכי ההמון ביקש להתפרץ אל המטבח שמעבר לכביש. לא תפסתי אז, כי רעב מהריד הוא שכיוון את חיי המחנה.

עברנו על פני המטבח ונכנסנו דרך שער אל הקטן שבין שני מחנות־הנשים. המוני נשים, בבגדי אסירים, צרו על הכביש. אחת מהן צעקה אלינו בצרפתית:

„אתם חייבים להוציאנו מכאן. המחנה הזה הוא ללא־נשוא"...

ניגשתי אליה. היא סיפרה לי, כי במחנה־הנשים כלואות ארבע מאות נשים צרפתיות. כולן אסירות פוליטיות. „אתם חייבים להוציאנו מכאן"...

חזרנו ונסענו אל השער הראשי. המוני אסירים בירכונו בתשואות־חן. גבר מעונה, שצעד על קביים, השליך לפתע את קביו ובעמדו על ברכיו אמר תפילת־הודיה בעת שמכוניתנו עברה על פניו. פנינו שמאלה וסרנו למחנה־הנשים הגדול. גם שם נעצרנו ושידרנו הודעות. תוך שניות ספורות הקיפו מאות נשים את המכונית. הן בכו וצרחו בקולות היסטריים, בלי כל שליטה על עצמן. אי אפשר היה לשמוע את שידורי הרמקולים. בבלוק זה צמחו עצי־לבנה צעירים. הנשים קטפו ענפים ועלים מהעצים וזרקו לעבר המכונית... ענף אחד נפל על כתפו של קראמר. הוא סילקו ברוגזה...

נסענו אל השער הראשי. קראמר קפץ מהמכונית. אמרתי לו:

„הפכת את המקום הזה לגיהינום".

„הוא נעשה כך בימים האחרונים", היתה תשובתו.

לאחר שעברנו מרחק של הצי מיל, ראינו בתי בטון של בית ספר לשריון. תריסר בתים כאלה שימשו כמחנה־נוסף לחמשה עשר אלף אסירים ממחנה־דארא שליד נורדהאוזן. חמשה ימים בלבד לפני השחרור הם הובאו למקום. מפקד הצבא הגרמני באזור הכניס את האסירים לבתי־הבטון יחד עם שומריהם מהס.ס.

במפקדה נעשה נסיון לקיים טכס ופגישה רשמית של שני הצדדים. קולונל האריס, מפקד הבטליון הגרמני, שנשאר לשמור על המחנה, וקולונל שמידט, שראיתיו בחצר שליד שוואַרמשטדט, שוחחו עם קולונל טיילור. שני הקולונלים הגרמניים היו לבושים יפה ומילאו תפקיד של אפוטרופסים על ההסכם עם האנגלים בענין בלזן. דקות מספר לאחר שהצטרפתי לקבוצה, הגיע רופא צבאי בריטי. הוא הודיע:

„במחנה נפלו קרבנות אחדים".

הטלפון צלצל. קפטן גרמני השיב ואמר לנו:

„נראה, כי הופעת רמקול במחנה היא שגרמה להתקוממות".

קולונל טיילור שאל:

„מי יורה במחנה? לפי ההסכם היו צריכים להישאר שם רק אנשי־מינהלה מהס.ס. ולהם אסור לשאת נשק".

„אולי יש להם אקדחים", השיב קולונל שמידט ומשך בכתפיו. קולונל טיילור ציווה על הקולונלים הגרמניים ללכת מיד למחנה יחד אתנו.

קראמר הופיע והצדיע בעת שעברנו את השער.

„הגד לו, כי אנשי הס.ס. חייבים למסור את נשקם תוך חצי שעה", הורה הקולונל טיילור. עשיתי כמצווה.

„בלי נשק לא אוכל להיות אחראי למחנה", השיב קראמר.

„אמנם לא", אמרתי לו, „אבל אתה יכול להראות לקצינים הבריטים כיצד מתנהל המחנה".

„בלי נשק אינני יכול להיכנס למחנה", התגונן קראמר.

קולונל טיילור אמר לי:

„הגד לו, כי הוא יכול לפי שעה להחזיק נשק, אבל על כל אסיר הרוג ישלם איש ס.ס. בחייו".

שאלתי את קראמר, לשם מה דרוש לו נשק במחנה. תשובתו היתה, כי הנשק נחוץ להגנה על מחסני המזון.

„כמה מזון יש לכם?"

„לשני ימים".

„מה אכלו האסירים?"

„מרק לפת בבוקר ומרק לפת בערב. להם — כאשר היה מצוי".

„מה מצב אספקת המים?"

„צנורות המים המובילים מהאנובר נהרסו בפצצות. במחנה יש רק ארבעה מיכלים עם מים עומדים".

קולונל טיילור ציווה לקראמר להראות לנו את משרדו. הוא הכניסנו לתוך צריף. לאחר שישבנו, נשתפרה הרגשתו של קראמר. הוא נעשה שוב מפקד המחנה, ישב בהרווחה והשעין אחת מרגליו על מסעד כורסתו. הקולונל טיילור תבע את הניירות האישיים של ארבעים אלף האסירים.

„הושמדו", השיב קראמר.

„על ידי מי?"

„לפי פקודה של משרד־הכלכלה הראשי בברלין".

„לא שרד מאומה?"

„אולי כמה אלפים".

„תן לי מיד את האלפים הללו".

קראמר יצא מהחדר וחזר עם איש ס.ס. שנעמד דום, ידיו צמודות אל קפלי מכנסיו. קראמר הורה לו לעשות משהו, והוא צעק בקולי קולות:

„כן, אדוני האופטשטורמפירר".

הוא הצדיע, הקיש עקב בעקב ועזב את החדר. כעבור דקות מספר הוא חזר והודיע, שלא מצא שום מיסמכים.

הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני, בריגדיר גלין־יוז, הצטרף אלינו, וכולנו יחד יצאנו מהמשרד לסיור במחנה. ברגע זה בא אלינו במרוצה קפטן גרמני, שכבר ראינוהו במחנה, וסיפר:

„מסתערים על המטבחים".

„הבה נלך לראות מה מתרחש שם", אמר קצין בריטי. הלכנו. בקבוצתנו היו ששה קצינים בריטיים ומספר סמלים בריטיים. קראמר והקפטן הגרמני הלכו לפנינו. כאשר עברנו את שער־התיל הגבוה, נתחדשו מחיאות־הכפיים. מאות אנשים בבגדי־פסים, בדומה לפיז'מות, הסתובבו על הכביש. אחדים צעקו באנגלית „האו דו יו דו" ו„גוד סייוו דהי קינג"... בתשואות הורגשה התאפקות מסויימת. הדבר היה מובן נוכח הטרור והמוות אשר עדיין שררו במחנה. מרחוק נשמעו יריות...

המטבח היה צריף ארוך ובו ששה דוודים גדולים. זה היה המטבח אשר „הסתערו עליו". כשנכנסנו פנימה, היה שם רק מפקח אחד, איש ס.ס.

„אינני רואה שנערכת הסתערות על המטבח", הערתי.

מפקח הס.ס. הרים את המכסה של דוד אחד והצביע על המרק שבתוכו. מרחק של שלשים סנטימטר הפריד בין המרק לבין הקצה העליון של הדוד.

„את השאר הם לקחו", הוא הלשין בפנינו...

„וזה קרוי אצלך הסתערות על המטבח"...

רשמתי לעצמי את שמו של המפקח ועזבתי את המטבח.

„זוהי ההתקוממות שלך?" שאלתי את קראמר.

„לא, נערכה התקפה גם על תפוחי־האדמה".

„קחני לשם", הוריתי לו.

קראמר הובילנו שוב דרך שער־התיל. ליד השער ניצב כבשן קטן עשוי מלבנים עם ארובה דקה. משמאלנו היה מחנה־הנשים הקטן. מצד ימין היה גן מכוסה תבן. אשה כחושה, עטופה שהורים, בעלת פנים צהובות ועינים שחורות נוצצות, עמדה על ברכיה וחיפשה תפוחי־אדמה תחת התבן. קראמר פנה אלי:

„הנה רואות עיניך".

הרופא הראשי הצביע על הארץ: „האיש הזה חולה מאד"... ואז ראינו אדם מוטל על הקרקע, ופניו שותתים דם. „יש לקחת אותו באלונקה", אמר הרופא. פניתי אל איש הס.ס. ואמרתי: „לך והבא אלונקה — מהר". הוא הלך. לפתע שמענו צעקה מהגן. על התבן שכב אדם שהתיסר בכאבים נוראים. הוא התפתל והתעוות. הוא התרומם קצת, אך נפל ונשאר מוטל ללא הגה. מיד ראינו עוד אחד מתענה קשה ועוד רבים כמוהו.

הסמל ס. ניגש אלינו.

„מדוע לא ישא קראמר את אחד הקרבנות הללו?"

„קח את האיש הזה והביאהו לבית החולים", פקדתי על קראמר. הוא הסמיק, הטה את ראשו לאחור ונסוג צעדים מספר. הוא עדיין הרגיש את עצמו כמפקד המחנה.

„קח את האיש הזה והרם אותו", חזרתי על פקודתי ושלפתי את אקדחי. קראמר התכופף אל האיש השוכב. החזקתי את אקדחי מול גבו. הוא נטל את החולה על כתפו והלך עמו.

אירעה טרגדיה איומה. האנשים האומללים הללו נורו כחיות ביום השחרור. בתחילה הרהרתי, כי האסירים צריכים היו לגלות סבלנות עוד שלש שעות, עד שנקבל לידינו את המחנה. אך לאחר מכן נוכחתי לדעת, כי לא תפסנו את המצב במחנה לאשורו. האנשים הללו היו כה מורעבים עד שאיבדו את כושר־המחשבה שלהם. מלים כ„חופש", „מחר", „סבלנות" ניטלה משמעותם אצל האנשים הללו. הרעב עשה בהם שמות. פעם בהם רק הרצון לאכול ולהישאר בחיים.

לא רק „גנבים" נרצחו ביום ההוא. כעבור ימים אחדים סיפרה לי אשה יהודיה מהונגריה, כיצד ידידה שלה, אשה מסלובקיה, שנכלאה על השתתפות במרד הסלובאקי בשנת 1944, נורתה בעינה בעת טיול ליד המטבח במחנה הנשים.

האשה הסלובקית מתה באותו לילה. היא אמרה לפני מותה: „אילו אירע הדבר שבוע קודם... היום אינני רוצה למות... אך טוב לדעת שכולכם הפשים"...

כשחזר קראמר אל גן־תפוחי־האדמה, בקירבת הכבשן, היה המקום מלא נשים. חיילים בריטיים רמזו להן, שיחזרו לצריפיהן. שלש נשים חוורות בעלות עינים גדולות קראו לעברנו:

„לילה טוב, ילדים"... היה זה כאילו טכס מוזר של נעילת אספת־עם...

עשן התאבך השמימה מבין שני צריפים במחנה־הנשים. מדורות קטנות דלקו גם בבלוקים אחרים. נשים ישבו ליד האש והוסיפו שבבים.

„מה הן מבעירות?" שאלתי.

„את הצריפים שלהן", השיב קראמר.

„מדוע?"

„חופש," הוא אמר, „עוד מעט יהפוך המחנה כולו נתון בלהבות".

בדרך הזרה פגשנו את חיילי הרגימנט האנטי־טאנקי ה־63 שלנו. רזרנו את המשמר הבריטי הראשון במחנה. כבר היה חושך...

מחשבות שונות התרוצצו במוחי בלילה ההוא וגזלו שינה מעיני. מדוע לא נמלט קראמר וחמשים אנשי הס.ס. שלו? מה הניע אותם לחכות לנו? כלום לא הבינו, שצפוי להם עונש מוות? היו להם הזדמנויות למכביר כדי להסתלק.

ייתכן כי אדוניהם וקציני הצבא הגרמני ייחסו חשיבות להסכם אתנו ופיתו את הפורעים המטופשים הללו, כי יצילו את עורם על ידי שיתוף פעולה עם הבריטים וסיוע לטיהור מחנה־הטיפוס.

תקוותם, כי יוכלו לשתף פעולה אתנו, מעידה אף היא על המנטאליות של אנשי הס.ס. הם לא הבינו כלל את מושגי־הצדק המערביים. יחסם האכזרי במשך שנים לגבי זולתם הקהה את מושגיהם על טוב ורע. כעבור זמן נודע לנו, כי קראמר היה בוחר את המועמדים לתאי־הגאזים באושוויץ. היה עומד ליד תא־הגאז ושולח ברמיזה נשים חלשות וילדים קטנים אל

המוות, ואילו גברים כשרים לעבודה היה מחזיר למחנה... נחירי אפו לא היו רגילים כנראה למשהו אחר מאשר ריח המוות...

ייתכן, כי תורת־הגזע בבתי־האולפנה של הימלר שינתה לחלוטין את פרצופם של אנשי הס.ס. לא היה להם כל רגש של רחמנות לגבי יהודים בפרט ולגבי יריבים פוליטיים בכלל. הם לא הגיבו תגובה אנושית כאשר רצחו אשה יהודיה יפה, או כאשר אנשים הפים־מפשע גוועו ברעב.

על אף נסיונו של קראמר להזעיק אותנו, נתברר, כי בליל ה־15 באפריל לא היתה התקפה מרוכזת מצד האסירים על אנשי הס.ס. וגם לא היתה בריחה המונית מהמחנה. ייתכן כי האסירים היו חלשים מדי. אך בעיקר השפיעה האמונה, שהבריטים יביאו לא רק חופש, אלא גם מזון ונחמה.

נח בארו

זכרונות מבלזן

כאשר שוחררה בלזן בידי הבריטים, נתברר, כי היו שם אסירים בני ארבע־עשרה אומות. השומרים היו אנשי ס.ס. גרמניים והונגריים.

השומרים הללו סולקו יומיים לאחר השחרור. מגפת־טיפוס קשה השתוללה במחנה, ומאות פדויים מתו מדי יום ביומו. היחידות הרפואיות של הצבא הבריטי בפיקודו של בריגדיר־גנרל גלין־יוז, יחד עם רופאים ואחיות מבין המשוחררים עצמם, נאבקו במחלת הטיפוס במסירות־נפש. לאחר שהועלה באש המחנה מספר אחד, היה קל יותר ללחום במגפות.

בימים הקשים ההם קיבל המחנה עזרה ראשונה מארגונים יהודיים. חבילות־מזון, אשר נשלחו בידי הלל שטורך, נציג הקונגרס היהודי העולמי בשוודיה, עוד בשנת 1944 ועוכבו בידי הנאצים, נמסרו עתה לבלזן, וסייעו להקל את המצוקה. עבודת־הסיוע נשתפרה עם בואם של נציגי הג׳וינט בחודש יוני, ושיפור נוסף חל משהגיעו שליחי הבריגדה העברית ביולי 1945.

הפדויים היהודיים בבלזן לא ישבו בחיבוק ידיים. שלשה ימים לאחר השחרור הם בחרו את ועד־המחנה ובראשו יוסף רוזנזאפט. הוא נבחר כל שנה מחדש ונשאר על משמרתו עד שנת 1950, כאשר אחרון העקורים עזב את בלזן.

תביעתו הראשונה של הועד הנבחר היתה להקצות מחנה מיוחד

ישיבת־הפתיחה החגיגית — של הקונגרס השני של היהודים המשוחררים באזור הבריטי, ב־21 ביולי 1947, באולם הקולנוע בבלזן (הישיבות האחרות נערכו בבאד־הארצבורג). משמאל לימין: ד"ר נח בארו, גורברט וולהיים, יוסף רוזנזאפט, ש. אדלר—רוזל וד"ר הדסה בימקו־רוזנזאפט.

ליהודים, כדי שלא ייאלצו להיות בכפיפה אחת עם פולנים, הונגרים ובני עמים אחרים, שדבקה בהם האנטישמיות הנאצית והם רדפו את האסיריב היהודיים. תכנית המחנה היהודי לא נשאה חן בעיני הפוריין אופיס בלונדון.

בווין ניסה לקיים מחנות מעורבים מבני עמים שונים. הוא סבור היה, כי היהודים צריכים להיות יחד עם אזרחי ארצות־מוצאם — שכנים בלתי־ידידותיים כלל. הקונגרס היהודי העולמי בלונדון נאבק בכל כוחותיו נגד התעקשותו של הפוריין אופיס. לאחר חדשים רבים הושג הסכם על הקמת מחנה יהודי בבלזן. היתה זו המערכה המדינית הראשונה בפרשת שיקומם של אנשי־בלזן, והיא נסתיימה בנצחון.

הקושי העיקרי בארגון המחנות היהודיים היה בטיפוח ההרגשה של סולידאריות ואחריות אצל אנשים, שנותרו בחיים רק בזכות ההערמה על מעניהם. היה צורך ליצור סמכות צבורית חדשה במחנות המשוחררים, כדי שיוכלו להתקיים ולפעול.

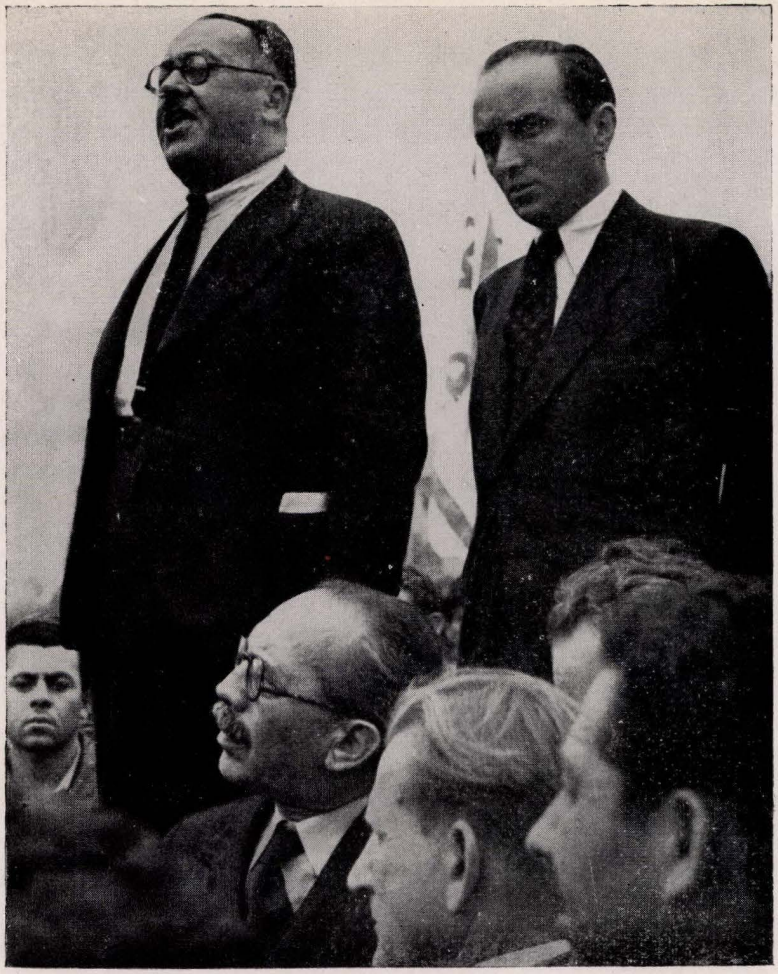
המחנות היהודיים המיוחדים עזרו ללכד את המשוחררים לקבוצים דמוקרטיים, והועד היהודי בבלזן ראוי לכל שבח ותהילה על הישגיו.

ארגונים יהודיים רבים נחלצו לעזרת המשוחררים וסיפקו להם מזון, תרופות, בגדים, מכשירים וכו'. כן שלחו למחנה רבנים, מורים ומדריכים. התרומה המיוחדת של הקונגרס היהודי העולמי היתה במתן הרגשה ליהודים המשוחררים באזור הבריטי, כי הם חברים שווי זכויות של ארגון יהודי כולל, וכי יש להם דעה והשפעה בעניינים יהודיים, כמו לאחיהם בארצות אחרות. קיצורו של דבר: שהם אנשים הפשים ולא אובייקטים של רחמים וצדקה.

הפנייה הרשמית של בלזן אל הקונגרס היהודי העולמי היתה בספטמבר 1945, כאשר סידני סילברמן, חבר הפרלמנט הבריטי ויו"ר הסקציה הבריטית של הקונגרס, ואלקס ל. איסטרמן, המנהל הפוליטי של הקונגרס היהודי, באו לבלזן לועידה הראשונה של העקורים באזור הבריטי. שיתוף־הפעולה בין הועד הבלזני לבין הקונגרס היהודי העולמי הועיל הרבה ליהודים הפדויים ביחסיהם עם השלטונות הבריטיים. כל סכסוך של המשוחררים עם שלטון־הכיבוש הבריטי בגרמניה היה מועבר באמצעות הקונגרס לדיון עם המיניסטרים בבריטניה, שהיו אחראים לעניני האזור. עובדה זו השפיעה על שלטון־הכיבוש הבריטי. הם לא היו תקיפים כל כך לגבי היהודים. מצד שני תפסו העסקנים היהודיים בבלזן את דרכי המדיניות האנגלית, ופיתחו טכניקה משוכללת של משא־ומתן עם האנגלים בשנים הקשות שלאחר המלחמה.

מקורה של אחת הבעיות היה נעוץ בעובדה, שהיהודים הפדויים סירבו להכיר בשלטון הגרמני החדש ולא נתנו לשוטרים גרמניים להיכנס לבלזן, או למחנות חדשים של יהודים משוחררים. לא קל היה להגן על עמדה זו בדיונים עם האנגלים.

לעולם לא אשכח אחת הועידות באזור הבריטי, בשנת 1947, שהשתתפתי בה. שלטון־הכיבוש הבריטי התיר לערוך את הועידה בבאד־הארצבורג, ואף הציע כלי־תחבורה. אבל ברגע האחרון בוטל ההיתר, לפי הוראה מהפוריין

ד"ר נח בארו נואם בעצרת־המונים בבלזן

אופיס, ונשללו הרשיונות למנות־מזון, לדלק לנסיעה וכו'. הדרך מבלזן לבאד־הארצבורג ארוכה היא — מאה וחמשים קילומטר — והקונגרס היהודי העולמי השתדל בלונדון, למנוע התערבות של המשטרה הגרמנית. הודענו בלונדון, כי אנו נוטלים על עצמנו אחריות מלאה, שהעסקנים היהודיים בגרמניה יקיימו את הסדר. לעומת זאת הם לא יתיחסו בשוויון־נפש אל המשטרה הגרמנית.

היתה זו תמונה בלתי־נשכחת. שיירה של ששים מכוניות עוברת בדרכי גרמניה. בראש השיירה נסעה משאית עם דגל תכלת־לבן ענקי. החוליה האחרונה היתה משאית ובה עשרים שוטרי־המחנה. ליד הדרך ניצבו מאות גרמנים והתבוננו מתוך פליאה ביהודים, שניצלו זה עתה מהשמדה, והנה הם שוב אנשים גאים ובני־חורין.

שוטרים גרמניים לא נראו לאורך כל הדרך. האנגלים ידעו לארגן ענין כהלכה, אם רק רצו בכך.

ועוד תקרית אשר אירעה בבלזן לא תימחה לעולם מזכרוני.

בספטמבר 1947 הוחזרו, כידוע, מעפילי „יציאת אירופה" שהיו בדרך לארץ ישראל. בשלש אניות הם הובאו לנמל גרמני. יהודים נתמלאו צער וזעם, והיתה סכנה של התפרצויות. עסקני היהודים המשוחררים והקונגרס היהודי העולמי נטלו על עצמם משימה קשה: לשכנע את יהודי האזור הבריטי, כי יהא זה משגה מדיני חמור אם יגיבו על הטרור של בווין בטרור נגד האדמיניסטרציה הבריטית בגרמניה. באחד הלילות, בעת ישיבה בבלזן, ניסו אחדים מאתנו להוכיח לנציגי אלפי העקורים במחנה עצמו ולנציגי האזור האמריקני, אשר באו „לסייע במלחמה נגד האנגלים" לאחר פרשת „יציאת אירופה", כי התפרצות של טרור תהיה בחזקת תשורה רצויה לבווין. בעיצומו של הויכוח הביא אחד מנציגי הקבוצה הזאת ידיעה סנסציונית. הוא מסר, כי מפקד מחנה בלזן מחזיק אי־שם יחידות־מילואים לשם התנפלות על היהודים אם ינסו לארגן מיבצע־מחאה.

רוזנזאפט ואני הלכנו לשוחח עם המפקד. שאלנוהו בלי התחכמויות: „האם נכון הדבר"?

תשובתו חיסלה את הסנסציה. הוא השיב, כי אמנם הוזהר על ידי המפקדה הראשית, שעליו להכין יחידות־מלואים, אבל הוא סירב לעשות את הצעד הזה. תשובתו היתה, כי ועד המחנה ידע כיצד לקיים סדר. לבסוף אמר לנו:

„אינני רוצה, שחיילים אנגליים יירו ביהודים שניצלו מידי הגרמנים".

עם שובנו נפתרה הבעיה. עשרים שוטרי־מחנה יהודיים קיבלו הוראה מהועד היהודי לפשוט את מדיהם, ללבוש בגדים אזרחיים ולשמור על בית המפקד הבריטי ועל מועדון־הקצינים הבריטי, שמא ינסו חמומי־מוח ליטול את היזמה לידיהם. הימים שלאחר מכן הצדיקו את פעולתנו.

המאבק למען מעפילי „יציאת אירופה", איכסונם במחנות חדשים ועליתם מהווים פרשה לחוד.

ישנם הרבה מומנטים דרמטיים בקורותיה של בלזן לאחר השחרור. הוכח באותות ומופתים, כי הרדיפות והעינויים הנאציים לא שברו את

רוחם וכושר־התנגדותם של היהודים ששרדו בחיים. הם הקימו מנהיגים מתוכם ונלחמו בעוז־רוח למען חיים יהודיים מחודשים בקבוץ דמוקרטי. והם התכוננו לעליה.

שיתוף־הפעולה בין הארגונים היהודיים (הסוכנות היהודית, הג'וינט, הקרן הבריטית המרכזית, „אורט" והקונגרס היהודי העולמי) בבלזן משמש עדות חותכת, מה אפשר להשיג על ידי חלוקה ברורה של התפקידים ועבודה משותפת מתוכננת וקונסטרוקטיבית.

אלקס ל. איסטרמן

משוחררים — אך לא בני־חורין

אלה שנפל בחלקם — ולמרבה הצער הם היו מעטים מאד — לראות את התלאות והנסיונות המרים של שרידי יהדות אירופה, ואלה שהיה מתפקידם לעזור לעקורים להתאושש ולרכוש מחדש את כבודם האנושי, יזכרו תמיד את בלזן.

אינני כותב פה על סבל גופני, על מעשי אכזריות ועל התעללות במחנות־ הריכוז, על עינויים ורעב שהובאו לעולם בידי פריצי־החיות של היטלר, בני „גזע האדונים". על הזוועות הללו נכתבה כבר ספרות־אימים שלמה, ובהשוואה לכך נראה הגיהינום של דאנטה כתופעה ענוגה ורכה. אף לא אכתוב על המאמצים העצומים והמזהירים לרפא את החולים ולחבוש את הפצעים. המאמצים הללו, בניגוד לאכזריות הנאצית, מהווים תופעה מעודדת של רחמנות אנושית כלפי סבל אנושי. רצוני רק לכתוב בקצרה על מאבקם של היהודים, אשר שרדו בחיים לאחר ההשמדה הנאצית, למקום תחת השמש כיהודים, בתוך חברה של גברים ונשים חפשיים. אני כותב על אומץ־רוחם ועל האבקותם העקשנית, עד שהמערכה הוכתרה בנצחון.

המאבק החל ביום השחרור, ב־15 באפריל 1945, כאשר יחידות־צבא בריטיות נתקלו באקראי בחזיון של תמונות בעתה שדוגמתן לא היתה ידועה בהיסטוריה עד היום ההוא — אלפי גופות נרקבות והולכות, אלפי חולים ומעוני־רעב וצללים של בני־אדם מוכי־חולי — ואלפי גברים ונשים נועזים, שגילו כושר־עמידה גופני ורוחני במשך שנים של טרור וסבל.

הקולות החלושים של הגברים והנשים הללו, אשר סברו, כי הם

נידונו לאבדון, כאחיהם ואחיותיהם באושוויץ, בבוכנוולד, בראונסברוק ובמחנות־תופת נאציים אחרים, הדהדו עד שמי עליון כמו במקהלת־אדירים, מתוך הכרת־טובה על שחרורם. אך לאחר ששככה סערת־ההתרגשות שקמה עם הגאולה, והחל להתבהר התוהו־ובוהו של המלחמה, נתמלאו השרידים צער וחימה, כי לגביהם עדיין היו קיימים הגבולות, סייגים ומכשולים. הם גילו, כי אמנם שוחררו, אך עדיין אינם בני־חורין.

השלטון הצבאי, ולאחר מכן האדמיניסטרציה האזרחית בגרמניה הכבושה, גילו תוצאה חדשה של המלחמה ובעיה חדשה, שלא היתה ידועה מתוך נסיון קודם ושלא תוארה בספרי־הרשומות. הם גילו סוג חדש של בני־אדם: קרבנות אזרחיים של המלחמה, אנשים שנעקרו משרשיהם. לעתים התייחסו אליהם באהדה ובהתפעלות, לעתים בלעג ובשנאה. היו אלה גברים, נשים וילדים, אשר אויב אכזרי עקרם מארצותיהם ומבתיהם, שדד את רכושם ומאודם, כלאם בבתי־סוהר ובמחנות, עינה ושיעבד אותם ורצח את אהובי־נפשם. לאחר המלחמה הם נעו ונדו חסרי־בית, חולים ומרוששים, ונהרו אל נקודות הריכוז באזור הבריטי ובאזור האמריקני שבגרמניה. עד שנת 1946 רווחה השערה, כי מספרם מגיע לרבע מיליון, בעיקר אנשים מרומניה, פולין, הונגריה. רובם הגדול היו יהודים, ונקודת־הריכוז הגדולה ביותר היתה בלזן עם אוכלוסיה רשמית של חמשה עשר אלף, אך בזמנים מסויימים היו שם עשרים וחמשה אלף — הרבה יותר מכפי שצריכים היו להימצא שם לפי הסטטיסטיקה הרשמית. שלטונות־הכיבוש לא תפסו את משמעות השלב הזה של מלחמת־העולם השניה. הם ראו לנגד עיניהם רק את הבעיה המוחשית של תמיכה ושיקום. פירושו של דבר: מזון, תרופות, דירות — לפי האפשרות הקיימת בארץ הרוסה של אויב מנוצח. השלטון סבור היה, כי יש להגביל את החופש של העקורים והתלושים הללו עד אשר יוחזרו לבתיהם. בעיה קשה, אך פתרונה פשוט — סבור היה השלטון בתחילה.

גם העקורים היהודיים לא ראו את התסבוכת הכרוכה בבעיתם. גם להם היתה פוליטיקה פשוטה — אך שונה מזו של השלטון. הם ראו את עצמם לא רק כקרבנות אזרחיים של מלחמה, אלא גם כשרידים של המלחמה הנאצית נגד העם היהודי. הם לא היו פליטים במובן המקובל, הואיל ומשפחותיהם נרצחו ובתיהם ומוסדותיהם נחרבו. לא היה להם לאן לשוב. הם גם לא רצו לשוב. הם חדלו מלהיות פולנים, הונגרים או רומנים. הם היו רק יהודים, בנים של עם אשר היטלר ניהל נגדו את המלחמה האכזרית ביותר בתולדות האנושיות. כניצולי מלחמה זו סבורים היו, כי חבים להם לא רק תמיכה חמרית, כמו לפליטים, אלא גם חופש וזכות לחשל את עתידם על פי דרכם הם. דרכם הובילה לא לאירופה אלא לארץ ישראל, הבית היהודי הלאומי, ואחר כך מדינת ישראל.

המושגים השונים על דמותם ומטרותיהם של העקורים היהודיים גרמו לסכסוך חמור, שנמשך חמש שנים, בין שלטון־הכיבוש הבריטי בגרמניה

ובין הועד המרכזי של היהודים המשוחררים באזור הבריטי, שמקום־מושבו היה בבלזן ומנהיגו המוכר היה יוסף רוזנזאפט, דמות חדשה לאחר השחרור, איש בעל קומה נמוכה ואינטליגנציה רבה, בעל כשרון עצום בהנהגה ובארגון, ובעל עוז להכריז ולהגן על הזכויות והחופש של בוחריו — עובדה אשר הפליאה ולעתים הרגיזה את השלטונות.

השלב הראשון של הסכסוך נבע מרצונם של יהודי בלזן להתארגן כקהילה בלתי־תלויה, בעלת מוסדות אוטונומיים, סוציאליים ודתיים, ובעלת זכות להכריז על מדיניות ציונית ולדגול בה. היתה זו תופעה חדשה, חסרת תקדים, בתולדות היחסים בין פליטים מוגנים ובין שלטון־כיבוש. האנגלים בגרמניה התנגדו להנחה, כי העקורים היהודיים הם יהודים בלבד, בלי כל לאומיות נוספת, ולא רצו להכיר בועד המייצג של הקהילות היהודיות באזור הבריטי. אך העקשנות גברה על חוסר־התקדים — והשלטון ויתר בסופו של דבר.

לאחר הכרה זו החלה פרשה של ויכוחים בעלי אופי מדיני וסוציאלי. העקורים היהודיים עמדו על זכותם להיות מוכרים כנשים וגברים חפשיים ולארגן את חייהם בבלזן ובמקומות אחרים. אני נזכר בדוגמה מיוחדת במינה של אומץ לב שגילו יהודי בלזן בהגינם על זכויותיהם:

בספטמבר 1945 כינס הועד היהודי המרכזי ועידה של היהודים המשוחררים באזור הבריטי. אני ייצגתי אז את הקונגרס היהודי העולמי בבית הדין הצבאי בלונבורג, אשר שפט את ראשי מחנה־הריכוז הנאצי בבלזן. הועד היהודי הזמין אותי לועידה. השלטון הבריטי אסר לקיים את הועידה. מהועד המרכזי נאמר לי, כי הועידה תתקיים על אף האיסור. בדרך לועידה הופתעתי לראות, כמעט בכל קטע של שנים־שלשה מיליון, הודעות מודפסות — „אל הועידה הבלזנית", וחץ לסימון הכיוון של המחנה. משהגעתי למחנה, הובילוני אל אוהל ענקי, שבו התכנסו כאלפיים צירים מכל חלקי האזור הבריטי. רבים מהם הלכו ברגל מרחק ניכר; אחרים נסעו בדרכים שונות. היה זה

המנוח הקטור מקניל

היה מיניסטר המדינה בפוריין אופיס הבריטי. גילה הבנה רבה לבעיות העקורים היהודיים.

מיניסטרים בריטיים מבקרים בבלזן. הם ניצבים ליד מצבת־הזכרון היהודית. משמאל לימין: מייקל סטיוארט, ציר הפרלמנט וסגן מיניסטר־החנוך דאז; א. ל. איסטרמן, מהקונגרס היהודי העולמי; סידני סילברמן, ציר הפרלמנט; לורד הנדרסון, סגן מיניסטר־החוץ; יוסף רוזנואפט.

בימים של מצ־קת־תחבורה בגרמניה ושל איסור על אזרחים להשתמש בכלי־הסעה ממונעים.

הועידה נמשכה יומיים תמימים — ללא הפרעות!

הועד היהודי המרכזי הצטרף אל הקונגרס היהודי העולמי, והקונגרס שימש מאז ואילך כגוף מתווך ומקשר עם הפוריין אופיס הבריטי בכל הסכסוכים ביחס לשאלות שהיו תלויות ועומדות בין הועד היהודי ובין שלטון־הכיבוש הבריטי. הסכסוכים הללו נמשכו, כאמור, חמש שנים. אך בדרך כלל רחש הפוריין אופיס אהדה והבנה למצוקת יהודי בלזן.

ביחוד גילו אהדה לבחינות האנושיות של הבעיות הפוליטיות והסוציאליות, שעליהן התנהל הויכוח בין היהודים ובין השלטון — הקטור מקניל, שהיה מיניסטר־המדינה בפוריין אופיס, ולורד הנדרסון, שהיה סגן־מיניסטר, ונשא באחריות לעניני האזור הבריטי.

היו גם אחרים בפוריין אופיס אשר הבינו את הצרכים היהודיים, אך שני האישים הנזכרים ירדו לעומק משמעותה של הבעיה היהודית ונשתכנעו, כי אין לפתור אותה בתקנות, הוראות ושיגרה רשמית. הם היו מוכנים תמיד להטות אוזן לטענותינו והשתדלו ליישר הדורים. מקניל ציווה לשחרר את „דרומית", בניגוד לרצון השלטונות הבריטיים בגרמניה. „דרומית" היתה, כידוע, אניה ישראלית, אשר השלטונות האמריקניים והאנגליים אסרו עליה להפליג מברמן עם מיטען של יהודי בלזן.

לורד הנדרסון נתחבב על יהודי בלזן כאשר בא למחנה לנהל פגישה של קצינים בריטיים גבוהים עם נציגים של יהודי בלזן. אין זה חשוב כלל כעת, איזו שאלה עמדה אז על סדר היום, אבל הגישה האנושית סייעה אז להפיג הרבה מרירות שנצטברה בלב היהודים.

היתה לי הזכות להיות פעיל בשתי הפרשיות הדרמטיות הללו, ואין בפי די מלים בשביל לשבח את הסקוטי המוכשר מקניל, שמת בדמי ימיו, ואת האנגלי־הצפוני הנדרסון, שנתגלה כבן נכבד של המדינאי ההומאני הגדול ארתור הנדרסון.

לא פעם העירה קריאה טלפונית של יוסף רוזנזאפט את חברי המנוח נח בארו ואותי משנתנו בלילה. הנה נתעוררו קשיים בשל סירוב הועד היהודי לתת לשומרים לא־יהודיים מזויינים להיכנס למחנה. הנה פרץ סכסוך סביב גידור המחנה בתיל דוקרני. הנה קמה התנגדות של הועד היהודי לחיפושים במחנה אחרי נשק מוסתר וסחורות בלתי־חוקיות. הנה נתגלע סכסוך עקב אסיפות־מחאה נגד מדיניותו של בווין בארץ ישראל. מאות בעיות הצריכו משא ומתן, גמישות ואורך־רוח, ובכל אחת מהן היה כרוך העקרון של זכויות וחופש. בדרך כלל ניצח הועד היהודי במערכותיו עם השלטון. לעתים נצטברו רוגז ומרירות אצל שני הצדדים, אך לבסוף החלו האנגלים לרחוש כבוד ליהודי בלזן ולמנהיגם רוזנזאפט, והכירו, כי ביסוד כל הסכסוכים הללו אינה נעוצה מרדנות סתם ולא מדיניות־של־להכעיס, אלא רוח בת־חורין, אשר הנאצים לא הצליחו לדכאה, ואומץ־הלב של הכלואים עוד גבר עם האכזריות הנאצית. האנגלים הבינו במרוצת הזמן, כי המדובר לא היה בקטנות, אלא בעקרונות־יסוד של חופש מדיני וזכויות אדם. על אף המרירות של הסכסוכים נגוזו לאט־לאט האיבה וחוסר־האימון, ושני הצדדים החלו להבין זה את זה. האנגלים אף החלו להתפעל מעוז־הרוח ומהעקשנות של היהודים במאבקם לזכויותיהם. יהודי בלזן גילו אופי חזק וקשיות־עורף — סגולות שהאנגלים יודעים תמיד להעריכן.

תולדות בלזן הן לא רק היסטוריה של קדושים, קברי־אחים בשדות גרמניה ומצבה נישאה על פני הקברים. זוהי גם היסטוריה של גברים ונשים אמיצי־לב, שראו את המוות מקרוב, יצאו בשלום ונאבקו לחופש ולצדק.

ההיסטוריה של המערכה הזאת תחיה לנצח.

בריגדיר-גנרל ה. ל. גלין יוז

בבלזן, ביום שחרורה

כאשר נתבקשתי לכתוב מאמר על בלזן בשביל ספר, שיסקור את מצב המחנה בעת השחרור ולאחריו, נתתי הסכמתי ברצון. מבקש אני לנצל הזדמנות זו, כדי לשבח לא את המשחררים ולא את העסקנים הסוציאליים, אלא את אנשי־המחנה עצמם, את אלה שנשארו בחיים — ועד היום הזה אינני יודע כיצד חוללו את הפלא הזה. גבורתם הנפשית ואורך־רוחם שימשו לכולנו מופת של אומץ־לב ומסירות.

בלזן, כפי שנראתה ביום שחרורה, תוארה מני אז הרבה פעמים. בני אדם הם בעלי זכרון קצר, אך מובטחני, כי אלה שהיו בבלזן בשעות הראשונות שלאחר השחרור לא ישכחו את הרושם הזה כל עוד תהיה רוח־חיים באפם.

אני רואה לנגד עיני המוני אנשים, שעוד עצרו־כוח להתהלך, ושאיפה אחת בהם: למצוא קצת מים ומשהו לאכול. בימים האחרונים שלפני השחרור לא היו במחנה לא לחם ולא מים.

אני רואה לנגד עיני את גדרי־התיל ואת מגדלי־השמירה של הס. ס.

אנשי המשמר הייבים היו להניח את נשקם, לפי הסכם עם הנאצים בעת כניעתם. אבל לא היה זמן לפרוק את הנשק, והם רצחו באכזריות גברים ונשים משוחררים בעת שהאומללים הללו חיטטו בערימת תפוחי־אדמה.

אותה שעה, ועל אף הטרגדיה שנגולה לפנינו, שמחנו לראות, כיצד האנשים המשוחררים הללו מתחילים להבין, כי הם באמת חפשים!

החיילים הבריטיים לא האמינו למראה עיניהם, כי אמנם ייתכן כדבר הזה. הם היו נדהמים ונבוכים מחזיון־התופת.

ערימות של גופות מתים התגוללו במחנה בכל אשר פנינו. ערימה אחת כזאת, במחנה הנשים, היתה בגובה רב ובאורך של שבעים־שמונים יארד. התמונה הזאת, עם כל אימתה, היתה חיוורת לעומת המראות שנתגלו בצריפים של המחנה. רק אז, בראותנו את המתרחש בפנים, הבינונו, איזה תפקיד קשה מוטל עלינו. אנשים היים שכבו יחד עם מתים; לא היה זכר לסידורי היגיינה; מים לא היו; השלדים החיים אף לא אספו כוח לקום וליטול את המזון המועט שהובא להם.

היה זה מדכא לראות את האנשים האומללים הללו, לשמוע את קולותיהם החלושים... אחדים תפסו בקושי, כי מנצנצת להם איזו תקוה. בצריף אחד מניתי עשרים נשים מצטופפות בשטח של שלשים וחמשה רגל מרובעים. היו צריפים שבהם הוחזקו כאלף אנשים בשטח המספיק לשמונים־מאה איש. אז הוברר לנו, מדוע נעלמו בבלזן מנהגים ומושגים אנושיים רגילים. היצר היחיד היה להישאר בחיים; אחדים מהקרבנות איבדו כל רגש אנושי, אף לגבי בני־משפחתם. אחדים אכלו בשר־אדם, כדי להישאר בחיים...

כארבעים אלף אנשים חיים היו במחנה בעת שחרורו. כעשרת אלפים מתים היו מוטלים לא־קבורים. סיפרו לנו, כי שבעה־עשר אלף איש מתו לפני בואנו. הקברים ההמוניים העידו, כי לא היתה הגזמה בסיפור הזה. קבר־אחים אחד עוד היה פתוח ולא מלא כולו... מבין החיים היו זקוקים לפחות עשרים ושמונה אלף נפש לריפוי בבית־חולים. ואפשר היה לשער, כי עשרת אלפים מבין החולים אין להם סיכוי להישאר בחיים...

לא אַרחיב את הדיבור בתיאור הפרטים האיומים ולא אפרט את האמצעים שנקטנו. אך אני נזכר, כאילו היה זה אך תמול־שלשום, איזה רגש של הוסר־ישע תקף אותי: כיצד ניגשים להקלת הסבל במצב זה? כיצד להציל את הנותרים בחיים?...

רציני לומר פה מלה אחת על אותם המשוחררים, אשר למרות היותם כלואים במחנה במשך חדשים ארוכים, שמרו על מנהגיהם הרגילים ועל הוש של אחריות. הם עצמם הצילו חייהם של רבים בעבודה מסורה. הם לא דאגו לעצמם והקדישו כוחותיהם לחלשים מהם. ואחר השחרור הם נעשו עוזרינו. בלעדי עזרתם לא היינו יכולים להתקדם. אינני מזכיר שמות, אך אם השורות הללו יגיעו אל בני־בלזן, הם ידעו, למי הכוונה.

על הסיוט של השעות והימים הראשונים בבלזן האצילו מספר רגעים אנושיים.

בעת סיור באחד הצריפים נלווה אלי קצין צעיר, שפקד על יחידת־הצבא במחנה. לפתע שמענו קול רפה: „דומני, שזהו מר דיק?"...

הדוברת היתה אשה צרפתית, אשר שימשה פעם עוזרת־בית אצל אמו של הקצין הזה...

למרבה השמחה היתה האשה הזו בין בעלי הסיכויים להבריא.

בריגדיר־גנרל ה. ל. גלין־יוז

אי של אנושיות בתוך התוהו־ובוהו היה צריף הילדים במחנה. רבים מבין המבוגרים ויתרו לפני השחרור על פרוסת לחמם, כדי להחזיק בחיים את הילדים...

חיש מהר הופיעו הסימנים הראשונים של שיבה לקיום תקין. נשים ונערות החלו לגלות התעניינות בהופעתן החיצונית. מסרק היה בחזקת אוצר ממש...

באחד הצריפים מצאתי אשה־רופאה, מבין המשוחררים, טרודה ביילוד תינוק של אשה מהמחנה. הרופאה־הגינקולוגית הזאת חוללה פלאים בצריף הנשים בתנאים קשים. אף מים לא היו שם.

המצב נשתפר קצת כאשר רוקנו את מחנה־הריכוז והעברנו למעלה מארבעה־עשר אלף חולים לבית־חולים ארעי אשר הוקם בצריפים במרחק של מיל ומחצה מהצריפים הנגועים. החולים הראשונים הועברו לבית־החולים ב־21 באפריל. ב־21 במאי הועלו באש הצריפים של מחנה־הריכוז הישן.

הריני נזכר בחתונה הראשונה בבלזן, שאליה הוזמנתי במיוחד. נהגי הצבא ואנוכי הזכרנו אחר כך לעתים קרובות את הערב העליז הזה של אותם הימים הקשים. שמחתי מאד לפגוש במרוצת הזמן את הזוג וילדיהם בעת בקור במדינת ישראל. פגשתי בישראל עוד ידידים ותיקים מבלזן. אחדים הכרתי אישית, אחרים מתוך נסיון כללי במחנה, אך כולם באו להתראות כידידים. היתה לי הרגשה של חדווה וסיפוק לראות את האנשים הללו חיים בתנאים תקינים, בין אחיהם, עושים עבודה קונסטרוקטיבית במולדתם.

בלזן מהווה נסיון שאין לשכחו. מי שנתנסה בכך, ודאי נזדכך ומיטיב להבין את זולתו. אנו למדנו בבלזן סבלנות ונכונות לעזור לזולתנו. בבלזן עמדנו על ערכו של כושר־עמידה נפשי ועל כוחו של חזון המרומם אנשים בתנאים המחרידים ביותר ומסייע להם לצאת בשלום מכל פגע.

רק אנשי־המחנה יודעים ומבינים פירושו של סבל. אנו היינו עדים בלבד לאחר המעשה.

ילדים בבלזן

היה זה בדצמבר 1944, בלילה קר ומר, בשעה שלש לפנות בוקר, כאשר קלטנו לפתע, בבלוק שלנו בבלזן, רעש של מכונית ובכי ילדים. מיד אחר כך הגיעה לאזנינו הצריחה הידועה של אנשי הס.ס. הם פקדו עלינו לצאת החוצה.

בצאתנו ראינו מכונית־משא גדולה עמוסה ילדים. הס.ס. ציוו עליהם לרדת מהמכונית. לפנינו עמדו ארבעים ותשעה ילדים מגיל שמונה חדשים עד חמש־עשרה שנה.

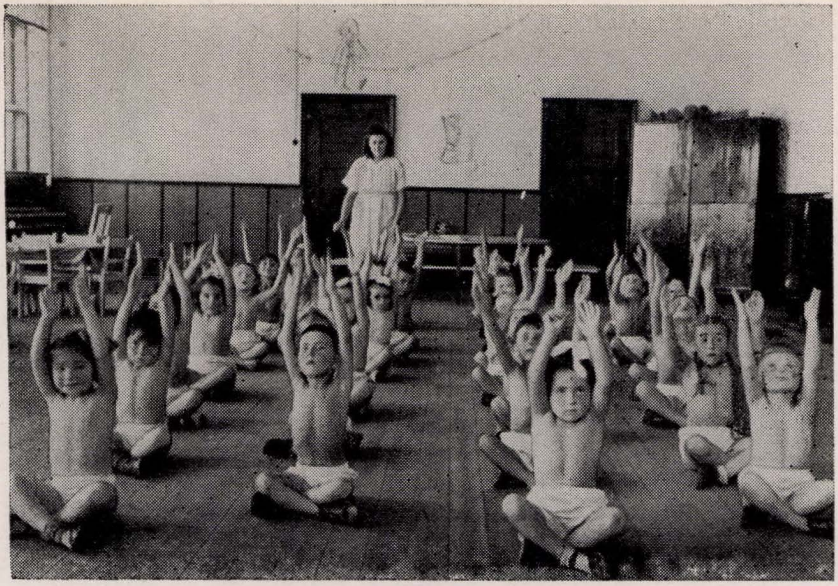
הבלוק שלנו היה קרוי „בלוק הטיפול והאמבולנסים". הכנסנו את הילדים פנימה, אלינו. מאוחר יותר נודע לנו, שהם ילדים של יהודים מהולנד, אשר שולחו באותו יום מאחד המחנות בבלזן, כדי ללמד כביכול את הגרמנים כיצד מלטשים יהלומים.

קל לתאר, אלו רגשות נשתררו בקרבנו, הנשים, כשנזדמנה האפשרות לטפל בילדים הללו ולהקדיש להם את שארית כוחותינו הדלים ואת כל אהבתנו. הילדים העזובים נעשו הילדים שלנו. כעבור שבועות אחדים באו אלינו משלוחי ילדים מבוכנוולד ומטרזנשטדט, רובם ילדים יהודיים ניצולים, שמוצאם מפולין ומצ'כוסלובקיה.

הנשים והנערות היהודיות בבלוק שלנו טיפלו בילדים יומם ולילה. הן רחצו אותם ושיחקו עמם, אעפ"י שהן עצמן היו תשושות מרעב וחולניות. גברים יהודיים, אשר עבדו במחסנים ובבתי־מרקחת של הס.ס., משנודע

ילדים יהודיים לומדים שוב לשחק ולצחוק, בכפר־החופש בבלזן

התעמלות בגן־הילדים בכלזן

להם, כי יש ילדים אצלנו, גנבו למענם מצרכים מתוך סיכון עצמי, ושלחו בהתמדה מזון ורפואות בשביל הילדים.

כך נתאפשר הפלא הגדול הזה, שכל הילדים נותרו בחיים על אף מגפת טיפוס־הבהרות האיומה ומחלות אחרות. הילדים חלו במחלות הללו, אך יצאו בשלום.

נזכרת אני בלילה קודר, כאשר ישבנו ליד הילדים, שקדחו ובכו, והשתדלנו להרגיע אותם בזמירות ובהבטחות, שעוד מעט ישתנה הכל לטובה... אנו עצמנו לא האמנו בהבטחות...

אך הנה בא ה־15 באפריל 1945 — יום השחרור על ידי הצבא האנגלי. פעולתה הראשונה של היחידה הרפואית האנגלית, בראשות הבריגדיר גלין יוז והקולונל ג'ונסטון, היתה להציל את החולים ולדאוג לסידור הילדים. למשימה זו התנדבו כל הרופאים שבין המשוחררים והרבה נשים, מטפלות מאומנות ולא־מאומנות, שעמדו בקושי על רגליהן. יחד עם היחידה הרפואית האנגלית, ואח"כ בעזרת הצלב האדום הבריטי, פעלו גדולות ונצורות.

בשביל הילדים הותקנו שלשה בתים יפים שהיו ידועים בשמות ר.ב. חמש, שש ושבע — הכל בהיר, מצוחצח, מטות לבנות, טיפול טוב, פקוח רפואי מתמיד וכלי־משחק. הצעצועים הובאו על ידי האנגלים. הרופאים

האנגליים עברו בבתי תושבים גרמניים בסביבה והרימו צעצועים. אגב מעשה פקדו על האמהות הגרמניות להביא את ילדיהן ולספר להם, כי הצעצועים נמסרים לילדים יהודיים שסבלו מהגרמנים...

עשינו הכל כדי לנטוע שוב שמחה בלב הילדים, ללמד אותם להשתעשע ולצחוק. לאט־לאט הבריאו הילדים. בודדים מצאו את הוריהם, או אחד מהם, או קרוב. הצלב האדום הצ׳כי והצלב האדום ההולנדי הביאו אל בני משפחותיהם את אותם הילדים, שהיה להם לאן לשוב.

הילדים שנשארו אתנו קיבלו חנוך יהודי וכללי מעולה בבתי הספר שלנו, תודות למסירות־הנפש של מורים ומנהלי מוסדות חנוך בבלזן, וגם בבלנקינזה ובלונבורג, למקום שהועברו חלק מילדי בלזן.

אחד הימים המאושרים ושטופי־האור בתקופה זו בשביל כולנו וביחוד בשבילי — אם מותר לי להביע רגשות אישיים — היה ה־9 באפריל 1946, שבו יצאה שיירת הילדים הראשונה לארץ ישראל.

ילדים צוחקים בבלזן, לאחר השחרור

חלק משיירת הילדים שעלתה לארץ ישראל
צולם במעון הילדים בבלאנקנזה

היתה לי הזכות ללוות את הילדים בדרכם. רשיונות־העליה נמסרו לנו ע"י נציגת הסוכנות בפאריס גב' רות קליגר. היו אלה הסרטיפיקטים הראשונים שנתקבלו בבלזן.

אני מזכירה את רות קליגר בהכרת־טובה ובהוקרה על העזרה הרבה ועל ההבנה שגילתה בעת ארגון שיירת־הילדים.

ועתה מספר אפיזודות מנסיעה בלתי־נשכחת זו.

כאמור, הפליגה השיירה ב־9 באפריל 1946. נסעו בה אלף יתומים, שכונסו מכל חלקי גרמניה, ועשרים נשים הרות, שבעליהן כבר היו אז אי־שם בים, עם עליה ב'. נסענו ברכבת עד מארסיי ומשם באניה „שאמפוליון".

בתחנת הרכבת בליאון התרחש מחזה נוגע ללב. יהודים מקומיים אחדים, שנודע להם דבר מעבר הילדים, באו לתחנה ובידם לחם — הם עצמם היו רעבים — וגעו בבכי למראה הילדים הניצולים.

במארסיי נערך סדר חגיגי תחת כפת השמים — והלכנו לאניה.

עוד ביום הראשון לנסיעה בים נתווסף נוסע חדש לשיירה שלנו: לפני הגיענו לחיפה נולד עוד תינוק באניה.

בביזרטה באה לאניה משלחת מטעם יהודי המקום ובראשה הרב של הקהילה. הרב הופיע לבוש עבאיה לבנה וחבוש תרבוש אדום והעתיר עלינו

עוד קבוצה מתוך שיירת הילדים העילים

ברכות לדרך, כשדמעות נוצצות בעיניו. ילדים יהודיים מביזרטה הביאו תפוחי־זהב בשביל הילדים שלנו. הם עלו לספון האניה בשאתם על ראשם סלי־פירות, בנוסח המזרחי.

כולנו היינו נרגשים מהפגנת הסולידאריות היהודית. מלווים ברכת אהינו ואחיותינו בביזרטה הפלגנו לחיפה.

קבלת הפנים בחיפה היתה כמו לאחים ואחיות אבודים שנמצאו לפתע פתאום — והרי כך באמת אירע... אך השמחה לא היתה שלמה. טפת צער נמזגה לתוכה, כפי שמתרחש לעתים קרובות בשמחות יהודיות. הילדים היו אנוסים לנסוע למחנה עתלית למשך שמונה ימים. הייתי אתם כל הזמן עד שהועברו לקבוצים ולבתי־ספר. קבוצה של מאה וחמשה ילדים מבלזן פנתה לדורות, לקרית־ענבים ולבן־שמן.

ביקרתי אח"כ אצל הילדים בקרית ענבים וראיתי, באיזו אהבה וחמימות הם נתקבלו שם. בליל־השבת הראשון, כאשר הסבתי ליד השולחן בקרית ענבים עם הילדים מבלזן, הרגשתי, כי הם באו סוף־סוף הביתה...

חבלי־קליטה לא היו לילדים. תודות לחינוך שקיבלו בבתי־הספר בבלזן, הם באו לארץ־ישראל מוכנים בכל, ונתמזגו בריקמת הישוב והם כיום אזרחים חפשיים, מועילים וגאים.

חולים בבלזן

השלב המחריד והאיום ביותר בתופת הנאצי בבלזן היה בשלשת השבועות שלפני השחרור. מגפת הטיפוס השתוללה בלי רחם והפילה כאלף חללים ליום. הכבשן, שבער יומם ולילה, לא הספיק לשרוף את כל המתים, והמחנה היה מכוסה גופות מתים.

אנשי הס. ס. הרגישו, כי סופם מתקרב והם זממו להשמיד את כולנו. הם ניתקו את המים ונתנו לנו לחם רק שלש פעמים בשבוע. בשאר ימות השבוע קיבלנו חצי ליטר מרק־כביכול. מלבד זאת הפילו עלינו אימת־מוות בהודעה, כי המחנה ממוקש וכי לא נזכה להגיע לחופש.

כזה היה מצבנו ערב השחרור: מחלות, רעב, יאוש, פחד־מוות ואף לא זיק של תקווה.

המחנה שוחרר ב־15 באפריל. כעבור יום הגיע הבריגדיר־גנרל גלין יוז, הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני. הרופא והקצין הזה, שראה הרבה סבל ויסורים ולבו נעשה כבד במלחמה, פרץ בבכי כתינוק למראה האנשים בצריפים שהיו שרויים במצב כה טראגי. הוא החליט בו במקום להתחיל במיבצע־הצלה, אם כי המלחמה עוד נמשכה.

לא הרחק ממחנה בלזן היו קסרקטינים של חיילים גרמניים — בתי אבן עם כל הנוחיות. הבריגדיר גלין יוז החליט להעביר לשם את החולים.

פגישתי הראשונה עם הבריגדיר היתה בעת סיור שערך במחנה. הוא שאל, אם מישהו מאתנו רוצה ללוותו ולהראות לו את המחנה. ידידים ביקשו שאלווה אליו.

כשנתמניתי אחר־כך כמנהלת אדמיניסטרטיבית של בתי החולים לאנשי המחנה, פניתי בראש וראשונה בקריאה לכל הרופאים והאחיות שבתוכנו. התיצבו 28 רופאים ו־620 אחים ואחיות, לרוב נשים. לא כולם היו מוסמכים. הם עצמם היו תשושים מחיי המחנה, אך עבדו במסירות־נפש.

עוד באותו יום ניגשנו לעבודה יחד עם הרופאים והסניטרים האנגליים בראשותו של הקולונל ג'ונסטון, הרופא הראשי של ה„סי. סי. אס.“ ה־32. החולים הוטאו והועברו לששים בנינים וכן לבית־חולים לשעבר לקציני ס.ס. ול„בית העגול“ (שם היה אח"כ מקום־מושבו של הועד היהודי המרכזי).

בכל בית באזור בית־החולים היו 60 חולים והפקוח היה נתון בידי עשר אחיות. ר. ב. 5. נועד למחלות־נשים.

מצב רוחם של החולים נשתפר בהרבה משקיבל כל אחד מהם מטה נקיה, בחדר מואר ומצוחצח, וטיפול יומם ולילה.

העברת החולים נסתיימה ב־21 במאי. „מחנה מספר אחד“ הועלה באש בטכס חגיגי. תמונתו של היטלר נתלתה על הבלוק מס׳ 44 ונשרפה יחד עם

למעלה: שלט המראה את הדרך לבית החולים היהודי בבלזן

למטה, מלפנים: הרופאים הראשיים של בית החולים,
ד"ר ש. גוטליב (משמאל) וד"ר פ. שפאנייר

המחנה. היתה זו בשבילי חויה מסעירה כאשר עמדתי עם הבריגדיר ה. ל. גלין יוז וקולונל ג'ונסטון ועקבנו אחר שריפת המחנה הישן. קולונל ג'ונסטון ירה באקדח בתמונתו של היטלר, ובנקודה זו החלה האש אשר כילתה את המחנה וסימלה את קץ הנאציזם...

מאותו יום ואילך התנהלה עבודה רפואית סדירה בבתי־החולים. בפעולה זו הועסקו, מלבד הרופאים והאחיות שלנו, ומלבד הצוות הרפואי הצבאי, גם אנשי הצלב האדום הבריטי והצלב האדום השווייצרי. מאוחר יותר נצטרפו אלינו קווייקרים וכמאה סטודנטים לרפואה בראשות ד"ר מייקל־ג'והן. לקבוצה הזו יצאו מוניטין במחנה והיא נתחבבה בהישגיה ההומאניים הגדולים ובעבודתה המסורה בתנאים קשים. ד"ר מייקלג'והן, אירי, הביא למחנה אהדה לאדם ויחס חם לסובל.

הרצאה שלו בלונדון על עבודת העזרה בבלזן פורסמה אח"כ בכתב.

בריפוי חולי המחנה היו תופעות שנראו מגוחכות, אילמלא נתרחשו על רקע טרגדיה כזו. כך, למשל, פרשת ההברות. היו לנו חולי טיפוס־בהרות, והרופאים הצבאיים היו באים ומבקשים להראות להם את ההברות. הסקרנות הרפואית הזאת היתה מובנת. טיפוס־בהרות הוא מאותן המחלות, שלומדים עליהן במערב, אך לא תמיד אפשר להראות מחלה זו במרפאה האוניברסיטאית. לא ייפלא איפוא שהרופאים ביקשו לראות את חולי־הטיפוס.

היה זה בשבילנו יום מאושר כאשר יכולנו להשיב, כי אין לנו עוד בהרות לשם ראווה וכי אנו סוגרים את „התערוכה".

נזכרת אני בפסיכיאטר צעיר, אשר בא אלינו והציע את שרותו במקצועו. השבתי לו, שאין לנו חולים בשבילו. הוא החל לחפש בעצמו ובא לבשר, כי מצא אשה צעירה הזקוקה לטיפול. מה הסימנים? הוא ראה אותה מסתרקת במסרק שבור ומציצה ברסיס של ראי. שאלנוהו, אם ניסה לתת לה מסרק שלם ומראה, ואם סירבה ליטול זאת. אך אז תפס את מצבנו הטראגי. הוא נסתלק מבוייש קמעה.

נוכח צרכי השיקום הגדולים היו דרושים לנו הרבה יותר רופאים ואחיות. בלית ברירה הביאו השלטונות הבריטיים למחנה רופאים ואחיות גרמניים. בלב כבד הסכמנו לכך. מה יכולנו לעשות?

רוב החולים נזדעזעו בראותם את הרופאים הגרמניים ואת האחיות הגרמניות... עדיין היו זכורים להם רופאים גרמניים מסויימים במחנות־ריכוז.

לאט־לאט שככה המגפה. חולים החלו להבריא. סיוע רב ונדיב בפעולת שיקום החולים הושיטה לנו הממשלה השוודית באמצעות הצלב האדום השוודי. הם קיבלו ששת אלפים חולים מבלזן לריפוי והבראה בשוודיה.

המיטות בבתי־החולים שלנו החלו להתרוקן. לבסוף נשאר בית־חולים אחד עם שבע מאות מטות לצרכים הרגילים של המחנה.

פעולת הרופאים והאחיות שלנו תהיה זכורה לנו תמיד כדוגמה מזהירה של עזרה הדדית. עוד היום אנו מתפלאים, כיצד גייסו מתוכם מרץ וכוחות לריפוי זולתם בעת שהם עצמם היו חולים וזקוקים לטיפול.

עבודת הרופאים והאחיות, שבאו אלינו מהצבא הבריטי ומארגוני מתנדבים, תהיה חרותה תמיד בלבנו כקרן אור בימים אפלים וטראגיים. מקור של סיפוק יכולה לשמש להם העובדה, כי החולים שהבריאו נושאים תמיד בלבם הכרת־טובה על העזרה שה־שטה בנדיבות־לב כה רבה.

ד״ר וו. ר. פ. קוליס

חוות־דעת רפואית על בלזן*)

תנאים כלליים

המחנה מחולק לשני שטחים — מחנה מס׳ אחד ומחנה מס׳ שנים. מחנה 1 מורכב מצריפי־עץ ובהם עשרים ושנים אלף נשים ושמונת אלפים גברים. במחנה 2 יש בתי־לבנים ובהם כעשרים ושבעה־אלף גברים. שוכני שני המחנות מהווים תערובת של לאומים, רובם רוסים ופולנים. יש שם גם צ׳כים, בלגים, צרפתים ואיטלקים (הבריטים הסתלקו אח״כ מסירובם לראות את היהודים כיהודים — המערכת).

השורות הבאות מהוות נסיון לתאר בקצרה את המחנה כפי שהיה ב־17 באפריל 1945. מן הנמנע הוא להעלות על הנייר תיאור מדוייק של כל מה שהתרחש שם.

מחנה 1 — המון צפוף של צללי אדם מיוגעים ואדישים, דחוסים בתוך צריפי־עץ. לחלקם אין בגדים כלל. לרבים אין מטות או כלי־מטה. הנשים שרויות במצב גרוע משל הגברים. בגדיהן — סמרטוטים מזוהמים. גופות מתים מתגוללות בכל פנה במחנה, ובערימות ליד צריפים, שבהם שוכבים חולים קשה והם קרואים בתי־חולים. כשלשת אלפים מתים במערומיהם, בשלבים שונים של התפוררות, מוטלים במחנה. סידורים סניטריים אינם קיימים. בתור תחליף נחפרו בורות במספר לא מספיק, ורק

*) תיאור זה של בלזן פורסם בכתב־העת הרפואי הבריטי ב־9 ביוני 1945.

אחדים מהם מוקפים בגדרות־עץ. רוב האסירים, חלושים מרעב ומסבל, אינם יכולים לנוע ועושים צרכיהם באשר ישבו או ישכבו, בתוך הצריפים. מים זורמים וחשמל אינם בנמצא. מים מובאים במיכלים.

מחנה 2 — התנאים במחנה זה טובים בהרבה מאשר במחנה 1. האסירים גרים בבנינים, 600 איש בבנין שנועד ל־150 איש. במחנה זה יש הרבה פחות חולים, אך גם כאן מתים עשרה איש ליום. האנשים במחנה 2 לבושים טוב יותר וכנראה גם ניזונו טוב יותר מאשר במחנה 1. אך גם כאן יש סימנים של רעב. במחנה זה נעשה נסיון לקבור את המתים.

מחלות

מחנה 1 — מלא חולי טיפוס ושחפת. הרבה זיהומי־קיבה, כנראה לא מסובכים. לא אובחנו חוילרע ודיזנטריה. מחלות רעב הן תופעה כללית.

מחנה 2 — מחלות־קיבה, שחפת ומחלות־רעב. טיפוס אין במחנה זה.

המצב למעשה גרוע יותר מכפי שתואר כאן. כאשר מנו את המתים, היה מספרם כשמונת אלפים, ולא שלשת אלפים. במקרים רבים נערמו גופות מתים ליד קירות הצריפים עד הגג, וגם הצריפים עצמם היו מלאים גופות מתים ובני־אדם גוססים. במשך שבוע שלם לא קיבלו מים. וכך הם שכבו — שלשה במטה שנועדה לאיש אחד, או על הקרקע, עטופים בסחבות מסריחות, שרויים בצואה ומכוסים כנים.

גורמי המוות היו בעיקר טיפוס, רעב, שחפת ודיזנטריה. חמש מאות איש מתו יום־יום ממחלות, ועוד יותר נרצחו בידי השומרים. במחנה 1, בשטח של שמונה־עשיריות מיל על ארבע־עשיריות מיל, שבו היו גם אדמיניסטרציה וכבשן ובנינים נוספים, הוחזקו ארבעים אלף איש. הם היו כלואים כמעט כל הזמן בצריפים. אם ההינו לצאת, ירו בהם.

למקום הנורא הזה הגיעו הצבאות הבריטיים.

שומרי הס.ס. הוכרחו לקבור את המתים ולנקות את ריכוזי הזוהמה. השומרים ההונגריים הועסקו אף הם בעבודות דומות וכן נשלחה קריאת ס. או. ס. לעזרה מידית. הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני, בריגדיר־גנרל גלין יוז, שיגר לבלזן את היחידות הרפואיות הצבאיות הבאות: היחידה ה־32 בראשות לט. קולונל ג׳ונסטון; אמבולנס־שדה 11 בראשות לט. קולונל גונין; אמבולנס־שדה 163 בראשות לט. קולונל הרפורד; יחידת היגיינה צבאית 63 בראשות מייג׳ור פוקס; יחידת היגיינה צבאית 76 בראשות מייג׳ור וולדרון. מאוחר יותר הגיעה תגבורת: בית־החולים הצבאי התשיעי עם שש מאות מטות, בראשות קולונל קוראם; בית־חולים כללי עם 1200

מטות; יחידה רפואית צבאית. החל ביצוע המשימה העצומה של הפיכת בית־סוהר של נידונים למוות לבית־חולים. לא זה היה תפקידו של השרות הרפואי הצבאי, אך רגשות הומניטאריים חייבו לעסוק בכך.

היחידות הרפואיות הללו בפיקודו של לייטננט־קולונל ג'ונסטון חוללו ממש פלאים. צריך היה לראות את הדברים כדי להאמין בהתרחשותם. אחת הפעולות הגדולות, שנעשו במחנה, היתה התקנת בית־חולים עם אלף ושבע מאות מטות בתוך צריף־ענק. היה צורך להשיג מטות, כלי מטה, אגדים, תרופות וכל מיני חמרים. כן היה צורך למצוא אחיות ועוזרים בין אנשי בלזן הבריאים ובין גרמנים. רק בזכות היזמה העצומה והמרץ הבלתי־נלאה של לייטננט־קולונל ג'ונסטון נתאפשר הדבר. יחידות־השדה לעניני היגיינה עשו בינתיים את שלהן. הן השגיחו על קבורת המתים וסילוק הזוהמה, חיטאו את המחנה ואת ארבעים אלף המשוחררים בד.ד.ט. זה היה רק אחד מתפקידיהם. המיבצע נגד הטיפוס התנהל בהשגחתו של הקפטן דייוויס מהקורפוס הרפואי של הצבא האמריקני (מומחה לעניני טיפוס). יחידות־השדה לעניני היגיינה והקפטן דייוויס מנעו בלי ספק מגפת־טיפוס גדולה.

שבוע לאחר שחרור המחנה באה לשם יחידה של הצלב האדום הבריטי. אנשיה נחלצו מיד לעבודה ועשו כל אשר הוטל עליהם. נשי הצלב האדום בראשות האחות סילבר־ג'ונס והאחות בירדוול נשלחו לבית־החולים לקבל את שש מאות החולים הראשונים, רובם במצב של גסיסה. כמעט לכולם היו פצעים פתוחים ורבים חלו בדיזנטריה או בטיפוס.

הגברים שביחידת הצלב האדום נטלו על עצמם להביא את החולים לבית־המרחץ ואח"כ לבית־החולים.

כעבור שבועיים הגיעו כמאה סטודנטים־לרפואה בראשות ד"ר מייקל־ג'והן מ„אנרא". הם קיבלו על עצמם את ההזנה של אנשי־המחנה בעת שמחנה 1 עדיין לא פונה. קשה לתאר את אשר עבר על הצעירים הללו, שנאלצו לעבוד בזוהמה ובבאשה. לאט־לאט פונו הצריפים, ומספר החולים פחת. חלקם הועברו לבית החולים וחלקם מתו.

המחנה כולו חולק לשני אזורים. אחד מהם נודע כאזור בית החולים ובו ניתן טיפול רפואי. באזור השני, שבו התגוררו אנשי־המחנה בצריפים, פיקחו שני סטודנטים וחמש אחיות על 400—500 חולים, אשר טרם נבדקו בדיקה רפואית. באזור בית החולים פיקחו שלשה סטודנטים על 150 חולים. אחיות ושומרים הונגריים סייעו לידם. בכל מחלקה באזור בית החולים אפשר היה למצוא שני חולי טיפוס, שלשה חולי־דיזנטריה, שנים־שלשה חולי שחפת. הסיבוכים של חולי־הטיפוס היו על־פי־רוב טרומבוזיס, גנגרינה ודלקת־ריא"ת. מחלות־מוח היו נדירות, אך אם נתרחשו, היה סופן מוות. מחלות רעב היוו אף הן תקלה ופגע.

הסטודנטים עשו עבודה הירואית והם ראויים לכל שבח.

מספר מקרי־המוות במחנה פחת משלש מאות לששים ליום מיד עם

התחלת פעולתם של הסטודנטים. אין ספק, כי משלוחי ארבעים טון חלב יבש, וכן הפרוטאין, ההידראסילאטן והגלוקוזה, והשיטה המיוחדת להזנת חולים הצילו חייהם של אלפי אנשים.

המפה בסוף הספר נותנת תמונה של המחנה:

מחנה 1 ריק כמעט כולו. עוד ימים מספר יטשוהו אחרוני אנשיו ויעברו לאזור בית החולים או לבית־החולים. מחנה זה יועלה באש.

מחנה 2: חלק ממנו תפוס ע"י בית־חולים צבאי עם אלפיים ושלש מאות חולים. עוד מעט יהיו בו שלשת אלפים וחמש מאות איש. רובו של מחנה 2 הוא אזור בית החולים. שם מצויים 11200 חולים. האזור חולק למחלקות ובכל אחת מהן חמשה בתים — בס"ה שבע מאות חולים. בכל בית יש 150 חולים, בטיפולן של מספר אחיות בריטיות. השאר הן אחיות מבין נשי־המחנה או אחיות גרמניות. היה הכרח להעסיק רופאים ואחיות גרמניים משום שאחרים לא באו די הצורך מבחוץ. אין ספק, כי הצוות הגרמני הביא תועלת, אבל החולים פחדו מפני הגרמנים, גם אם היו נתונים לפיקוח בריטי. הם זכרו יפה, כיצד טיפלו בהם הגרמנים קודם לכן. הוברר, כי רופאים גרמנים היו נותנים לחולי־המחנה זריקות של בנזול או קריאסוט. וכאשר רופאים גרמניים מזריקים עתה לחולים זריקות של הידרו־ליסאט, מתחננים החולים לבל יקחום לכבשן!

מלבד המחלקות לחולים כלליים יש 3 מחלקות למחלות־נשים וילדים, אינני יודע, אם בעולם כולו יש מקרים של לידות אצל חולות־טיפוס. אך כאן זוהי תופעה רגילה. רופאים משמשים מיילדים לחולות־טיפוס, והקשיים עצומים. בכל זאת נפגעות מעט מאד נשים בהרעלות־דם לאחר הלידה, אך רבים מן התינוקות מתים מהרעלה.

בתי הילדים הם המאושרים ביותר במחנה כולו. ילדים רבים לקו בתת־תזונה וחלו כתוצאה מרעב. אך הם מתחילים להחלים. מופלא הדבר, שהילדים, וביחוד למטה מגיל שבע, אינם מגלים אותות אימה, בניגוד למבוגרים. הילדים כבר צוחקים ומשתעשעים. רבים מהם הבריאו, אך בזה לא תם תפקידנו. ילדים רבים אין להם בית ולא עתיד. מן הסתם ישנם אי־שם בני אדם, שידאגו לילדים ויתנו להם הרגשת בית.

הטיפול העיקרי באזור בית־החולים הוא בהזנת הרעבים. ד"ר ז'אנט ווהאן ויהידתה עושים עבודה חשובה בשטח זה. בינתיים הם עורכים גם תצפיות רפואיות. הטיפול נתקל בקשיים בגלל חוסר צוות. כל עוד לא יגדל מספר העוזרים, לא יהא הטיפול שלם. חולי שחפת פתוחה וחולי־טיפוס עודם מצויים יחד עם חולים אחרים. בלי מכונות־רנטגן אין הדיאגנוזות אלא זמניות.

יש עוד מחנה מס' 3. שם יושבים כשמונת אלפים איש. הם כמעט בריאים ומחלימים. הם יכולים להתהלך ולדאוג לעצמם. אך רבים מהם

חלשים וחלקם אף נופלים למשכב ויש לקחתם לבית־החולים. מחלת טיפוס פשטה במחנה 3 בצורה רצינית, ומחנה זה מהווה אחת הבעיות הקשות למנהלי בלזן.

בבלזן קיימים גם בית־חולים גרמני ובית־חולים ב„בית־העגול". 1200 גרמנים הוצאו מבית־החולים הגרמני, כדי לפנות מקום לחולי המחנה. אגף אחד בבית־חולים זה הוקצה לסניטארים צבאיים שנדבקו במחלת־טיפוס.

מתעוררת גם שאלת שיקומם של האנשים הרצוצים הללו. יש לדאוג לבריאותם הגופנית, אך רבים מהם שבורים גם ברוחם. דרושים מומחים וכן ספרים ברוסית, בפולנית, בגרמנית ובצרפתית.

יש צורך בחמרי־תפירה בשביל נשים ומורגש מחסור בחפצים רבים אחרים.

מסקנות

דין־וחשבון זה, שתפקידו לתת לרופאים בריטיים מושג על הבעיה הרפואית של בלזן, אינו מקנה תמונה שלמה של המחנה. שום מלים אין בכוחן לתאר גופות רקובות, פנים מעוותים וסמרטוטים המשמשים כבגדים. במחנה כולו נודפים ריחות רעים, ועילות להבות שבהן שורפים הפדויים את בגדי־המחנה לאחר שקיבלו בגדים אחרים. רופאים בריטיים יצטרכו לאמץ קצת את דמיונם כדי לתפוס את חומרת הבעיה, שבפניה הועמדו רופאים ואחיות בבלזן. מאז שחרור המחנה הובאו לקבורה למעלה מעשרים אלף מתים. במחנה מצויים שלושים אלף איש, ומהם 11200 מאושפזים בבתי־חולים.

הזוהמה סולקה, אך בעית הריפוי והשיקום בעינה עומדת. יש לשבח את עבודת הקורפוס הרפואי המלכותי (רופאים צבאיים — המערכת) והצלב האדום, שבחסותם פעלו רופאים ואחיות בני עמים שונים בהרמוניה מלאה. ייזכרו לטובה הרופאים והאחיות השווייצאריים, שהגיעו באוירונים וזנקו לתוך העבודה לפי המסורת הנאה של ארצם. אין לשכוח את העבודה ההירואית של הרופאים והאחיות מקרב משוחררי המחנה. חלקם חולים ותשושים, אך הם התעלמו מצרותיהם ופעלו למעלה מכוחם, יחד עם הרופאים והאחיות שלנו.

לבסוף יש להזכיר את תפקידם של הסניטארים הצבאיים והחיילים הבריטיים. אומץ רוחם וטוב־לבם ראויים לתהילה. לא מעטים מהם חלו — הם נדבקו במחלת־טיפוס בנקותם את הזוהמה ובהיחלצם לעזרת חולי־המחנה, שהיו מלאים כנים.

הרב ד"ר צבי עזריה (הלפגוט)

מני קברים אלי חיים חדשים

היה זה בשנת 1945. במשך חדשים רבים צעדו טורים של שבויי־מלחמה על פני גרמניה, נעו ונדו ממקום למקום. באפריל עלה בידי להתחמק מתוך טור כזה, בו היו ארבע מאות וחמישים קצינים יוגוסלביים, כולם יהודים.

יחד אתי ברחו עוד שלשה. לא ידענו לאן לשים פעמינו. צעדנו לילה שלם ולפנות בוקר הגענו לסביבת העיר צלה. במשך ימים אחדים הסתתרנו ביער, וכאן שוחררנו בידי הבריטים. המלחמה עדיין השתוללה והיה עלינו להשאר במחנה הבריטי. כך הגעתי לנינבורג שעל הווזר. משנודע לאנגלים, כי הנני רב צבאי, נתנו לי חדר בבית פרטי.

בוקר אחד פתחתי את הרדיו ושמעתי את ההודעה הבאה:

„מחנה הריכוז הידוע ברגן־בלזן שוחרר הבוקר בידי צבאות הברית. למעלה מהמשים אלף יהודים נמצאים במחנה".

היתה זו הפעם הראשונה ששמעתי את השם בלזן. אולי יש שם מישהו מבני משפחתי?... אינני יודע, כמה זמן ישבתי כך, שקוע במחשבות. דפיקה בדלת העירה אותי. נכנסו קפטן ושני לייטננטים. האם שמעתי את הידיעה על בלזן?

החלטנו בו במקום לנסוע לשם. המפקד הבריטי של המחנה שלנו סירב תחילה להיענות לשידולינו. המלחמה עדיין נמשכת, הוא טען. נאלצתי להפציר בו ארוכות: הרי ככלות הכל אני רב והנה יהודים משוחררים. אולי הם זקוקים לי? ובכלל, כיצד נוכל לשבת כאן בשלווה — אולי שוחררו שם

קברי־האחים של קדושינו בבלזן

קרובים שלנו? הקציין הבריטי ויתר. הוא נתן לי ג׳יפ בלוית שלשה חיילים יהודיים. יצאנו בדרך לבלזן...

היתה זו נסיעה ארוכה. הגשרים על פני הנהרות היו הרוסים והדרכים היו חסומות. אך אנו המשכנו לנסוע והגענו למחוז חפצנו.

תחילה ראינו את כתובת־האזהרה על סכנת־טיפוס ואח״כ את שער המחנה. אך לרשיון שלנו לא היה תוקף בבלזן ולא הורשינו להיכנס פנימה.

ביקשתי את חייל המשמר להביאני אל רב צבאי. הסברתי לו, שגם אני רב צבאי וכי באתי להגיש עזרה לזקוקים לכך.

תוך זמן קצר עמד לפני קפטן בריטי שכובעו היה עטור מגן־דוד. הוא אמר, שאני יכול להצטרף אליו, כיון שבמחנה דרוש עוד רב, אבל הקצינים האחרים צריכים להישאר מחוץ למחנה.

הגענו אל צריף קטן. בתוכו ישבו רב צבאי וכומר צבאי. הרב היה שרוי בצער עמוק ולא היה מסוגל להוציא הגה מפיו. הכומר בכה בדמעות־שליש. שאלתי לפשר הדבר, והם רמזו לי, שאלך לראות את המחנה, ואז אדע מה מתרחש פה. חיש מהר נודע לי הכל...

לא אשכח לעולם את המוני האנשים, חיים ומתים, בצריף הראשון שנזדמן בדרכי. עיניים חיות בגופות מתים. לפתע בקע קול רפה:

„עזור לי, צבי...״

היה זה ידיד ותיק. חשתי לחפש רופא. צעקתי בקול היסטרי: „רופא, מהר, רופא, הצילו״...

כשחזרתי לצריף, כבר לא היה ידידי בחיים. עיניו כאילו הביעו תודה על גמילת חסד אחרון...

חברי, הרבנים הצבאיים האחרים, סיפרו לי אחר כך, כי הם נטולי ישע במצוקה הזו! נסעתי לנינבורג וסיפרתי על מראות עיני. אספנו מזון בעיר וחזרנו לבלזן. הפעם נסע אתנו רב צבאי פולני.

הוא ואני נטלנו על עצמנו את התפקיד הנורא של קבורת המתים. הם היו רבים מני ספור. נשאנו אותם אל קברי־האחים, שנחפרו בידי שומרי־המחנה ההונגאריים, בפקודת האנגלים.

אנשים הוסיפו למות במחנה המשוחרר, והמתים לא תמו. עברנו מצריף לצריף ונטלנו את המתים החדשים לקבורה. לא היתה ברירה אלא להטמינם בקברים המוניים. יום־יום נפטרו מאתים איש.

בלילה הייתי ישן בעלית־הגג של אחד מבתי־החולים. לא מצאתי מקום אחר. ד״ר הדסה בימקו־רוזנזאפט, שהיתה אחראית לבית־חולים זה, התירה לי לישון בעלית־הגג.

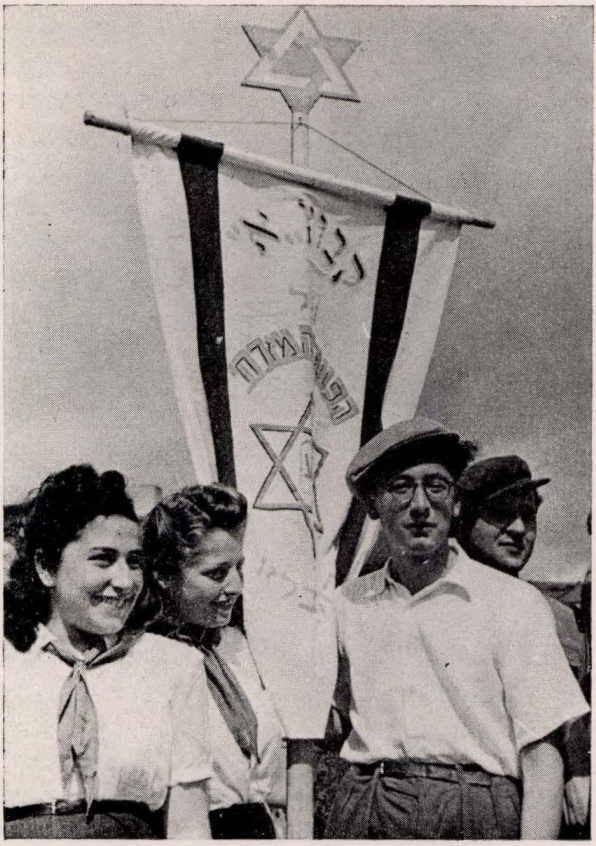
לאחר ימים אחדים של קבורת מתים ואמירת קדיש משחר עד ערב, קהו חושי. שפתי מלמלו תמיד תפילת הקדיש, ואני קצתי בחיי. היתה לי ההרגשה האיומה, כאילו אני מביא לקבר ישראל את היהודים האחרונים בעולם, וממלא את חובתי האחרונה בטרם אצטרף אליהם...

באחד הימים נקראתי אל צריף נשים. שם פנתה אלי אשה זקנה בבקשה הבאה: „רבי, בתי נפטרה, רוצה אני שתקברה בקבר נפרד".

ניסיתי להסביר לה, כי הדבר אסור, אבל היא הפצירה בי והתחננה בעינים דומעות, ולא יכולתי לעמוד בנסיון.

שני גברים עזרו לי ליטול את הנפטרת אל בית־העלמין ולחפור קבר. אמרתי קדיש בחפזון, כדי שלא ימצאוני עובר על איסור. משהתחלתי לכסות את הקבר, אמרה האשה בקול רם:

„רבונו של עולם, אני מודה לך על הזכות הגדולה, שבתי נקברה בקבר מיוחד, על פי הדין"...

נוער ציוני בבלזן

הורים בבלזן נפרדים מבנם המתגייס

הבאתי את האשה אל הצריף. לא הוספתי לראותה. אך לא אשכחנה כל עוד תהיה רוח חיים בקרבי...

*

בשנת 1947 עוד היינו בבלזן. יום אחד הופיע יהודי בתוכנו והציג את עצמו בשם זאב. את שם־המשפחה שלו לא גילה... הוא אמר לנו, כי דרושים אנשים צעירים ומאומנים למלחמה בארץ ישראל. האם ישנם מתנדבים?...

מובן, שמיד נמצאו מתנדבים. הוקם ועד מיוחד, שנשא את השם הסמלי אך הבלתי־מהייב „שרות העם"...

הייתי יושב־הראש של ועד זה, אם תורשה לי נימה אישית, למען האמת ההיסטורית.

לא הסתפקנו בעבודה בבלזן עצמה. הודענו על פעולתנו לכל הקבוצות היהודיות באזור הבריטי וביקשנו מתנדבים. הם התיצבו מיד — כולם עם מספרי המחנות החקוקים בזרועותיהם, עוד בטרם התאוששו מהסבל והעינויים.

מפיהם נודע לנו, כי איבדו את כל יקיריהם וכי נותרו גלמודים כערער בערבה. תקוותם ושאיפתם היחידה היתה ללכת לארץ ישראל וללחום למען העם היהודי.

מבלוז אל חיים חדשים בארץ ישראל

לא היו לנו אמצעים לאימון צבאי מלא. לאחר קורס קצר של אימוני־לילה נשלחו הגברים והנשים הללו לארץ ישראל בקבוצות קטנות. הקבוצה האחרונה — ארבעים בחורים ובחורות — הפליגה באוגוסט 1948.

עלינו לאניה במארסיי וקיבלנו שמות חדשים. אניתנו היתה „פאן יורק" המפורסמת.

בקבוצה היו צעירים מכל ארצות אירופה. את ראש־השנה חגגנו בלב ים. חג זה יהיה זכור לנו תמיד...

זמן רב עבר עד שבאנו לחיפה, אבל הגענו.

המתינו לנו. אוטובוסים גדולים חיכו בנמל.

לא ניתנה לנו שהות ארוכה עד הקרב. מלחמת השחרור געשה, וכל אחד מאתנו קיבל נשק. יצאנו לחזית. ישר מהנמל לחזית, בלי הכנות יתרות.

סהר עגול הקביל את פנינו בלילה הראשון בארץ הקודש. בלילה ההוא השתולל קרב־דמים, ורבים מקבוצתנו לא זכו לראות את זריחת־השמש הראשונה בארץ ישראל. הם נפלו בקרב — בדרך שבה היו בוחרים למות, אם המוות היה בלתי־נמנע לאחר השחרור...

לא היו אמהות שיקוננו עליהם ולא היו אבות שיאמרו קדיש אחריהם. הם נפלו למען ארצם ועמם — וכולנו אבלים. הבה נדליק נר־תמיד לזכר הגבורים הללו; הבה נזכיר אותם בגאון ובהכרת־טובה.

ש. אדלר-רודל

הויכוח על ילדי שארית הפליטה

בין היהודים המעונים והמורעבים במחנות הגרמניים, ששוחררו בידי צבאות הברית, היו גם ילדים. מספרם, למרבה הצער, לא היה רב. הצורך להציל את הילדים הללו, להוציאם במהירות האפשרית ממחנות־העקורים ולהחזירם לתנאי־חיים תקינים, היה אחד התפקידים המרכזיים, אשר הארגונים היהודיים הציבו לעצמם. עם זאת היה ברור, כי את תקונם האמתי ימצאו היתומים שלנו בארץ ישראל. אותו זמן סברו רבים, כי אין להוסיף ולהחזיק את הילדים במחנות.

והנה הגיעו ידיעות מגרמניה, כי הועדים המרכזיים של שארית הפליטה, הן באזור הבריטי והן באזור האמריקני, מתנגדים לכך, שהילדים יסעו לאנגליה. שמענו גם על תקריות מעציבות בשטח זה בין נציגי שארית הפליטה ובין „אנרא". הידיעות לא היו ברורות, ובלונדון לא הבינו במה מדובר ומנין נובעת ההתנגדות לנסיעת הילדים.

הענין נתברר לאחר שהגיעו מגרמניה אל ועד־הפליטים היהודי בלונדון, אשר עסק בהבאת הילדים לאנגליה ובסידורם, שתי החלטות של מרכזי שארית הפליטה באזורים הבריטי והאמריקני.

ההחלטה של האזור הבריטי היתה בנוסח הבא:

„הועד המרכזי החליט בישיבתו בבלזן ב־21 באוקטובר: א) העברת הילדים לאנגליה אינה מתקבלת על דעתנו; ב) לא נוכל ליתן הסכמתנו

לכך, כי הילדים, אשר היו יחד אתנו בגיטאות ובמחנות־הריכוז ינדדו שוב מגולה לגולה. הילדים צריכים להישאר אתנו עד שיוכלו לעלות לארץ ישראל; ג) אנו תובעים, כי רשיונות־העליה הראשונים יינתנו לילדים שלנו, כדי שתוחש יציאתם מהמחנות".

הפקידים הלא־יהודיים של „אנרא" תמכו בכל לבם בתכנית של הוצאת הילדים מהמחנות. גם היהודים באנגליה חיפשו מוצא מהמצב. הם הרגישו, כי אין הצדקה לחוסר האימון בהם וכי אין לעשותם אחראים למדיניות של הממשלה הבריטית לגבי ארץ ישראל.

בישיבה של נציגי מוסדות יהודיים חשובים הוחלט, שכותב הטורים הללו יצא לגרמניה, כדי לעמוד על המצב מקרוב. ב־19 בנובמבר 1945 הגעתי לפרנקפורט, במקום שנערכה באורח מקרה ישיבה משותפת של שני הועדים המרכזיים.

נתקבלתי בקרירות והרגשתי כי מתייחסים אלי בחשדנות. הוגד לי, כי פרשת משלוח הילדים לאנגליה תמה ונשלמה וכי אין בדעת הועדים המרכזיים להתחיל בויכוח מחדש. אחר משא־ומתן ממושך הגענו להסכם, שאני אבקר תחילה במחנות — וזאת רציתי ממילא לעשות — ולאחר מכן אפגש עם הועד המרכזי של כל אזור לחוד. בסיורי במחנות הגעתי לבלזן

הנאשמים במשפט האנובר

ב־9 בדצמבר בשעות אחר הצהרים. מיד נתברר, כי באתי בשעה לא־טובה, בעת שחברי הועד המרכזי היו טרודים בשני ענינים חשובים.

נגרפתי לתוך צרות אקטואליות ועוד בטרם התבוננתי סביבי כבר הייתי בתוך תוכן של התיעצויות.

הפרשה הראשונה, שהעסיקה אותם, היתה נסיעת יושב־הראש יוסף רוזנזאפט לאמריקה. הוא הוזמן להשתתף בועידה הגדולה של המגבית היהודית המאוחדת. כל ההכנות לנסיעתו הושלמו, והיה עליו לצאת באותו ערב. אבל השלטון הבריטי לא נתן את הרשיון, שבלעדיו אסור היה לנסוע. נידונה השאלה, אם להסתכן ולנסוע בלי רשיון, או בכלל לא לנסוע. אעפ"י שידעתי, כי יציאתו תכביד על שליחותי, כיון שסמכותו במחנה היתה מוחלטת ובהיעדרו לא נתקבלו שום החלטות חשובות, ידעתי גם זאת, מה חשוב הדבר, שנציג בלון ידבר אל יהדות אמריקה. לכן יעצתי, שלא יחכה עוד לרשיון ויצא לדרך, ואמנם כך היה.

הפרשה השניה היתה המתיחות בין שארית הפליטה ובין האנגלים לאחר הכרזת בווין בפרלמנט הבריטי נגד עליה לארץ ישראל.

הועד היהודי בהאנובר ערך אספת־מחאה נגד מדיניות בווין והיו התנגשויות עם הצבא האנגלי. נאסרו עשרה חברים של הועד המקומי ומשפטם עמד להערך כעבור ימים אחדים בבית־דין צבאי. הועד היהודי המרכזי ראה מחובתו להכין את הגנתם וצירף גם אותי להתיעצויות הללו. כל השיחות והדיונים התנהלו ברעש רב. טלפונים צלצלו וכל רגע הופיעו פנים חדשות. הבירורים נמשכו עד מאוחר בערב, ולפתע נזכרו, כי באותו ערב נערכת פתיחתה של אוניברסיטה עממית חדשה במחנה. הוגד לי, כי עלי לברך את המוסד החדש בשם הסוכנות היהודית. לא הייתי מוכן לשאת נאום, אך היסוסי לא עמדו לי והלכתי לאספה.

מצאתי כשלשת אלפים אנשים, שעמדו צפופים בבית הקולנוע של המחנה ובלעו כל מלה של הנואמים. לראות את המון הראשים והעיניים, לדבר אליהם ולהרגיש את ההד העולה מלבם — היתה זו אחת החויות העמוקות ביותר שפקדוני אי־פעם. זו גם היתה ראשית חברותי עם בלזן ואנשי־בלזן, שלא נותקה עד היום הזה, אעפ"י שלעתים נחלקו דעותינו בענינים שונים. השתתפותי בהתיעצויות הועד המרכזי והופעתי באספה סילקו כנראה את החשד, שבו נתקבלתי קודם. אנשי בלזן הבינו, כי לא באתי אליהם כנציג של האנגלים, או כסתם שליח של יהודי אנגליה, אלא כאדם שאחת כוונתו: לעזור.

ב־4 בינואר 1946 קיבלתי את המכתב הבא מהועד המרכזי של האזור הבריטי:

„בהמשך לשיחותינו על ידי האזור הבריטי הננו באים להודיעכם את החלטותינו:

„הועד המרכזי חוזר על החלטתו, כי הילדים היהודיים באזור הבריטי לא יובאו לאנגליה, אלא יעלו ישר לארץ ישראל.

„מתוך ידיעה, שהתנאים בבלזן אינם טובים בשביל הילדים, השיג הועד המרכזי הבטחה, לאחר משא ומתן עם השלטון הצבאי, כי בתי משפחת וורבורג בבלנקנזה ישמשו כבתי־הבראה לילדים. העברת הילדים לבלנקנזה תבוצע לאלתר.

„מתוך הכרת האחריות לגורל הילדים, אנו מאמינים, כי עשינו כל מה שאפשר להבטחת הבראתם הגופנית והנפשית.

„הקמת בית־ההבראה בבלנקנזה לא תביא להפסקת מאמצינו, הן בדרך גיוס כל הכוחות, למען יעלו הילדים מיד לארץ ישראל".

צורת סידור ענינם של הילדים בבלזן היתה אופיינית לעמדת הועד המרכזי בהרבה שאלות, שעוררה חילוקי דעות עם האנגלים ואף עם הסתדרויות יהודיות. אנשי בלזן עמדו על זכותם ועל עקרונותיהם, אך מצאו תמיד מוצא קונסטרוקטיבי ממצב קשה.

כדאי להזכיר, כי פרשת הילדים נסתיימה בזה, שיוסף רוזנזאפט, בעזרת היועץ לענינים יהודיים ליד שלטון הכיבוש הבריטי, קולונל רוברט סלומון, השיג כמה מאות סרטיפיקטים במיוחד בשביל ילדי האזור הבריטי.

שמואל וינטראוב

חיי יום־יום בבלזן

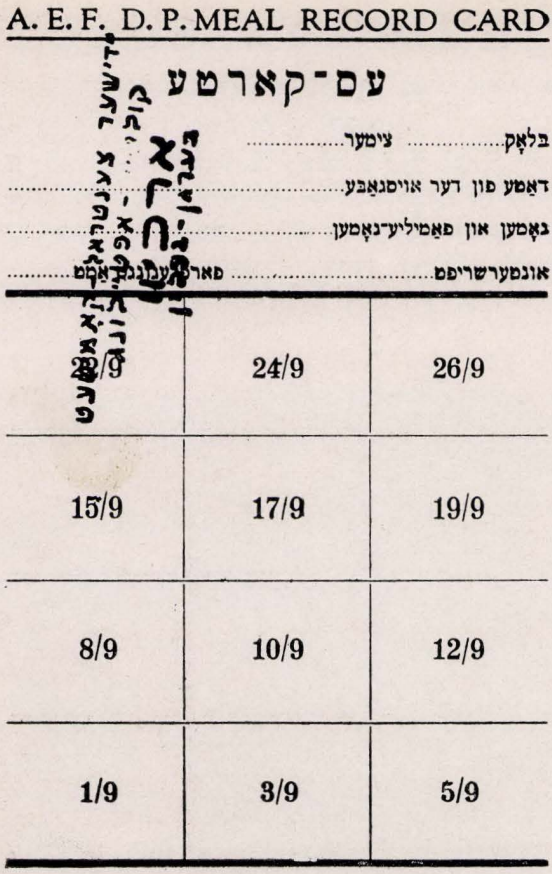
מאמר זה בא לתאר את החיים היומיומיים בבלזן לאחר השחרור.

הבעיות של מזון, לבוש ואיכסון לשארית הפליטה בבלזן נתעוררו בכל החריפות מיד עם שחרור המחנה. לא היתה אפשרות לדחות פתרונן אף לא לשעה אחת! הבעיות נעשו מסובכות פי שבעים ושבעה נוכח נסיונם המר של אנשי־המחנה ותלאותיהם בימי הנאצים. תפקידנו הראשון היה לארגן את אספקת המזון. בתוך כל התוהו ובוהו צריך היה ראשית כל להקים מנגנון לחלוקת אוכל.

מטבחי־מרק הופיעו במחנה ללא שום שהיות. לאחר מכן נחלץ לעזרה הג׳וינט האמריקני — ומאז לא היו אנשים רעבים במחנה. הג׳וינט, או הקרנות, הביאו את חמרי המזון, ואילו עלינו הוטל לארגן חלוקה צודקת לכל שוכני המחנה. הועד שלנו, ורק הוא, מסוגל היה לבצע משימה זו כהלכה — ולא שום מוסד או איש אחר.

היו לנו ויכוחים ממושכים, ולעתים בלתי־ריאליים, עם האנגלים בעניני וויטמינים וקלוריות. תפקידנו היה לתרגם את המונחים המדעיים הללו למנות של לחם, חמאה, בשר ומיצרכים אחרים.

פרשת המגורים הטרידה אותנו למן היום הראשון של השחרור. המחנה היה קטן מכדי להכיל בתוכו את כל הפדויים, ומלבד זאת היו בו הרבה חולים, שנזקקו לדיור נוח יותר מאשר הבריאים בגופם. נוסף לכל נערכו

A. E. F. D. P. MEAL RECORD CARD

עס־קארטע

בלאָק..... ציטער.....

דאַטע פון דער אויסגאַבע.....

נאָמען און פאַמיליע־נאָמען.....

אונטערשריפט..... פארעמענגטע אלטע

22/9	24/9	26/9
15/9	17/9	19/9
8/9	10/9	12/9
1/9	3/9	5/9

כרטיס־מזון מטעם הועד היהודי המרכזי

במחנה חתונות רבות, ולכל זוג חדש היה דרוש לפחות חדר נפרד. יום יום חגגנו כעשרים חתונות, ולאחר הנשואין היתה באה הבקשה לדירה...

ואם לא די בכל אלה, עוד היו לנו אורחים במספר ניכר, שנהרו ממזרח אירופה. שלטונות הכיבוש סירבו תחילה לראות את הפליטים הללו כ„עקורים", אבל אנו התיצבנו לימינם. בשבילנו הם היו אחים שנמלטו מידי הנוגש, או שביקשו להיות יחד עם קרובים ניצולי־השואה. קיבלנו אותם בזרועות פתוחות. איש מהם לא רעב ללחם ולא ישן תחת כפת השמים. חמשה עשר אלף היהודים בבלזן פינו מקום לחדשים מקרוב באו. הועד המרכזי באזור הבריטי, וכן ועד בלזן, הקימו מחלקות מיוחדות

לעניני משק. מחלקת המשק בבלזן נוהלה בידי כותב השורות הללו. בראש מחלקת־המשק של הועד המרכזי עמדו קארל כ"ץ מברמן ומחבר המאמר.

שתי מחלקות־המשק והמזכירות, עם המזכיר הכללי דב לויפר, טיפלו גם בבעיות אישיות של שוכני המחנה ולא רק בצרכי הכלל. אנשים באו אלינו לעת יגון ולעת ששון, ואנו הטינו להם אוזן.

החזקנו וכלכלנו את המועמדים לעליה ב' עד צאתם לדרך. העולים הללו התאכסנו אצלנו, ממש מתחת לחטמם של האנגלים, עד שהגיעה שעתם לנסוע. עתה אפשר לספר זאת — ואיש לא יבוא בטרוניות.

שלחנו מזון וסיגריות למעפילי „יציאת אירופה" („אקזודוס"). כל עולה ליגאלי מהאזור הבריטי קיבל מאתנו צידה לדרך ועוד יותר מזה.

שני אזרחים של בלזן — היו"ר יוסף רוזנזאפט
ועקור יהודי בעל דמות פטריארכלית

קבוצה של אנשי בלזן עם ד"ר יוסף שורץ.
משמאל לימין: יוסף רוזנזאפט, רומק זינגר (מנהל מחסן־המזון), ר. אולבסקי, ד"ר יוסף שורץ מהג'וינט, ד"ר צבי עזריה (הלפגוט), ד. לאופר, מכס זילברניק (מנהל מחסן־הבגדים), קצקי מהג'וינט, רוו. שורץ, זאמי פדר.

אפכה אותנו ההרגשה שכל החובות הללו הוטלו עלינו בידי ההשגחה וכי אנו חייבים ומצווים למלא אותן. אני מאמין, כי מילאנו תפקידנו בשלמות. זו דעתם של בני הדור הזה, וכך, אני מקווה, יפסוק גם ההיסטוריון לעתיד לבוא.

מחלקת־המשק שלנו, שפעלה שכם אחד עם הג'וינט, דאגה לכל יהודי האזור הבריטי, ולא רק לאנשי בלזן. לעתים צצו בעיות שנראו קשות מנשוא בשבילנו, אבל פתרנו אותן בסופו של דבר.

הבה נזכיר כאן את מנהל סקצית־הבגדים במחלקת המשק, מכס זילברניק, ואת מנהל סקצית־המזון, רומק זינגר. כן ייזכר לטוב מנהל הג'וינט בבלזן, סם דלב, שהיה חבר וידיד.

במצב בו היינו שרויים מן הנמנע שלא יהיו טענות מצד יהודים בודדים במחנה. אבל בדרך כלל היו האנשים ממושמעים וגילו חוש אחריות והבנה אף בעניינים פרטיים, כאשר לא תמיד מכריע ההגיון.

בהעיפנו מבט לעבר התקופה הזו זכאים אנו להתגאות גם בהישגינו בשטח המשקי.

פאול טרפמן

יום־ההולדת השני שלנו

ה־15 באפריל 1945 היה יום ככל הימים — אך לא בשבילנו. ביום הזה נולדנו מחדש. אנו עצמנו לא פיללנו, כי נתגבר על כל היסורים ונהיה שוב בני־חורין. אשר לעולם החיצוני, הוא ראה אותנו מכבר בין הקדושים המתים והיה בטוח, שנסתם הגולל עלינו.

הרגשה מוזרה היא להיוולד מחדש לעת בגרות. בדרך כלל אין בני־אדם זוכרים פרטים על יום הולדתם. אך לנו זכור כל מה שנתרחש ב־15 באפריל.

המושג של המשכיות היה מטושטש במוחנו, וחדלנו לספור את הימים. לעתים התקנאנו באלה שמתו בביתם, במטתם, לפני שנלכדנו ברשת־הרמים של המחנות. בימי השבי במחנות היינו בחזקת לא־חיים ולא־מתים. רגלינו נגררו בכבדות וידינו כאילו היו מלאות עופרת. תנועותינו היו מכניות וכמעט שלא היתה רוח־חיים באפנו. מבחינה רוחנית היינו משולים למתים.

והנה צצו חיים חדשים מתוך האפר והדם של המחנות.

משנכנסו הבריטים לבלזן היו אנשים במחנה שהתעלפו מרוב שמחה. האחרים אף לא עצרו כוח להגיב. המעטים בינינו, שיכלו לנוע, עברו מצריף לצריף וחיפשו קרובים. מי שלא מצא קרובים — ואך מעטים זכו למצוא — ישב שבעה ואמר קדיש.

ואז נוכחנו לדעת, כי עלינו לבנות את ביתנו הארעי במחנה, עד שתגיע השעה של יציאת גרמניה לצמיתות.

זוכרני את האספה הראשונה בבלוק 5. ישבנו ליד שולחן ארוך, מותקן

מקרשים, ושוחחנו עם נציגי היהודים באזור הבריטי. בבלזן היתה הקהילה היהודית הגדולה ביותר, ואנו שימשנו כמארחים.

זוכרני את בקורו של מר הריסון, שגרירו המיוחד של נשיא ארה"ב. הוא נעץ בנו מבטו ועישן סיגריות בלי הרף. עיניו זלגו דמעות. הוא היה מזועזע ולא יכול להוציא הגה מפיו. לבסוף שאל: „כיצד נשארתם בחיים? מנין אתם שואבים כוחות כעת?"...

בהרהרי על הימים ההם איני מוצא תשובה לשאלות הללו: איך החזקנו מעמד ומה היה מקור כוחנו. עם חדש קם מתוך קברי הקדושים. בתוכנו נתגלו מעינות חדשים של אנרגיה רוחנית וגופנית לביצוע משימות כבדות.

מורים הקימו בתי ספר טובים, בחינת יש מאין. עתונאים הוציאו בלי בתי־דפוס עתונים טובים וראויים לקריאה. שחקנים יסדו תיאטרון. וכל זאת מלבד הדאגות והצרכים היומיומיים שהיו כרוכים בחיים המסובכים של קהילה יהודית חדשה.

אמת, כעבור זמן קיבלנו עזרה מבחוץ. אך אנו הנחנו את היסוד לקהילה החדשה, בנינו אותה וניהלנוה בכוחותינו שלנו. מזון וספרים מבחוץ היו מנחה רצויה, אך אנו עשינו את המלאכה וזכאים אנו להתגאות בפועל־ידינו.

אלה, שנפשם נשארה לפליטה, יזכרו תמיד את ה־15 באפריל 1945 כיום־ההולדת השני שלהם — במובן מסויים חשוב מהראשון.

זאמי פדר

תיאטרון יהודי בבלזן

היום ההוא זכור לי יפה. היה זה ב־15 באפריל 1945, שבע דקות אחרי השעה שלש אחה"צ. הבריטים נכנסו לבלזן ואנו שמענו ברמקול את הקול הצלול של הלייטננט סינגטון.

„אסירים מכל הארצות, הצבא הבריטי נכנס למחנה שלכם. אתם חפשים".

לא יכולנו להוציא הגה. דמעות שמו מחנק לגרוננו. היינו המומים מן הבשורה על החופש. אלה שעוד עצרו כוח להתהלך, נגשו אל הג׳יפ של הלייטננט סינגטון וחטפו שיחה. על הג׳יפ היה חייל שדבר אידיש:

„יהודים? מי מכם יהודי?"

אחדים מאתנו הציגו את עצמם כיהודים. החייל בירך ברכת שהחיינו. הוא לא יכול היה להירגע. היהודים הראשונים מהעבר ההוא — יהודים חיים... הוא פרץ בבכי....

הרוב בתוכנו היו חולים. האחרים היו תשושים מרעב של שנים ומיוגעים מחיי המחנה. אף לא היה לנו כוח לעלוז ולשמוח...

הבינונו, כי גם אם שוחררנו, נצטרך להצטייד בסבלנות ולשהות זמן מסויים בבלזן עד אשר נעזוב את גרמניה. אחד מצעדינו הראשונים בארגון קיומנו הארעי היה — יצירת מחלקת־תרבות עם הסתעפויות שונות. תפקידי היה לארגן תיאטרון יהודי במחנה.

במחנה שררה ערבוביה, אך לא היה בכך חידוש בשבילנו. כבר היו לנו הצגות בתנאים הרבה יותר קשים. בעצם לא חדלנו מעולם מ„לשחק

תיאטרון", גם לא במחנה הריכוז. היינו מקימים במה ארעית בתוך צריף נגוע, נוטלים שמיכה ישנה כמסך ומשחקים לפני אנשי המחנה. אני בצעתי הצגות כאלו בחנוכה, בפורים, או בכל הזדמנות אחרת כאשר היה לנו שומר "טוב" במחנה. לעתים עלו לנו מיבצעים כאלו בקרבנות. אך לא נרתענו.

בבלזן המשוחררת כבר לא היתה סכנה לשחק תיאטרון, אך הקשיים היו עצומים. לא היו לנו ספרים, ולא איפור ותפאורות.

פירסמנו מודעה, כי במחנה מוקמת והולכת להקה תיאטרונית. אחדים מידידי הותיקים, ששיחקו יחד אתי בלהקות במחנות־ריכוז, הופיעו שוב ונרשמו. אף נתגלה זוג, שפעל יחד אתי על הבמה היהודית בפולין לפני המלחמה. היתה זו פגישה מסעירה ועליזה. למרבה הצער, לא כל בעלי כשרונות־המשחק עצרו כוח לגשת לחזרות.

הייתי נרגש מאד כאשר באו אלי מספר בנות יהודיות והפצירו בי בעיניים זולגות דמעות, שאצרף אותן ללהקה. הן לא ידעו מלה אידיש, אך רצו להופיע על הבמה...

הנה עוד סימן, שאנו נעשים שוב אנשים נורמליים, הרהרתי לעצמי.

הבנות הבטיחו לי, כי אם אצרפן ללהקה, ילמדו אידיש תוך זמן קצר.

כלום יכולתי להשיב פניהן ריקם?

פתחנו קורס ללימוד אידיש. בעת ובעונה אחת הוחל בחזרות עם השחקנים שבינינו.

תיאטרון־"קאצט" בבלזן

פלקט מעניין על הצגת „החייט הקסום"
של שלום עליכם בתיאטרון היהודי בבלזן

דברי על חזרות אינם אלא בגדר מליצה. כי לא היו לנו ספרים ולא פסנתר ולא תוים... אך לא יכולנו לחכות. הרגשנו צורך לשחק, וציפה לנו קהל נלהב... מישהו זכר בעל־פה קטעים של מחזה; עוד מישהו ידע לפזם

תמונה מתוך הצגת „מאתיים אלף" לשלום עליכם
בתיאטרון „קאצט" היהודי בבלגן

שיר — ואנו רשמנו את המלים ואת התום. השירים שנרשמו, הופיעו בשנת 1946 במחנה כקובץ־שירים.

לאחר חדשים אחדים של עבודה קשה ניגשנו להכנת ההצגה הראשונה. בלהקתנו היו שלשים חברים ועלי להזכיר את סוניה בטשקובסקה ואת דולי קוץ־פרידלר, שהיו בין הראשונים ובין החרוצים ביותר.

הצגתנו הראשונה נערכה ב־26 בספטמבר 1945, בעת הקונגרס הראשון של שארית הפליטה. על אף כל הקשיים והאילתור, היה הכל מוכן להצגת־הבכורה, כנהוג אצל שחקנים בעלי נסיון.

הצגת־הבכורה היתה חויה בלתי־נשכחת. האולם, על אלף מקומותיו, היה מלא שעות אחדות לפני הפתיחה. משטרת המחנה לא יכלה לעצור הסתערותם של אנשים שלא השיגו מקומות. יחידת־צבא נאלצה לחסום את הדרך לתיאטרון, כדי שנוכל להתחיל במשחק.

לפני הרמת המסך בא מישהו במרוצה והודיע, כי רוצים לשוחח עם הבמאי. ניגשתי אל דלת־הכניסה ופגשתי שם קבוצת קצינים יהודיים מהצבא האדום. הם באו לתיאטרון, אך לא השיגו מקומות. הסברתי להם ברוסית, כי אין מקומות פנויים וכי איני רואה אפשרות לסלק אנשים היושבים כבר באולם. אך הם לא שעו לכל הסברי. אחד מהם החל לדבר באידיש:

„שמע, חבר, נסענו מאתים מילין, כדי לראות את ההצגה שלכם. כלום תניחו לנו להישאר בחוץ?"

הכנסתי אותם אל מאחורי הקלעים, והם חזו בהצגה משם...

ברגע האחרון באו הרב מייג'ור יצחק לוי (כעת רב ראשי של הצבא הבריטי) וג'ו וולהנדלר מהג'וינט והביאו לנו איפור וקוסמטיקה.

מעולם לא שיחקתי לפני קהל נלהב ונסער כל כך. הצופים מחאו כף, צחקו ובכו. כאשר בא תור "המספר" האחרון, שיר הגיטו "אל תאמר, זוהי דרכי האחרונה", קמו אלף האנשים שבאולם על רגליהם ושרו יחד אתנו. ואז — התקווה. מעולם לא הושרה התקווה בהתלהבות כה רבה כמו בהצגה זו.

כך נולד תיאטרון־"קצט" בבלזן. אנו השתדלנו בהתמדה לשכלל את הרפרטואר והמישחק שלנו. התחלנו לביים את המחזה "החייט הקסום", הצגה יומרנית גם בתנאים רגילים. בינתיים נלקחתי לבית־חולים — נפגעתי על ידי מכונית־משא — אך המשכתי להכין את ההצגה.

מלבד תיאטרון־"קצט" פעלה בבלזן גם במת־הפועלים היהודית (מטעם פועלי ציון) בהנהלתו של א. זנדמן, שהציג בהצלחה מחזות אחדים.

הכניסה להצגתנו הראשונה היתה חפשית. מי שהקדים לבוא, השיג מקום. להצגה השניה מכרנו כרטיסים. והתוצאה היתה מפליאה: ההכנסה הגיעה ל־8255 מארק! את הכסף הקדשנו לקרן הקימת ולקרן־עזר. אני שומר לי כמזכרת שובר־קבלה של הקרן הקימת על הכסף הזה, חתום בידי ד"ר הדסה בימקו — רוזנזאפט.

יצאנו לסיבוב הצגות גם מחוץ למחנה, ככל התיאטרונים היהודיים הטובים בכל הזמנים. שיחקנו במחנות אחרים וגם בצרפת ובבלגיה. העתונות העולמית תיארה את התיאטרון שלנו. כל הצגה חדשה היתה מאורע אמנותי. הצגת "מאתים אלף" של שלום עליכם יכולה להיחשב כהישג תיאטרלי נכבד. אך עיקרו של דבר היתה ההתחלה בבלזן — ואותה לא אשכח כל ימי. הצגתנו הראשונה לאחר השחרור תישאר חרותה בלבי כגדולה שבחוויותי...

שמואל גולדשמידט

משפט־בלזן

היה זה מקרה גרידא שמשפט־בלזן נפתח ביום־הכיפורים, אבל הסמליות שבדבר היתה מזעזעת, מכל מקום, ורבים ראו בכך אצבע אלוקים. לפי הלוח הכללי נפתח המשפט ב־17 בספטמבר 1945 ונסגר ב־17 בנובמבר אותה שנה. בסך הכל ישב הטריבונל ארבעים וארבעה ימי־עבודה.

מחנה בלזן לא היה מחנה־ההסגר היחיד, ואף לא הגרוע ביותר. היו מחנות גרועים יותר מבלזן באכזריותם המחושבת והמדעית. אולם מחנה בלזן היה המחנה הראשון ששוחרר, ועל כן נהפך לסמל אכזריותם ונבלותם של הנאצים. מחנה בלזן נהפך בדמיונו של העולם לדוגמה קלאסית של ההשמדה הנאצית.

אלה שראו את מחנה בלזן בעירומו מיד אחרי שחרורו, כפי שראה אותו בעל הטורים האלה, ואחר כך היו נוכחים במשפט־בלזן, בעיר לונבורג, חמשה חדשים אחרי השחרור, היו חסרי־אונים כשבאו להעלות על הנייר את רשמיהם. הדברים היו יותר מדי מחרידים, כדי שאפשר יהיה לספר עליהם במונחים מקובלים; הזעזוע היה יותר מדי חזק, כדי שאפשר יהיה לרכז את הרעיונות ולגייס את אוצר־המלים והמונחים. התמונות כירסמו את הנשמה, עד שחדרו עמוק־עמוק לתוכה ונשארו חרותות שם לנצח... אפילו כיום, כשאני מנסה להיזכר בפרטים ולהעלות את התמונות המחרידות מתוך נבכי הזכרון, אני בא לידי מסקנה, שכמה מספרים יביאו יותר תועלת לנושא מאשר כל נסיון לתת ביטוי מלא לצער ולרוגז שבנשמה.

בשטח של מיל על גבי רבע המיל היו כלואים חמשים ושמונה אלף

בני־אדם, כולם רעבים ומעונים, רבים מהם חולים במחלת הטיפוס. מלבד החיים היו במחנה שלושה עשר אלף גופות, שהנאצים לא הספיקו לקבור. החולים והבריאים כמעט שלא קיבלו אוכל, שכבו בצריפים מעופשים ובלי כל עזרה רפואית.

כזה היה המצב במחנה ועל זה נתבסס כתב־האשמה.

שלא כמשפט־נירנברג היה משפט־בלזן ענין בריטי בלבד, ולא ענין של כל בעלות־הברית. הטריבונל הבריטי הצבאי הוקם בלונבורג לפי פקודת המצביא של הצבא הבריטי בגרמניה. המצביא הסתמך בפקודתו זו על צו־מלכות. יושב־ראש הטריבונל היה מייג'ור־גנרל ה. פ. מ. בירני־פיקלין; היועץ המשפטי על ידו היה ל. ס. סטרלינג; הקטיגור הראשי היה הקולונל פ. מ. בקהאוז. המשפט התנהל לפי הסדר הבריטי המקובל, כדרך המשפטים הצבאיים באנגליה גופא.

התנאים המיוחדים של המשפט הזה לא העבירו את השופטים והקטיגורים על דעתם. הם לא סרו מכללי הטריבונלים הבריטיים הצבאיים אפילו כמלוא השערה. הנאשמים קיבלו רשות מלאה להגן על עצמם ולהכחיש את ההאשמות נגדם. לכל אחד מהם היה סניגור. במהלך המשפט הורשה להופיע כסניגור

בעת הפסקה במשפט־בלזן בלונברג.

שתי הנשים שבצילום העידו לפני הטריבונאל; השלישי משמאל הוא א. ל. איסטרמן (ייצג לפני הטריבונאל את הקונגרס היהודי העולמי). השני מימין הוא שמואל גולדשמידט, סופר צבאי בימים ההם.

נוסף הפרופיסור סמית מאוניברסיטת לונדון, שנשא נאום חריף נגד הבסיס העקרוני של כתב־האשמה.

קיווינו אז, שפרטים מסויימים בכתב־האשמה לא יתאשרו בסופו של דבר, או יימצאו מוגזמים. לא רצינו להאמין, שאנשים שנבראו בצלם אלוקים מסוגלים לבצע מעשי־אכזריות כאלה; רצינו, שהכתם על המצפון האנושי לא יהיה כל כך מכאיב, לא רצינו לראות את האדם בשפלותו הנוראה, ואפילו יהא זה אדם שמכר את נפשו לשטן.

אולם הקטיגוריה הוכיחה את כל פרטי ההאשמה בלי צל של ספק. מלבד טיפוסים אחדים, שלא היו חשובים מלכתחילה, נמצאו כל הנאשמים אשמים במעשים אשר לא היו כמוהם לאכזריות וזדון מימי בריאת עולם. מעובדה זו לא היה מנוס...

הנאשמים היו: יוזף קראמר, דר. פריץ קליין, פטר ווינגרטנר, גיאורג קרפט, פרנץ הסלר, יואנה בורמן, אליזבט פולקנרט, הרטה אלרט, אירמה גרזה, אילזה לוטה, הילדה לובאואר, יוזף קליפל, אוסקר שמיץ, קרל פרנציא, פריץ מטס, אוטו קלסון, מדיסלוו ברגרף, קרל אגרסדורף, אונכר פיכן, וולטר אוטו, פרנץ שטפל, היינריך שרייאר, ווילהלם דור, אריק ברש, אריך זודל, איגנץ שלוימוביץ, וולדיסלב אוסטרובסקי, אנטוני אויארדצייג, אילזה פורסטר, קלרה אפיץ, שרלוטה קליין, הרטה בטה, פרידה וולטר, אירנה השקה, גרטרוד פיסט, גרטרוד זאואר, הילדה ליסביץ, יוהנה רט, אנה המפל, הילדגרד הנל, הלנה קפר, אנטוני פולונסקי, סטניסלבה סטרוטסקה ולדיסלב גורה.

כל הנאשמים, חוץ מסטרוטסקה, נאשמו בפשע־מלחמה, „מכיוון שבעיר ברגן־בלזן, גרמניה, בין ה־1 באוקטובר 1942 וה־30 באפריל 1945, כשהיו חברי הצוות במחנה־ההסגר ברגן־בלזן ואחראים בעד האסירים במחנה זה, הם עינו אסירים מסויימים, בניגוד לחוקים ולכללים המקובלים במלחמה, וגרמו למותם של קית מייאר / אזרח בריטי / אנה קיס, שרה קון / שתיהן אזרחיות אונגריות, / היינריך גלינ׳ויכי ומריה קנטקוויץ / שניהם אזרחים פולניים, / מרסל פרסון דה מונטיני / אזרח צרפתי, / מאוריס וואן איינסברגן / אזרח הולנדי, / יאן מרקובסקי, גיאורגי פרנץ / שניהם אזרחים פולניים, / מאוריס וואן מוולנר / אזרח בלגי, / סלוטורה וונדורה / אזרח איטלקי / וטרזה קלי / אזרח בריטי מה׳נדורס, / כמו כן אזרחים אחרים של מדינות־הברית, ששמותיהם אינם ידועים. הנאשמים גם גרמו יסורים לאסירים מסויימים, אזרחים של מדינות הברית, בעיקר הרולד אוסמונד לה דרולנק / אזרח בריטי, / בנק צוקרמן, גברת בשם קרפרובה, גברת בשם הופמן, ליובה רורמן, אידה פרידמן / בולם אזרחים פולניים, / אלכסנדרה סיווידובה — אזרחית רוסית / ואזרחים אחרים של מדינות־הברית, ששמותיהם אינם ידועים".

סטרוטסקה, קרמר, דר. קליין, ווינגרטנר, קרפט, הסלר, בורמן, פלקנרט, אלרט, גורה, גרזה, לוטה, לובאואר ושרייאר נאשמו גם בפשע־מלחמה שני. „מכיוון שבאוישוויץ, פולין, בין ה־1 באוקטובר 1942 ו־30 באפריל 1945, כשהיו חברי הצוות של מחנה־ההסגר של אוישוויץ ואחראים בעד האסירים במחנה זה, הם עינו אסירים מסויימים, בניגוד לחוקים ולכללים, המקובלים במלחמה, וגרמו למותם של רחל זילברשטיין — אזרחית פולנית — ואזרחים אחרים של מדינות־הברית, ששמותיהם אינם ידועים. הנאשמים גם גרמו יסורים לאסירים מסויימים, אזרחים של מדינות־הברית, בעיקר חוה גריקה והנקה רוזנצווייג — שתיהן אזרחיות פולניות — ואזרחים אחרים של מדינות־הברית, ששמותיהם אינם ידועים".

כך נראה מחנה בלזן בלשון הנקיה של עורכי־הדין.

העדים גוללו לפני הטריבונל את המגילה האיומה בלי רחמים.

העד הראשי מטעם הקטיגוריה היתה הדר. הדסה בימקו, שמלאה אחר כך תפקיד חשוב מאד בשיקום אנשי בלזן בכלל והילדים שביניהם בפרט. (הדר. הדסה בימקו היא כיום רעיתו של יוסף רוזנזאפט).

הדר. בימקו הציגה את עצמה לפני בית המשפט בתור „אשה יהודיה מפולין". גבית־העדות שלה נמשכה הרבה שעות. במשך הדברים היא הפסיקה את סיפורה מספר פעמים וביקשה סליחה: „כל כך קשה לתאר את הדברים האלה"...

הדר. בימקו סיפרה לפני הטריבונל, שהיא נאסרה ונשלחה לאוישוויץ ב־4 באוגוסט 1943. היא הועברה לבלזן ב־23 בנובמבר 1944. גם באוישוויץ וגם בבלזן היא עבדה כרופאה בבתי־חולים כביכול.

היא מסרה לטריבונל בשבועה כדברים האלה: אסירים באוישוויץ, שעבדו במקום סודי תחת השגחתם של פקחים נאציים, ערכו רשימות של ארבעה מיליונים אנשים, וכל אלה הושמדו באוישוויץ. אחד האסירים, שהיה שייך לפלוגת־עבודה כזאת ועבד על הרשימות הללו, אישר בפניה של הדר. בימקו את המספר הזה!

אסירים, שנגזר עליהם להישמד בתאי־הגז, הוחזקו לעתים ימים אחדים בלי אוכל ומים, עד שבאו המשאיות לקחתם למקום מיתתם.

אחרי זה תיארה הדר. בימקו את בלזן. מתוך גבית־עדותה נעשה ברור לטריבונל, ולעולם כולו, כיצד נהפך מחנה־בלזן לאותו גיהינום עלי אדמות, שמצאו החיילים הבריטיים ביום השחרור; כיצד אנשים ונשים בר־אים ובעלי־דעת נהפכו ליצורים חסרי־אונים ובלתי־שפויים בדעתם; כיצד אנשים יהירים הובאו לידי תנאי קיום של בהמת־השדה.

סופיה ליטווינסקה, צציליה פרומר, אני יונס, דורה שפרן, הלן המרמש, אילונה שטיין, אברהם גלינובסקי ואחרים מילאו אחרי דבריה של הדר.

אזהרה לעולם — הלוח הראשון ליד הכניסה למחנה־הריכוז בבלזן

הדסה בימקו והשלימו את תמונת־הבלהות של בלזן. הם גם סיפרו על התנהגותו האישית של נאשם זה או אחר.

לה דרולנק, שמוצאו מאיי תעלת להמנש, הופיע אף הוא לפני הטריבונל כעד. הוא נאסר על ידי הגרמנים ונשלח לבלזן בימים האהרונים של המלחמה — ב־5 באפריל 1945. בזה האופן היה במחנה עשרה ימים בלבד. אולם במשך עשרת הימים האלה נהפך לצילו של לה דרולנק הקודם. הוא התחלחל בבית המשפט כשסיפר על מה שעבר עליו בימים הספורים של

שהותו בבלזן. אחד מתפקידיו במחנה היה לסחוב גופות ולהטילן לתוך בור ענקי. הוא ואחרים עבדו בעבודה מחרידה זו מעלות השחר ועד שעה מאוחרת בלילה, במשך ארבעה ימים רצופים. לפי דעתו רצו הגרמנים להסתיר את המתים לפני בוא הבריטים, אולם במחנה היו יותר מדי מתים... במשך חמשת הימים האחרונים לפני השחרור היה לה דרולנק שרוי בלי לחם ומים.

הבריגדיר ה. ל. גלין־יוז, הרופא הראשי של הגייס הבריטי השני, סיפר לפני הטריבונל על המצב ששרר במחנה כשהוא נכנס לתוכו עם היחידה הרפואית הראשונה. תחת פקודתו היו אז חמשים וארבעה קצינים ושלש מאות וארבעה חיילים, אולם פלוגה זו היתה חסרת־אונים לנוכח המצב האיום במחנה. השלטונות הצבאיים לא יכלו לתאר לעצמם ריכוז כזה של יסורים וסבל על שטח זעיר ועל כן לא שלחו יותר רופאים בתחילה. מי יכול היה לבוא אליהם בטענות? הבריות לא יכלו לתאר לעצמם באותם הימים, כי ייתכנו תופעות כגון בלזן.

אשמתם של הנאשמים הוכחה בלי צל של ספק, אולם הפרופיסור סמית טען, שהמדינה כחטיבה שלמה אחראית בעד הפרת חוזים בינלאומיים, שהם כחוקים לכל דבר, ולא יחידים. עד היום אין הסכם בין המומחים בנוגע למידת האחריות של יחידים להפרת חוזים בינלאומיים, כגון האמנה הרביעית של האג ואמנת ג'נבה על שבויי־מלחמה. אולם על פי דעתם של מלומדים ברי־טיים, כגון הפרופיסור ה. לאוטרפכט, הלורד רייט, הפרופיסור גודהרט, וגם על פי דעתם של מלומדים בארצות אחרות, היחיד אחראי על מעשיו הוא, שגרמו להפרת הסכמים בינלאומיים.

דעת הקהל בימים הם סברה אף היא, שיחידים אינם פטורים מאחריות על מעשיהם בימי המלחמה, כשמעשים אלה גרמו להפרת הסכמים בינלאומיים, שהם כחוקים רגילים.

הטריבונל בלונבורג בא לידי מסקנה, שהאמנה הרביעית של האג מטילה על יחידים אחריות למעשיהם בשעת מלחמה; שהם אינם פטורים מאחריות, כפי שטענה הסניגוריה. הטריבונאל החליט, לאור המסקנה הזאת, שאמנת־האג, האוסרת על מעשים מסויימים בשעת מלחמה, כגון טיפול בלתי־הומני בשבויים, ממילא קובעת, שמעשים כאלה הנם פשעים הטעונים עונש. במשך שנים רבות נענשו יחידים, שעברו על כללי המלחמה, אותם הכללים הנקובים בהסכם האג, אם כי ההסכם עצמו אינו אומר במפורש, שיחידים נושאים באחריות על מעשיהם בשעת מלחמה.

הטריבונל גם כן קבע, שהאזרחות של הנאשמים איננה חשובה כל עיקר. הוא הטיל ענשים על יחידים בעד מעשי־פשע שלהם, ולא שאף לנקום בגרמנים מנוצחים. למעשה נמצאו אשמים גם חמשה פולנים, וכולם נענשו על ידי הטריבונל.

פסק־הדין של לונבורג היה לנקודת־מפנה בדרך העקלתון של תולדות העמים.

קרמר, קליין, ווינגרטנר, הסלר, פרנציא, פיכן, שטפל, דור, בורמן, פולקנרט וגרזה נידונו למיתה בתליה. זודל נידון למאסר עולם. קלסון, שרייאר, אוסטרובסקי, אלרט, וקפר נידונו למאסר של חמש עשרה שנה כל אחד. אויארדצייג, לבאואר, אילזה פורסטר, בטה, השקה, זאואר, ראט, המפל וסטרוטסקה נידונו למאסר של חמש שנים כל אחד. וולטר נידון למאסר של שלש שנים, ליסביץ' נידון למאסר שנה אחת.

פסק הדין קיבל אחר כך את אישורו על ידי השלטונות הצבאיים העליונים והוצא לפועל.

כדאי לציין שהיהודי היחיד בין הנאשמים, איגנץ שלוימוביץ, יצא זכאי. בחור יהודי זה היה בעצמו חבוש במחנה. הוא נאשם ברדיפת אסירים אחרים לפי הוראות השומרים הנאציים, אולם האשמה נגדו לא הוכחה.

משפט זה, הראשון לסידרת המשפטים על פושעי־מלחמה אחרי מלחמת־עולם ב', היה לא רק נסיון לעשות צדק, אלא גם נסיון להזכיר לעולם את טיבם של הנאצים ולשמש אזהרה לעתיד, שמעשי־פשע נגד בני־אדם אחרים, אפילו בימי מלחמה, מטילים אחריות מלאה על עושיהם — אם שוב פעם יימצאו אנשים, המסוגלים לעשות דברים כאלה.

כיום אנו רשאים לבדוק את המשפט הנדיר הזה לאור המאבקים המדיניים והנפתולים החברותיים של ימינו אנו. כדבר הזה לא יקרה יותר ליהודים כגוש לאומי. היהודים בעצמם נקטו אמצעים כדי למנוע בעד אסון לאומי דומה בעתיד. הם הקימו להם מדינה משלהם. יש רואים במדינה נקמתה של ההיסטוריה; יש רואים במדינה רצונה של אומה להמשיך בקיומה הלאומי — המדינה קיימת והיא ערובה נגד אסון לאומי דומה — למרות שטחה הקטן.

אולם האם אפשר להגיד בלב שלם, שאסון כזה אינו עלול לקרות לקבוצת אנשים אחרת? או ליחידים? שבני־אדם אינם מסוגלים יותר להתעלל בבני־אדם אחרים בצורה כזאת?...

אנו יכולים רק לקבוע שמשפט בלזן, ומשפטים דומים, הם אזהרה לעתיד, כמו שמשפטים נגד פושעים „רגילים" הם אזהרה לאחרים ולא רק עונש לפושעים.

אזהרות כאלו נחוצות כל עוד יצר לב האדם רע מנעוריו.

וצד זה של משפט־בלזן אולי חשוב יותר — אפילו במשפט מעין זה — מאשר הענשים שהוטלו על הפושעים.

ה. ג. וואן־דאם

עזרה יורידית בבלזן

בימי מלחמת העולם השניה הושמדו מיליונים בני־אדם בארצות שהיו כפופות לשלטון גרמני. הם הפכו לדומן בטחנות־המות הממוכנות. תחילה נכלאו בגיטאות ובמחנות־ריכוז, הופקרו להתעללות ולעינויים, ואחר כך נטבחו בידים גרמניות. רק מעט מזעיר מהקרבנות עדיין היו בחיים כאשר הטנקים של בעלות הברית פרצו את שערי מחנות־הרצח ומחנות־הריכוז. אנשים מעטים אלה ניצלו בדרך נס.

קרבנות מסוג זה היו כלואי בלזן ומחנות־עקורים אחרים. לאחר השחרור נצטרפו אליהם פליטים, שהגיעו מרוסיה ונדדו מארץ לארץ בלי שעלה בידם למצוא את משפחותיהם ואת עברם...

הגברים והנשים הללו היו קרבן של אפס־כל־חוק. מטבע הדברים חדלו גם הם מלגלות יחס של דרך־ארץ לחוק ולמושגי הצדק. החוק והצדק בגדו בהם באכזריות כזו! נוסף לכל היו אנשי המחנות מוקפים אוכלוסיה אדישה או אף עויינת.

לגבי שלטונות הכיבוש, שהיו צריכים לקיים את הסדר, היוו המחנות בעיה מיוחדת — קשה ומסובכת.

בהסתכלנו אל העבר עלינו לקבוע מתוך השתאות, כי איבת המשוחררים לעולם החיצוני וריחוקם מכל סמכות ממלכתית לא הולידו תקריות גדולות. לא הרחק מבלזן, בעיירה בשם לונבורג, נערך משפטו של קראמר, המפקד הקודם של בלזן. יחד אתו ישבו על כס הנאשמים ארבעים־וארבעה משומרי

המחנה. ובכל זאת נשארה בלזן שקטה. לא היו התפרצויות של נקמה פרטית!

בבלזן עצמה הלכה והתפתחה קהילה אוטונומית. ועד־המחנה, ובראשו יוסף רוזנזאפט היחיד והמיוחד, שנבחר ע"י תושבי המחנה בבחירות חפשיות, קיבל לידיו עצמה רבה. הסדר קוים בלי משטרה ובלי חיילים! לבלזן היו חוקים משלה. היא היתה מעין חטיבה אקסטריטוריאלית בתוך ארץ זרה.

במדינה, שבה שררה מצוקת מזון ואשר ערך המטבע שלה ירד מיום ליום, עוררה חטיבה כבלזן בעיות שונות והיתה בהכרח גורם לחיכוכים. לעתים היה צורך להפר תקנות־מזון של הגרמנים ולהתנכר לסדרים של השלטונות, מחמת פקוח נפש. סחר־חליפין בקנה־מדה גדול היה בלתי־נמנע. סחורות שונות הוחלפו בין תושבי בלזן ובין אוכלוסי הסביבה. בלזן היתה קוץ בעיני פקידי־המכס. הסחורות נתקבלו מידי חיילי־הברית, שהיו לעתים מעורבים בסחר־מכר זה.

שלטונות־הכיבוש נאלצו לטפל בבעיות שצצו בגלל העקורים. בשנים ההן ייחסו לבעיות הללו חשיבות מרובה. כיום אין איש זוכר אותן...

מן הראוי להזכיר, כי אנשי המחנה לא היו יצרני סחורות־החליפין ורק במקרים נדירים הם היו הצרכנים. כל תחנת־רכבת גרמנית שימשה שוק לעסקות בלתי־כשרות. שער הבורסה השחורה היה נושא חביב לא רק במחנות, אלא גם בבנקים הגרמניים הגדולים בהאמבורג, בהאנובר, בפרנק־פורט, בדיסלדורף ובמינכן. שלטונות הכיבוש היו מסתמכים על חוקי הנאצים, אעפ"י שלא היה צורך בכך בתנאים החדשים.

השאלה של מתן עצות משפטיות לעקורים היהודיים, והגשת סיוע משפטי בכללו, קיבלה חשיבות יתירה. אבל ההגנה על יחידים, שנאשמו בהפרת החוק, היתה פחות חשובה מהבעיות שנתעוררו בשטח ההגירה.

המדובר היה בהעברת חפצים אישיים ונכסים של עולים לא"י ושל מהגרים לארצות אחרות. ועד מחנה בלזן עשה עבודה חלוצית בסילוק מכשולים מעל דרכם של המהגרים. החוקים והתקנות בעת ההיא עשו את הפעולות הללו קשות ומסובכות, והועד היה אנוס לפנות יום־יום אל השלטונות הבריטיים, לפעמים בעזרת ארגונים יהודיים ועל־פי־רוב בכוחותיו הוא.

לבסוף החלו הבריטים להעריץ את עוז־רוחו ועקשנותו של הועד היהודי המרכזי.

הנה הפרשה הידועה של האניה „דרומית", שנעצרה בנמל ברמן. השלטונות טענו, כי על ספון האניה נמצא מיטען של סחורות בלתי־חוקיות. העתונות הגרמנית כולה פירסמה את הידיעה בתרועה גדולה. אבל רוזנזאפט לא נסוג, ובסופו של דבר עלה בידו לא רק לשחרר את המיטען המופקע, אלא גם לקבל פיצוי על מיצרכי מזון שנתקלקלו בימי היותם מופקעים.

בלזן היתה כפופה, כידוע, לשלטון־הכיבוש הבריטי. היחסים בין יהודי המחנה ובין הבריטים הושפעו מן המתיחות ששררה בין שלטונות־המנדט בארץ ישראל ובין יהודי העולם כולו. אותו זמן ניהלו הבריטים מו״מ עם הוועד היה־די המרכזי על סגירת מחנה בלזן. הרעת היחסים עם ממשלת המנדט נתנה אותותיה בדיונים הללו.

אף בגרמניה, באזור הבריטי, נעשה נסיון לפוצץ רכבת צבאית בריטית. בית הדין הצבאי בהאנובר השיב בפסקי־דין מוות. מאוחר יותר הומתקו העונשים והוחלפו למאסר ממושך. הצעירים הנדונים שוחררו זה כבר ומצאו דרכם לישראל.

יש להטעים, כי השלטונות הבריטיים והועד היהודי המרכזי השתדלו שלא להיות מושפעים מהלכי־הרוח המלחמתיים. הבריטים נשארו שקטים ואילו נציג בלזן הוסיף לשתף פעולה ולקיים קשר.

ב־1948 בוצעה הרפורמה של המטבע בגרמניה, והחיים נכנסו למסלול תקין. כוח־השיפוט של שלטונות־הכיבוש לגבי הפליטים והעקורים עמד בסימן של צמצום. סמכותם של השלטונות הגרמניים התרחבה והלכה. המחנות החלו להתרוקן. גבר זרם היוצאים מגרמניה. מספר תושבי בלזן פחת והלך — עד שהקבוצה האחרונה עברה למחנה אשר באופיוור.

בשנת 1949 קמה מחדש בעית־הפיצויים הנשכחת, ביחוד לגבי אלה שהיו כלואים במחנות־ריכוז ובבתי־כלא. באותה שנה פורסמו החוקים החשובים הראשונים על פיצויים באזור הבריטי.

החוקים הללו הבטיחו פיצויים לנפגעי הנאצים שישבו ישיבת־קבע באזור הבריטי. נעשה נסיון שלא לשלם פיצויים לאנשי המחנה. הטענה היתה, כי אין הם תושבי־קבע באזור, וכי הם מצפים להזדמנות של הגירה.

בלזן נמצאת באזור נידרזאקסן, ושם היתה חזקה שבעתיים המגמה שלא לשלם פיצויים.

ד״ר קורט שומאכר, מנהיג הסוציאל־דמוקרטים בגרמניה (הוא עצמו קרבן מחנות־הריכוז, שבהם היה כלוא במשך שנים רבות), קיבל בעת ההיא משלחת של יושבי־המחנות ותמך לאחר מכן בתביעותיהם. הנציג המשפטי של ועד המחנה תבע מראש ממשלת נידרזאקסן, ומשר־הפנים שלו, שניהם סוציאל־דמוקרטים, לפרש את החוקים כך, שאנשי המחנות לא יופלו לרעה.

ב־31 בדצמבר 1949 פירסם מיניסטריון־הפנים של נידרזאקסן תקנות־פיצויים חדשות, אשר תיקנו במדה רבה את המעוות לגבי אנשי המחנות.

מאז ואילך נרשמו הבקשות בבלזן. הוגשו תביעות גם בשם אנשים, שכבר היו אז מחוץ לתחומי גרמניה.

מחנה בלזן חוסל ב־15 ביולי 1950. חלק מבין אלה, שעברו למחנה אופיוור, קיבלו פיצויים בטרם נסגר המחנה, כעבור שנה. אחרים, שהשתקעו בהאנובר, בצלה, בהאמבורג ובלונבורג, השיגו אף הם פיצויים.

נידרזאקסן עמדה בסירובה לשלם פיצויים לאנשים, אשר היגרו מגרמניה לפני התחלת תשלום הפיצויים. רק בשנת 1953, לאחר אישור חוק־הפיצויים הפדרלי, שהיה מבוסס על הסכם האג בין הרפובליקה המערב־גרמנית ובין הועידה היהודית לתביעות חמריות מגרמניה, תוקן העוול הזה. אך גם היום יש עדיין הרבה בקשות־פיצויים מוצדקות, שלא באו על סיפוקן.

המאבק למען הזכויות של קבוצה זו טרם הגיע לסיומו.

ווידא קאופמן

אמריקני בבלזן

החויות והרשמים של השבועות הראשונים לשהייתי בבלזן זכורים לי בבהירות ובצלילות יתרה, כאילו אירע הדבר לפני חדשים אחדים בלבד ולא לפני אחת־עשרה שנה.

היה זה לילה אפל וקר כאשר הגעתי לבלזן. הרגשתי את עצמי כאיש זר שטולטל באורח בלתי־צפוי לארץ רחוקה ונכריה — כאותו אדון ק. ב„הטירה" של קאפקה. לאן נקלעתי ? מה מעשי פה ? מה מבוקשי ? ההרגשה המוזרה הזאת, ההרגשה של מתיחות, ליוותה אותי במשך ימים ושבועות, גם לאחר שהתאקלמתי, כביכול, בתוך המחנה. הכרת ההשתייכות לבלזן נתעוררה אצלי רק לאחר שפגשתי את יוסל והדסה רוזנזאפט ומצאתי בידידותם משענת איתנה. ידידות זו אוקיר תמיד.

ימי הראשונים במחנה, כאשר טיילתי בכל חלקי בלזן וניסיתי לאסוף רשמים מחיי המקום, היו ימים של הפתעות והשתאות. מה פיללתי לראות ? לא אדע. אבל עלי להודות בכנות, כי לא חשבתי למצוא קהילה מאורגנת. והנה מצאתי עיר מנוהלת באורח דמוקרטי על ידי תושביה ; עיר על מוסדותיה השונים, שוקקת חיים צבוריים וחדורה אחריות לכל אוכלוסיה. אם היתה זו ישיבה ואם בית־ילדים, אם בית־חולים ואם בית־ספר, אם תחנת־משטרה ואם בית־כנסת — הכל היה במקומו, מאורגן ופעיל.

בקורי הראשון בבית־הספר היה בשבילי חויה עמוקה ומרטיטה. לאחר מכן, כאשר נפל בחלקי ללוות מבקרים בבלזן, וביחוד אישים חשובים, הייתי נוטלם בראש וראשונה אל בית־הספר. הילדים, ערים, עליזים ובעלי

עינים מאירות, ישבו בכתה ושתו בצמא את דברי מוריהם. שום סימן של הימים הטראגיים שמאחוריהם! המורים, גברים ונשים מהמחנה עצמו, רציניים ונלהבים, הרעיפו שוב דעת על נפשות בני הנעורים. כאשר ישבתי וסקרתי את בית־הספר, שאלתי את עצמי: במה אוכל לסייע כאן? מה תפקידי? הכל נראה מאורגן כהלכה, מטופח כראוי — כפי שצריך להיות בבית־ספר טוב.

ואולם, כמה דברים חסרו וכמה דברים היו טעונים טיפול. זאת נודע לי מאוחר יותר. זוכרני, כי לאחד המורים היתה משאלה מיוחדת — לא בגדים ולא מזון ולא הסקה טובה יותר הוא ביקש, אם כי גם אלה היו דרושים, אלא מעבדה ללימוד פיסיקה. הוא הורה באחת הכתות הגבוהות, וחסרו לו החמרים והכלים המתאימים להרבצת מקצוע הפיסיקה כהלכה. היה זה מוזר בעיני, שמורה ידאג בתנאים כאלה רק להקניית יותר דעת ולהנחלת יותר ידיעות לתלמידיו.

הלואי והיה בכוחי לחבר שיר־תהילה למורי בלזן! הם החזירו את חיי תלמידיהם למסלול תקין והשכיחו מלבם את סבלות השנים הקודמות. חנוך גופני וספורט היו חלק של חיי בית הספר בבלזן. הילדים למדו שוב להיות חפשים, להתרוצץ ולשחק, לקפץ ולרקוד. היה זה עונג לראות את הילדים זורקים כדורים, רוקדים לפי הקצב, מריעים ומלאים חדוות־חיים — ככל הילדים.

והנה חגיגת־החנוכה בחורף הקר של 1946! לא היה לנו פחם, וקור שרר באולם הגדול, אבל האוירה נעשתה חמה בראותנו את הילדים שרים ורוקדים. בשעה שהדליקו הילדים את נרות־החנוכה, נדלק אור בלבותינו — אור של תקוה, כי העתיד יאיר לילדים הללו. פני הילדים זהרו כנרות החנוכה, וחידשו בתוכי את הרגשת־הגאוה על היותי בן העם היהודי.

לאחר שהות של יומיים־שלשה בבלזן, בטרם התאקלמתי במקום, הוזמנתי ל„נשף". היה זה „נשף" לטובת הקרן הקימת. שאלתי את עצמי: מה טיבם של אנשים אלה, אשר בהיותם עמוסים כה הרבה דאגות וצרות הם מסוגלים לארגן מפעלים לטובת זולתם ולתרום לצרכי הכלל! הלכתי ל„נשף". הכל היה שם מלבב — המוסיקה, התכנית, הכיבוד; אנשי בלזן הכינו הכל בעצמם ושימחו את עצמם. „נשף" כזה לא היה מבייש את מארגניו בשום עיר רגילה בעולם! וכל זה אירע במחנה־עקורים בשנת 1946!

לא ימוש מזכרוני בקורי הראשון ב־ר. ב. 5 יחד עם הדסה רוזנזאפט. היה זה ביתם של הפעוטות, ונוכחתי לדעת, באיזו אהבה ומסירות טיפלו בהם. הדסה הכירה כל אחד מהם וידעה תולדותיו, התפתחותו והתקדמותו. במובן מסויים הם היו כולם ילדיה. היא הראתה לי את הילדים תוך גילוי אהבה וגאוה, ואותו זמן רשמה את צרכיהם.

הטיפול בחולים בבית־החולים של גלין יוז מהווה פרשה אחרת בחיי בלזן, שהטביעה בי את רישומה העמוק. עלי להזכיר את הדאגה המיוחדת לחולי השחפת.

גן־הילדים! שפע רגשות מתעורר בקרבי בהזכרי בגן־הילדים. היתה זו שמחה להכנס לשם; כלי־משחק בפנים ומגרש־משחקים בחוץ; מכשירי ספורט, שולחנות, ספסלים וארונות בזעיר־אנפין. היתה זו תמיד חויה נפלאה לשמוע את השירים העבריים בגן־הילדים, לראות את המישחקים והרקודים, להסתכל בילדים באכלם את ארוחת הצהרים.

זכרונות חמים אופפים אותי בכתבי את השורות הללו, ולנגד עיני כאילו מופיעים שוב הילדים. מובטחני, שהם כעת גברים ונשים מאושרים, יהיו באשר יהיו. כי בלזן יצרה בשבילם אוירה של חיים — חיים למען העתיד.

בזמן היותי בבלזן הוזמנתי למספר גדול יותר של חתונות מאשר בכל ימי חיי. נכחתי שם במספר גדול יותר של בריתות־מילה מאשר בכל שנותי הקודמות. בנוכחותי חגגו שם את לידתו של הילד האלף!

ההזדמנות להימנות עם אנשי בלזן היתה ונשארה בשבילי זכות גדולה, שאני מוקירה תמיד.

שום תואר לא היה לי יקר כל כך כמו התואר שניתן לי בבלזן — ה„די. פי. (עקור) האמריקני".

מ. לובלינר

חנוך יהודי בבלזן

המאבק הנצחי בין כוחות־המלחמה ההרסניים ובין הכוחות המרעננים של דעת ותרבות — סייפא וספרא בנוסח חז"ל — לא הופגן מעולם בבהירות כה רבה כמו בשנים 1939—1945. כל עוד שהחרב היתה תלויה על צוארנו, נאלמה התרבות היהודית. אך משהוחזרה החרב לנדנה, נפתח הספר...

לאחר ה־15 באפריל 1945, כאשר שמש־אביב חיוורת ורפויה — כאילו נצטמקה בשנות האופל והסיוט — הציצה אל עמק המוות והכליון בבלזן, הבחין קומץ של נשים יהודיות צעירות, אשר עסקו בחנוך יהודי לפני השואה, כי שממון רוחני שורר מסביב. בראותן את החורבן הגדול ביקשו להסיח דעתן מהמציאות, וחלום ורוד האיר את האופק הקודר שלהן: שמא נשארו קצת ילדים בין הניצולים...

הרעיון הזה כאילו הפיח רוח חדשה בתוכן, והן החלו בחיפושים במחנה הענקי. עדיין ה"ה מסוכן להופיע לעין השמש. מרצחים נאציים מוסווים עדיין המשיכו במלאכתם הסאדיסטית, המטירו אש ממארב והרעילו מזונות. מולך הדמים עדיין לא הרווה צמאונו ותבע קרבנות נוספים...

ילדים יהודיים מועטים ניצלו בדרך נס. הם היו בבלוק נפרד — חידה שלא נפתרה עד היום הזה.

מיד הוחל בחינוך הילדים. לאחר שעות הלימודים בבית הספר הם נלקחו לטיול מהוץ למחנה הרקוב והמזוהם. האהבה האמהית שהוענקה לילדים, אשר חשו בהיעדרה במשך שנים, נתנה את אותותיה.

על תלי הריסות של „הרייך בן אלף השנים" שרו ילדים יהודיים שירים עבריים:

„שה וגדי, גדי ושה, יצאו יחדיו לשדה"...

הקבוצה הקטנה הזאת היתה הגרעין של בית־הספר העברי המפורסם בבלזן, שנשא את שמו של ד"ר יעקב אדלשטיין. מספר הילדים עלה בהתמדה. ילדים הגיחו מתוך מרתפים, מאורות ומנזרים ושמו מיד פעמיהם אל בית הספר... ששה שבועות לאחר השחרור כבר היה קיים בבלזן מוסד חינוכי גדול עם כתות סדירות ועם מורים — ואף עם סדרנים ופעמונים...

הבחורים נושאי המדים של הבריגדה העברית, שבאו כעבור חדשים אחדים, הערו דם חדש והכניסו חיים חדשים לתוך המחנה. הם התחבבו מיד על כולנו. חלוצי החינוך, גברים ונשים, יחד עם אנשי הבריגדה, חישלו חברה חדשה וטיפחו דור חדש במחנות האזור הבריטי.

גויס חבר מורים קבוע, רובם מורים מנוסים מבין חיילי הבריגדה. עובדה תכנית־לימודים שלמה עם עברית כשפת־הוראה. בתחילה לא היו לנו ספרי־לימוד, אבל הילדים תפסו הכל בעל־פה... אפשר לומר, כי הם בלעו „אותיות פורחות"...

מאוחר יותר הגיעו למחנה ספרים, מכשירי כתיבה ומכשירי־ספורט, מתנת הקונגרס היהודי העולמי, הקרן הבריטית המרכזית, הג'וינט והסוכנות היהודית.

שמו הטוב של בית־הספר בבלזן הלך לפניו. ההצגות שלו בעברית, מבוצעות בחן רב על ידי הילדים, עוררו התפעלות אצל המונים, ואף אצל

בית־ספר בבלזן

אישים יהודיים מהעולם כולו, שביקרו מזמן לזמן בבלזן.

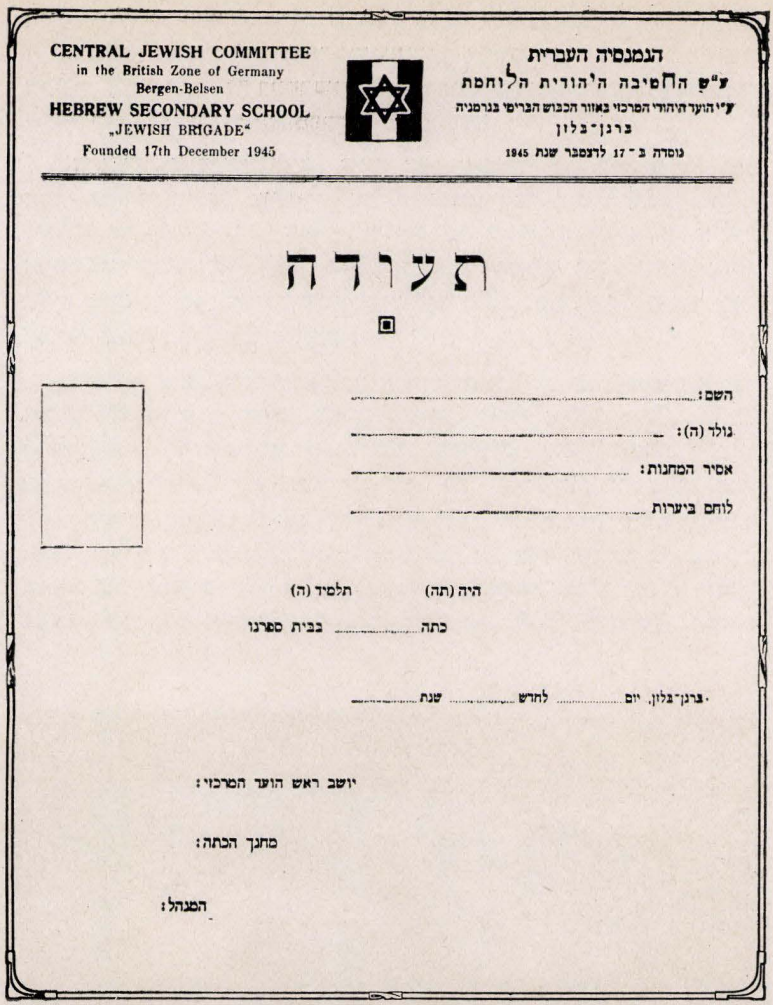
הבעיה ההמורה של תלמידים־יתומים נפתרה במהירות. כל היתומים הועברו לחווה היפה של הוואַרבורגים, הנדבנים הידועים, שהיתה בבלאַנקנזה שליד האמבורג. גם מורים ומפקחים עברו לשם.

זו הפעם הראשונה לאחר שנות סבל ומצוקה בילו הילדים את זמנם מתוך בטחון ורווחה באולמות גדולים ושטופי־אור. הם התחנכו בסביבה יהודית ובמצב־רוח טוב. שערו בנפשכם, מה מאושרים וגאים היו הילדים המיותמים כאשר יכלו לארח אצלם מבקרים, וביחוד את הילדים מבלזן, שהיו באים אליהם בסוף השבוע. היתומים הללו מצאו אח"כ ביתם בארץ ישראל, שאליה עלו בעלית־הנוער.

בינתיים נהפך מחנה בלזן לקהילה יהודית אמתית, עם עסקנות נמרצת, ולמרכז של עליה ב'. שוכני מחנות אחרים, ניצולי ארצות שונות וחוזרים מרוסיה נהרו לבלזן. רבים מאנשי־בלזן החדשים, וביחוד הבאים מרוסיה, הביאו אתם ילדים. חלק מהילדים הללו כבר גמרו חוק לימודיהם בבית הספר היסודי. בית־ספר תיכון נעשה צורך דחוף. לא קל היה להקים גימנסיה. אנשי הבריגדה צריכים היו אותו זמן לעזוב את בלזן. אך מה אין משיגים בכוחם של מסירות ואידיאליזם? מורה לגיאוגרפיה בבית־הספר היסודי, בעזרתו של קצין מוכשר מהבריגדה, הניח את היסוד לגימנסיה. היה זה

שעת־התעמלות בגימנסיה בבלזן

CENTRAL JEWISH COMMITTEE
in the British Zone of Germany
Bergen-Belsen
HEBREW SECONDARY SCHOOL
„JEWISH BRIGADE"
Founded 17th December 1945

הגמנסיה העברית
ע"ש החטיבה היהודית הלוחמת
ע"י הועד היהודי המרכזי באזור הכיבוש הבריטי בגרמניה
ברגן־בלזן
נוסדה ב־17 לדצמבר שנת 1945

תעודה

השם: .....

נולד (ה): .....

אסיר המחנות: .....

לוחם ביערות .....

היה (תה) תלמיד (ה)

כתה ..... בבית ספרנו

ברגן־בלזן, יום ..... לחדש ..... שנת .....

יושב ראש הועד המרכזי:

מחנך הכתה:

המנהל:

תעודה של הגימנסיה בבלזן

בית ספר בעל היקף ותנופה. בשלב הראשון גויסו סתם יהודים בעלי ידיעות ודעת לתפקידי מורים.

ניהול בית־הספר היה מלאכה קשה. המורים נאלצו להורות על פי הזכרון — בלי ספרים. אולם ההתלהבות וההתמדה הבלתי־משוערת של הילדים דבקו בהם והגדילו את כושר־היצירה שלהם. תוך זמן קצר קם

חבר מורים מוכשרים, ותכנית הלימודים כללה תנ"ך, עברית, מתמטיקה, אנגלית, חימיה, לטינית וכל המקצועות האחרים. ליד בית הספר הוקמו ספריה, מרכז־בריאות עם רופא קבוע, אולם־התעמלות ואולם־משחקים.

בצדק נשא בית־הספר את השם „הגימנסיה העברית ע"ש החטיבה היהודית הלוחמת".

הקאנטינה, שבה אכלו התלמידים, שירתה את בית־הספר העממי ואת הגימנסיה. במרוצת הזמן טיפלה מועצה פדגוגית משותפת בשני המוסדות הללו.

האוירה של הבנה הדדית ושיתוף־פעולה במחנה טופחה בשיטתיות ע"י הועד המרכזי, שהשתדל לבוא לעזרת כל הקבוצות. לקבוצה הדתית היו בתי־ספר משלה — תלמוד־תורה, ישיבה ושני מוסדות „בית־יעקב" לנערות.

הפעילות של קבוצות שונות הכניסה חיים ורבגוניות למחנה ועודדה התחרות בריאה. ההתחרות גם סייעה להופעתם ולפיתוחם של כשרונות בשטחי האמנות, הספורט, השחמט. נערים ונערות של בתי־הספר הצטרפו לתנועות־נוער שונות. על אף הויכוחים והפולמוס הם היו מאוחדים ברוח של חלוציות, שהטביעה חותמה במחנה.

דגלי בתי־הספר בבלון — הגימנסיה ובית־הספר העממי

בצד מוסדות־החנוך הכלליים והדתיים פעל בבלזן בית־ספר של „אורט". מאות ילדים למדו מלאכה בבית־ספר זה, בהנהגתם של מדריכים מוסמכים. „תורה ו„דרך־ארץ" היו שלובות ומשולבות בעיצוב דמותו ובחישול עתידו של הדור הצעיר בבלזן. בני הנוער הוכנו לחיים פרודוקטיביים בארץ ישראל ובמקומות אחרים. אלפי גברים ונשים יהודיים, שהם כיום אזרחים מועילים בארצות שונות, נתחנכו בבלזן. כולם גאים על יהדותם ויודעים עברית.

בלזן, שהיתה קודם סמל של אכזריות נאצית, נעשתה אחר המלחמה סמל של תקומה יהודית ותחיה רוחנית — סמל של נצחון ה„ספרא" על ה„סייפא".

פנחס וורשבסקי

תלמידים ומורים בבלזן*)

נקלענו לבית־הספר בעת הפסקה. המולה נעימה של ילדים וצהלת תלמידים ממלאות את חלל האויר ומזכירות לנו את שנות הילדות שלנו, כאשר למדנו חשבון והתלוצצנו על חשבון המורים...

מאז עברו עלינו סבל ונדודים, אבידות וטרגדיות. ילדי בלזן נראים לי רציניים יותר מהתלמידים בימי נעורי. התלאות והזמנים הקשים הטביעו על הילדים את חותם הנסיון של אנשים מבוגרים.

מכאן מובנת הערתה של מנהלת הגימנסיה, פרופ. הלנה וורובל, שהילדים מתעניינים יותר בספרות ובהיסטוריה, בפיסיקה ובחימיה מאשר בטניס־שולחן, אעפ"י שיש אולם מיוחד למשחקים שונים ולהאזנה לרדיו.

תופעה זו היא קצת בלתי רגילה, כי ילדים צריכים להשתעשע ולהתבדר. אך הטרגדיה נתנה את אותותיה בילדים, והמורים שוב אינם יכולים לחולל תמורה ניכרת.

אף־על־פי־כן שוררת אוירת נעורים בגימנסיה, והילדים מרגישים את עצמם טוב בין כתלי בית־הספר. היה קשה מאד להקים את המוסד הזה. המנהלת והחבר ליטמאן הרכיבו במו ידיהם את המיתקנים הדרושים, והגימנסיה נפתחה ב־17 בדצמבר 1945. הכפור הורגש בעת השעורים שנערכו בחדרים בלתי־מוסקים. אך התשוקה ללמוד גברה על המכשולים

*) מתוך מאמר ב„אונזער שטימע", גליון מס' 9, 15 באפריל 1946 — גליון היובל לרגל מלאת שנה לשחרור.

הפיסיים, והתוצאות לא איחרו לבוא. בגימנסיה למדו 125 ילדים מארצות שונות באירופה. הם חולקו לארבע כתות. צמאון התלמידים לקניית דעת יש בו כדי לעורר התפעלות.

עובדה אחת ראויה לציון: שום תלמיד לא איחר לשעורים. הם באים בלי לאכול ארוחת בוקר, כי הקאנטינות נפתחות ב־8.30 בבוקר ואילו הלימודים מתחילים בשעה 8.

מי שיודע את רגישותם של ה„קאצטניקים" לשעבר לגבי חשש־של־רעב, יעמוד על מסירות־הנפש שגילו ביחס ללימודים. ה א הדין בנוגע לחבר המורים, שעמו נמנו החברים הבאים:

פרופ. הלנה וורובל, המנהלת; מגר. מרים גולד, ספרות כללית; ד"ר ליאו פרידמן, היסטוריה כללית ועברית; מגר. משה קגנוביץ', פיסיקה וחימיה; מגר. שרה לבקוביץ', אנגלית; מרים שיינפלד, ציור ומלאכת־יד; דוד, עברית, גיאוגרפיה ואלגברה; מנחם, עברית; רוו. אברהם גרינבוים (לונדון), אגדה; ד"ר מ. לובלינר, היסטוריה יהודית; הלנה וורובל, גיאוגרפיה וטבע; ברטה וויינגרין (לונדון), אנגלית; גב' מאק, מוסיקה; יוסף, ספורט.

(הערה: חיילי הבריגדה היו ידועים בשמותיהם הפרטיים בלבד. המערכת).

הלימודים בגימנסיה התנהלו לפי שיטת „תורה שבעל־פה", הואיל וספרי־ההוראה המובטחים לא הגיעו מחו"ל. המורים עצמם ציירו מפות ורישומים אנטומיים. על ניסויים בפיסיקה ובחימיה אי אפשר היה לחשוב — חסרו מכשירים ואמצעים.

הנערות היו חרוצות ואינטליגנטיות יותר מן הנערים. ייתכן שגרמה לכך העובדה, שהנערים סבלו יותר במחנות והיו תשושים ורצוצים.

בשעות אחרי הצהרים מתקיימים שעורים נוספים בעברית, וכתה אחרת מכינה שעורים ליום הבא. התלמידים נתונים איפוא כמעט כל היום תחת השגחתם של המורים.

ניסינו להביע רחשי הוקרה לקבוצה של מורים, אך הם דחו אותנו. „אל תודו לנו. אתם תביעו תודה לאחינו בחוץ־לארץ כאשר יגיעו ספרי־לימוד ומכשירי־הוראה. אנו יודעים מה איבדנו, ועושים את מלאכתנו בחדווה".

הערת המערכת: מלבד אלה שהוזכרו במאמרו של וורשבסקי, פעלו עוד בבתי הספר של בלזן המורים הבאים: ר. צימרמן, פ. צימרמן (אחיות), ע. קילמן־זינגר, מ. קגן, ר. רוזנטל, ט. גונצמן, מ. מרקוביץ', ט. דרוקר, פ. ויטנברג וגב' ווינר. ד"ר מ. לובלינר היה מנהל בתי־הספר בבלזן בתקופה מאוחרת יותר.

יוסף פרנקל

השחרור התרבותי של בלזן

ראינו אותם בספטמבר 1945 בבית־הדין בלונבורג — יוזף קראמר, מפקד בלזן, אירמה גרזה ואנשי ס.ס. אחרים. הם ניצבו בפני בית הדין, נאשמים בפשעים המחרידים ביותר בתולדות האנושיות, ושלחו מבטים קרים של מרצחים סאדיסטיים. הרקע של משפט זה היה מסע־ההשמד של היטלר נגד העם היהודי.

אותו זמן החל מבצבץ עשב במחנה בלזן ומכסה את העקבות של הזוועות. בין הקברים, העלים הרקובים והזוהמה אפשר היה לראות פה ושם כתם ירוק. אך עוד מעט נשאו את ראשיהם פרחים וצמחים שונים, והאדמה הארורה ניערה את הקללה מעליה, והחלה שוב שוקקת חיים...

צללי־אדם נעו בכוחותיהם האחרונים מצריף לצריף. שני ילדים, שיצאו לטיול מחוץ למחנה, חזרו כשבידיהם תפוחי־עץ. החייל שעל המשמר, אשר נצטווה שלא לתת להכניס למחנה מזון מבחוץ, החרים את התפוחים. הילדים פרצו בבכי והאנשים במחנה נתמלאו חרון. אחרים ניחמו את הילדים: „אפשר להתקיים בלי תפוחי־עץ". הילדים קיבלו ספרים ועפרונות במקום התפוחים. הם חדלו מלהתיפח בבכי.

הספרים והעפרונות סימלו את השחרור האמתי של בלזן. הילדים נזקקו לא רק למזון — היו דרושים להם גם מורים וספרים... נער בן שלש־עשרה אמר לי: „אינני יודע לקרוא ולכתוב. התגוללתי במחנות מאז שנתי הששית. משאלה אחת מפעמת בקרבי: ללמוד, ללכת לבית־הספר, לרכוש מקצוע"...

חבילות־המזון הראשונות, אשר נשלחו בידי הלל שטורך משבדיה לבלזן, הצילו חייהם של רבים. חבילות־הספרים, אשר הועברו לבלזן בידי ד"ר אהרן שטיינברג, מהקונגרס היהודי העולמי, עודדו את הניצולים לבנות מחדש את חייהם ההרוסים.

המוות עוד ארב בבלזן כאשר נפתח גן־הילדים הראשון וכאשר הפעוטות החלו לשחק ולפזם שירים עבריים ואידיים...

יהודים נשארים יהודים. השקפותיהם שונות הן, ורב האמון שהם ריחשים לאידיאולוגיות. בבלזן התלקחו ויכוחים סוערים על שיטות־חנוך, ומיד קמו במחנה בתי־ספר אחדים — לשם סיפוק הדעות הדתיות והלאומיות השונות. היו שם בית־ספר יסודי, „בית יעקב", גימנסיה, ישיבה, שעורי־ערב, סמינר דתי, בית־ספר למלאכה ותלמוד־תורה. מלבד זאת נערכו קורסים והתקיימו אספות וויכוחים על נושאים תרבותיים. מורים ומטיפים התיצבו על הדוכן. הנוער בבלזן תסס וגעש — הוא מצא תוכן ומטרה בחייו.

הקונגרס היהודי העולמי שלח 25 אלף ספרים למחנות, ביחוד לבלזן. ארגונים אחרים הלכו בדרכו. כל בית־ספר קיבל ספרים. היו שביקשו את כתבי ביאליק וטשרניחובסקי. אחרים גילו ענין בפרץ ובמנדלי. בית־ספר שלישי נזקק לתנ"כים וש"סים. בלזן הקימה ספריה משלה, ואנשי המחנה יכלו לשאול ספרים ולקרוא כאוות נפשם.

ה־12 ביולי 1945 היה תאריך חשוב בשביל יהודי בלזן. ביום זה הופיע הגליון הראשון של „אונזער שטימע". בלזן נעשתה פרודוקטיבית ויוצרת. בתחילה הודפס „אונזער שטימע" בהקטוגראף. עדיין לא היה בית־דפוס במחנה.

השלטון הצבאי הבריטי הכריז תחילה את העתון היהודי כבלתי־חוקי, אבל האיסור בוטל, והעתון החל להופיע בדפוס. גאוות בלזן היתה על עתון זה, שגישר על פני התהום שבין אנשי המחנה ובין העולם החיצוני.

בבלזן הופיעו גם כתב־עת ספרותי וכתבי־עת אחרים בגרמנית, בעברית ובאידיש. הוצאו חוברות על הרצל, ביאליק וטרומפלדור.

קמו מפלגות פוליטיות אחדות, וכל אחת מהן ה ציאה עתון.

הקהילה בת עשרת אלפים הנפשות היתה פעילה מאד בשטח התרבות. בלזן הדפיסה ספרים, אשר ערכם רב גם כיום הזה. נזכיר אחדים מהם: ק. צ. ושירי הגיטו, ערוך בידי זאמי פדר, פאול טרפמן ודוד רוזנטל; החורבן שלנו בתמונות; דממה כמו ברייוויץ מאת דרייכלמן; ימים מעוננים מאת מ. ב. גוטמן; חזרה לגיהינום מאת ברל פרידלר. הספר האחרון אף היה מלווה ציורים. שורת ספרים הופיעו במהדורות אחדות.

במחנה נתגלו עורכים טובים, עתונאים מנוסים, סופרים ואמנים מוכשרים. בלזן נעשתה מעיין נובע יהדות. נדמה היה כאילו אנשי המחנה משתדלים להשיג את הזמן האבוד... העתונים, החוברות, הספרים, הש"סים

BIBLIOGRAPHIE

der jüdischen Ausgaben in der Britischen Zone Deutschlands

1945 - 1950

Herausgeber:
Kulturamt des Zentralkomitee der befreiten Juden in der Britischen Zone

Bergen - Belsen, Mai 1950

ביבליוגרפיה של דברי־הדפוס היהודיים באזור הבריטי בגרמניה

והחיבורים הרבניים של בלזן נשלחו אל יהודים בכל קצוי תבל. בלזן פרעה את חוב הספרים שקיבלה מיד לאחר השחרור...

בבלזן פעל גם תיאטרון יהודי. שחקנים מוכשרים, בבימויו של זאמי פדר, הציגו מחזות בפני אנשי המחנה ואף יצאו לסיבובים בצרפת, בבלגיה

ובמקומות אחרים. עתונים בבירות אירופה כתבו על הרמה האמנותית הגבוהה של התיאטרון היהודי בבלזן.

הפעילות התרבותית באה להרוות את הצמאון לדעת, אך גם כדי ללחום בבדידות. היהודים המשוחררים הרגישו את עצמם גלמודים ומבודדים. הם חיפשו בני משפחה... ילדים היו אומרים זה לזה: „היה אחי... היי אחותי..." הם היו מתהלכים שלובי־זרוע ומנחמים איש את רעהו... התקווה למצוא קרוב, גואל, לא דעכה מעולם. מחלקת הקונגרס היהודי העולמי לחיפוש קרובים היתה מוצפת אז בקשות ופניות. משהגיעה בשורה טובה אל מישהו בבלזן, שמח כל המחנה יחד עמו.

נשים וגברים יהודיים, שאיבדו את יקיריהם, רצו להקים שוב בית, להוליד ילדים. אלפי חתונות נערכו שם ולמעלה מאלפיים ילדים נולדו במחנה.

וכשם שכל יהודי בבלזן חיפש משפחה, כך ביקשה קהילת בלזן להימנות עם כלל ישראל. מאבקו של רוזנזאפט למען יוכרו יהודי בלזן כיהודים, כחלק של העם היהודי, הוא אחד הפרקים הדרמטיים בתולדותינו. האדמיניסטראציה הבריטית חילקה את יהודי המחנה לסוגים אחדים: פולנים, הונגארים, רומנים וגרמנים... אבל היהודים החליטו להיאבק למען זכויותיהם ולמען ארצם. כצעד ראשון הם הכריזו על הזדהות עם הישוב היהודי בארץ ישראל ועל השתייכותם להסתדרות הציונית העולמית. קהילת בלזן הצטרפה אל הקונגרס היהודי העולמי. בכל הפעולות בבלזן עבר כחוט־השני רעיון אחדותו של העם היהודי ושותפות־הגורל של כל היהודים.

בפברואר 1946 ביקרה בבלזן הועדה האנגלית־אמריקנית לענין ארץ־ישראל. אחד מחברי הועדה שאל את צעירי בלזן, לאן הם רוצים להגר. כולם השיבו פה אחד: „לארץ ישראל!"

„לא ייתכן", אמר חבר־הועדה, „שערי ארץ־ישראל נעולים".

„אם כך, נחזור לאושוויץ", השיבו הבחורים.

עתה נעולים שערי בלזן ואושוויץ, אבל שערי ישראל פתוחים...

היכן הם יהודי בלזן כיום הזה?

תוכלו למצוא אותם באוניברסיטת ירושלים, בצבא ההגנה לישראל, בין המורים בקבוצים, בין הרופאים בתל־אביב ובין הפועלים בנגב. יש מהם שממלאים תפקידים דומים בקנדה ובארה"ב, באוסטרליה ובארצות אחרות.

„UNZER SZTYME“

Arojsgeber:

Centraler Idiszer Komitet
Bergen - Belsen.

*

- I -

שער הגליון הראשון של העתון היהודי בבלזן

אונדזער שטימע

צייטונג-שריפט פון דעמאקראטישן קאמיטעט אין בעלזן.

12 VII 1945.

יונבור.

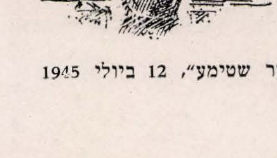
... און שיעמענען אלעמ מיט בעם
שרעקעבן זיך טאטע'ס און מאמע'ס
אין ווינטער, ווען עס פעלט אונז
אין הונגער, ווען מיר זיצן
פון קעלט, אין זומער
אבער אונזערע
אונזערע
פון

העמוד הראשון של הגליון הראשון של העתון היהודי בבלזן, נכתב במו ידיו של דוד רוזנטאל ; עדיין לא היתה מכונת־סידור ואף לא מכונת־כתיבה.

מאמרו של דוב רוזנטאל בגליון הראשון של „אונזער שטימע", 12 ביולי 1945

דב לויפער

[illegible]

מאמרו של דוב לאופר בגליון הראשון של „אונזער שטימע", 12 ביולי 1945

העתון הרשמי של היהודים המשוחררים באזור הבריטי

JÜDISCHE Hefte

Ausgewählte Aufsätze

NISSAN 5708 APRIL 1948

2

Herausgegeben vom

KULTUR-AMT des ZENTRAL-KOMITEES

der befreiten Juden in der Britischen Zone Deutschlands

BERGEN-BELSEN

ירחון בגרמנית לקהילות היהודיות באזור הבריטי בגרמניה —
הוצא בבלזן על־ידי הועד היהודי המרכזי

CENTRAL COMMITTEE OF LIBERATED JEWS IN THE BRITISH ZONE

GERMANY

1945 — 1947

ZENTRAL-KOMITEE DER BEFREITEN JUDEN IN DER BRITISCHEN ZONE

1945 — 1947

דין וחשבון לקונגרס השני של העקורים, בבאד הארצבורג

Zum
9. November 1948

Rede an die Jüdische Gemeinde Hamburg auf der Gedenkstunde zum zehnten Jahrestag des Beginns der Pogrome in Deutschland

Herausgegeben vom
ZENTRAL-KOMITEE DER BEFREITEN JUDEN
in der Britischen Zone Deutschlands, Bergen-Belsen
KULTURAMT

חוברת של נורברט וולהיים על ליל־הפרעות („ליל הבדולח") בגרמניה, שנדפסה בבלזן

צמח צמריון (הלפרן)

שליח בבלזן

שהיתי בבלזן תשעה חדשים בסך־הכל. באתי לשם כשליח של הבריגדה היהודית, בתחילת יולי 1946, ועזבתי את המקום בראשית אפריל 1947. אותו זמן פעלתי גם בעניני האכזקוטיבה העולמית של הציונים־הרביזיוניסטים

אנשי הבריגדה היהודית בבלזן, עם חברי הועד היהודי המרכזי

המאוחדים. בבלזן ראיתי לראשונה ולאחרונה את דרך חייו של מחנה. נתקשרתי לבלזן והריני זוכר את הימים ההם מתוך רחשי חיבה והוקרה.

למותר להוסיף, כי נלכדתי לא בקסמי אורח־החיים שניהלו אנשי בלזן בלית־ברירה גם לאחר השחרור, אלא נתרשמתי מן האנשים ומן האוירה היהודית של המחנה. מבחינה מסויימת היתה בלזן בחזקת „מדינה יהודית" בזעיר־אנפין. המחנה היה מעין מיבחן לשיטות פעולה של חברה המורכבת מיהודים בלבד. היתה בבלזן מעין „ממשלה יהודית", עם „ראש ממשלה" ו„שרים" שנשאו באחריות למשרדיהם. לבלזן אף היו „דיפלומטים" משלה, אשר קיימו מגע עם גורמי־חוץ.

בבלזן נתקיימה המסורת היהודית העתיקה של הגשת עזרה לחלשים ולעניים. במרוצת הזמן נעשתה בלזן מחנה „בעל אמצעים", אבל בהגיעי לשם עדיין לא היתה פת־קיבר לכל, בעוד שבמחנות אחרים כבר חילקו לחם לבן.

אוירה של אחווה שררה בבלזן. כל אחד מאנשי המחנה יכול היה לגשת אל ראש הועד. אפשר היה לפגשו בכל עת — ביום ובלילה, במשרדו ובחדרו הפרטי. רוזנזאפט סירב לקבוע שעות־עבודה מוגבלות לעצמו. הוא טען, כי ריח של ביורוקרטיה נודף מכך. מעולם לא ביקש לצאת ידי חובה בעצם הפגישה; הוא השתדל לעזור, או לפחות לנחם ולעודד במקום שידו קצרה מהושיע. הוא דאג לכך, שכל יהודי בבלזן יהיה בעל כרטיס־מזון, ובמחנה כולו לא היה בנמצא איש רעב ללחם. מה שניתן לחלוקה — חולק במדה שווה לכל, גם בימי־הרעב הראשונים.

אין תכליתו של מאמר זה לחלק שבחים לרוזנזאפט, אך למען האמת ההיסטורית יש לומר, כי הוא סייע למעפילים ולעולים אחרים, יותר מכל אדם אחר בתקופת בלזן. הוא דאג במיוחד לחולים. למען הדיוק ההיסטורי יצויין עוד, כי רוזנזאפט פעל רבות לטובת חברי אצ"ל אשר נאסרו באזור הבריטי, אם כי היה רחוק מרביזיוניזם.

פעולתו של הועד היהודי בבלזן נשאה עליה את החותם של גאווה יהודית — הדר! במגעו עם השלטונות הבריטיים ועם מוסדות־חוץ שונים גילה הועד היהודי עוז־רוח ועקשנות — והשיג בדרך כלל את מטרתו. אעפ"י שיהודי בלזן ישבו במחנה, הם היו אנשים חפשים ונהגו כבני־חורין.

בלזן לא היתה קיבוץ יהודי סתם; המחנה היה מרכז ציוני עם אסיפות־המונים, פעילות מפלגתית, חלוציות, מוסדות־חנוך עבריים. הרגשתי את עצמי בבלזן כאילו הייתי שוב בעיירתי שבליטא...

בשנת 1947 היו בגרמניה מאה וארבעים אלף יהודים, מהם מאה ועשרה אלף באזור האמריקני. שם היה מרכז ההוצאה־לאור של שארית הפליטה, עם שבעים כתבי־עת. שם פעלו חלוצי העתונות היהודית המחודשת

בלאק ההסתדרות הציונית האחידה

דערמיט פערעפענטליכן מיר אונדזער דעלעגאטן ליסטע צום 22־טן ציוניסטישן קאנגרעס:

1.	דוד בן־גוריון	א"י
2.	הרב יהודה לייב פישמן	א"י
3.	ד"ר משה קליינבוים—סנה	א"י
4.	בינון יהושע	בערגן־בעלזן
5.	ארליך מנחם	בערגן־בעלזן
6.	פערענס חיים	בערגן־בעלזן
7.	נאלדשמידט קארל	קעלן אם רהיין
8.	נאלדמאן משה	בערגן־בעלזן
9.	מארקאוויטש מאיר	בערגן־בעלזן
10.	ראזענטאל דוד	בערגן־בעלזן
11.	ראטענבערג נח	בערגן־בעלזן
12.	ראזינער יחזקאל	דיסלדארף
13.	ראזענזאפט יוסף	בערגן־בעלזן
14.	שמולעוויטש שמואל	בערגן־בעלזן
15.	זאקס	בערגן־בעלזן
16.	וואלהיים נארבערט	ליבעק

בחירות לקונגרס הציוני: רשימה של ההסתדרות הציונית האחידה
(היו גם רשימות של פועלי ציון שמאל, השומר הצעיר והרוויזיוניסטים)

— העתונאי לוי שליטן וההיסטוריון הקובנאי ישראל קפלן. אבל בלזן עם עשרים אלף יהודיה קיימה עתונות משלה, עתונות טובה, ובלי מודעות. במקום מודעות הדפיסה העתונית היהודית בבלזן טורים ארוכים של הודעות בנוסח הטראגי: „אנו מחפשים את קרובינו"...

בבלזן אף אספו כסף למען הקרנות...

יהודי מערב־אירופה שבתוך המחנות עבדו שכם אחד עם יהודי מזרח־אירופה.

לא הזכרתי את החיים המפלגתיים. המפלגות פעלו שם, אך לא התנהל מאבק מפלגתי מר. יהודי בלזן הקימו ועדת־תיאום לצרכי הפעולה הציונית, וזה היה אחד מהישגיהם הבולטים. ועדת־התיאום השיגה פשרה כנה ולא שכחה מעולם, כי חברי המפלגות הציוניות הם בראש וראשונה — ציונים.

כל המפלגות טרחו טורח רב לפני הבחירות לקונגרס; כולן רצו לנצח בבחירות; אך בדרכים הוגנות.

במארס 1947 פורסמה בבלזן הכרזה, אשר חוברה בידי כותב השורות הללו. ההכרזה הופיעה בעת ההכנות לקבלת רשיונות־העליה הראשונים. כל המפלגות חתמו עליה — מאגודת ישראל ועד השומר הצעיר.

בועדת הבחירות השתתפו נציגי מפא"י, הציונים הכלליים, הרביזיוניסטים, השומר הצעיר והמזרחי. ביום הבחירות ישבו חברי בית"ר בצוותא עם חברי השומר הצעיר בתחנות־הקלפי.

ועדת־התיאום בבלזן סייעה לאחר מכן להסדרת הפעולה הציונית בגרמניה כולה.

חיילי הבריגדה היהודית מניחים זר על קבר־האחים בבלזן

בלזן היהודית קמה לאחר השחרור ככורח היסטורי. היא התפרקה בלאט, משהגיעה שעתה, בתוקף ההתפתחות ההיסטורית.

תמיד אזכור את ימי־בלזן שלי כאחת התקופות הנאות ביותר בחיי. כולנו עשינו יחד משהו טוב וחשוב... ראינו ענות וסבל בבלזן, אבל ראינו גם רחמנות יהודית, כשרון של התנערות ושיקום — ואחדות יהודית!

בלזן שלאחר השחרור היתה דוגמה ומופת ליהודים בכל אתר.

אפרים לונדנר

החיים הדתיים בבלזן

חלף זמן מה עד שהיהודים הניצולים נתפנו לעשיית חשבון־הנפש. הדחף הראשון היה, כמובן, להיחלץ ממלכודת המוות, להבריא, לאכול לשובע, ליהנות שוב ממנעמי החיים.

אט־אט באה היקיצה הרוחנית. עם התפילה הראשונה בצבור, עם הדלקת נרות השבת החלה להתעורר הנשמה היהודית... ואז צצו שאלות עתיקות, שאלותיו של איוב אל רבונו־של־עולם: מדוע? מה חטאנו אם כה כבד העונש? רשע וטוב לו, צדיק ורע לו...

שאלה זו הוצגה בעצם גם על ידי נכרים. המדינאי האירי הגדול דה־ואלרה אמר בשיחה עם רב מבלזן: „הגד נא, רבי, מדוע הטיל הבורא עונש כה חמור על העם היהודי?"...

על השאלה הזו התווכחנו לא פעם בבלזן. יהודים הוגי־דעות ביקשו לרדת לעומקה של אמת ולתפוס את מהלך המאורעות. אך כל הויכוחים והתהיות נסתיימו במסקנה העתיקה: „דרכי השם בהנהגת העולם הם נעלים עד אין ערוך מהשגת בן־תמותה".

הדת נעשתה גורם בבלזן, גם אצל לא־אדוקים.

בימים הנוראים לא נראו יהודים ברחוב. בתי־הכנסת ובתי־התפילה היו מלאים וגדושים. מבקרים מבחוץ אמרו, כי בשום מקום לא התפללו בדביקות כזו כמו בבלזן.

נשואין נערכו כדת וכדין, וכל חתונה, שבה נאמרה תפילת אל מלא רחמים, היתה חויה הן בשביל משתתפיה והן בשביל צופיה.

Central Jewish Committee
Bergen Belsen
Rabinatte
Mil. Gov Det. 61F

I hereby certify that .....

.....

will get married on .....

Signed

30 1946

תעודת־נשואין מטעם הועד היהודי המרכזי בבלזן

הרבנים בבלזן תפסו עד־מהרה מקום נכבד, כמו רבני הקהילות במולדת הישנה. הרב הראשי באזור הבריטי, ד"ר צבי עזריה (הלפגוט), פעל מתוך תיאום מלא עם הרב חיים מייזל, הרב ישראל משה אולבסקי, הרב זלמנוביץ', הרב הלפרן ואחרים. כל הרבנים השתייכו לועד הרבנים. אחת הבעיות הדתיות החמורות ביותר היתה בעית העגונות. כן העסיקה

רבני בלזן בככר ההופש בבלזן

אותנו בעית שיקומם של החיים הדתיים של יהודי גרמניה. השרידים המעטים חזרו אל בתי־הכנסת ההרוסים, ולא היו להם מנהיגים דתיים.

קהילות יהודיות מפורסמות כהאמבורג, ליבק, ברמן, דיסלדורף, היו מיותמות, והיהודים הניצולים היו כצאן בלי רועה. בשמעם על בלזן, באו למחנה לבקש השראה דתית ועזרה מעשית.

רבני בלזן טיפלו בעניני הקהילות היהודיות באזור הכיבוש הבריטי כולו. כך למשל, נתלכדה במקום אחד קבוצה של „יהודים המאמינים בדת הנוצרית". כן היו „יהודים למחצה" ו„יהודים לרביע" — ירושה של חוקי נירנברג. ועד הרבנים דן בשאלות אלו במושבו שנערך בבאד־הארצבורג ב־1947 ופסק, מיהו יהודי ומי אינו יהודי. כן פסק ועד הרבנים, מי ראוי להיות מנהיג של קהילה יהודית. היסודות של הקהילות היהודיות הנוכחיות בגרמניה הושתתו על פסק זה.

ישיבת בלזן נתכוננה זמן קצר לאחר השחרור. עוד חסרו אז ספרים ואמצעים חמריים, ובכל זאת למדו בישיבה לפי הנוסח של הישיבות במולדת הישנה. מאוחר יותר יצאו מוניטין לישיבה זו, „שארית ישראל", גם מחוץ לבלזן. ליד הישיבה הוקם בית־מדרש, שבו היו יהודים חרדים מתפללים בצבור. בתחילה היה לנו רק ספר־תורה אחד, שניצל בנס מהתופת הנאצי.

בשלב הבא אורגנו קורסים דתיים לנערות. מורות לשעבר בבתי־ספר „בית יעקב" השתדלו לנטוע ערכי היהדות בלבותיהן של נערות צעירות והעלו בזה את הרמה הדתית של הקבוץ היהודי בבלזן. נושאי ההתעוררות הדתית היו רבנים לשעבר בפולין ובהונגריה, סופרים דתיים, מורות ומורים אדוקים, בחורי־ישיבה וסתם יהודים יראי־שמים. במרוצת הזמן קיבלנו תשמישי־קדושה ממוסדות יהודיים בעולם החפשי.

הארגונים הדתיים בבלזן היו יורשי הארגונים הדתיים בקבוצים היהודיים שנחרבו באירופה המזרחית — אגודת ישראל, צעירי אגודת ישראל, מזרחי, תורה־ועבודה, בני עקיבא. היו לנו שליחים דתיים מארץ ישראל. מלבד הישיבה והקורסים היו במחנה תלמוד־תורה, בית־ספר „בית־יעקב", ואף סמינר למורות „בית־יעקב". היו קיבוצי־הכשרה דתיים ומוסדות דתיים וכמובן גם מקווה.

חויות דתיות עמוקות היו חזיון נפרץ, גם אצל ילדים. אסיים בסיפור המזעזע על נער יהודי קטן בשם יוסף. כאשר נשאל, כיצד ניצל מיד הנאצים, הוא השיב:

„הרהרתי בלבי, כי אם אמות, יביאוני לקבורה בבית־עלמין נוצרי. אזרתי איפוא כל כוחותי, כדי להישאר בחיים ולא להינתק מעל כלל ישראל"...

רפאל אולבסקי

ארגון שארית הפליטה בישראל

ארגון שארית הפליטה נוסד בישראל ב־1950. המייסדים היו עסקנים מספר ובראשם ד"ר צבי עזריה (הלפגוט). מיד נתברר, כי ארגון זה הוא צורך חיוני. החדר שלנו במשרדי הקונגרס היהודי העולמי בתל־אביב נעשה מקום מיפגש של ניצולי בלזן בפרט והאזור הבריטי בכלל.

ההרשמה הזכירה לנו במדה מסויימת את רשימות הניצולים בבלזן לאחר השחרור, אך בתנאים שונים לחלוטין... מתנדבים של ארגון שארית הפליטה ישבו כל היום במשרד, כדי לרשום חברים וללמוד את בעיותיהם. בתחילה היה הארגון מעין לשכת־ייעוץ, אבל לא ארך הזמן ואנו הרחבנו את פעולתנו. מטרתנו היתה לסייע לאנשי שארית הפליטה במאבקם על קיום טוב יותר, ולטפח יחד את הזכרונות המשותפים.

לפי החלטה של ארגון שארית הפליטה נקבע יום שחרור בלזן, ה־15 באפריל, כיום־זכרון לכולנו. ביום זה מתכנסים יחד חברי הארגון מכל קצות הארץ, ולעתים באים גם חברים מחוץ־לארץ. אלה שאינם נוכחים בכנס, זוכרים אף הם את יום־השנה הזה.

יום־השנה העשירי צויין באורח חגיגי ביותר. יחד אתנו העלו את זכר היום הזה אישי־צבור חשובים ונציגי מוסדות, אשר נכחו בעצרת־הזכרון. באותו יום ניטע יער בלזן, על עשרים אלף עציו, כמזכרת וסמל לדורות הבאים. נשיא מדינת ישראל קיבל לראיון משלחת של ארגון שארית הפליטה ביום־השנה העשירי.

ביום־השנה העשירי לשחרור בלגן,
משלחת של יוצאי בלגן ליד ביתו של נשיא מדינת ישראל, לפני שנתקבלה לראיון אצלו.
משמאל לימין: ח. פוסלושני, ד"ר צבי עזריה (הקפגוט), ה. אולבסקי, בריגדיר גלין־יוז,
יוסף רוזנזאפט, ד"ר ט. הירש, גב' גלין־יוז וקארל כ"ץ.

המשלחת אצל הנשיא מר י. בן־צבי.
מימין ומשמאלו של הנשיא — הבריגדיר גלין־יוז וגב' גלין־יוז.

ד"ר צבי עזריה (הלפגוט) מגיש לנשיא י. בן־צבי מזכרת — „החורבן שלנו בתמונות", ספר שהופיע בבלזן

כאשר סיכמנו את מצבנו בתום עשר השנים, מצאנו, כי יש חברים בארגון שארית הפליטה השרויים במצוקה חמרית ויש מהם שבריאותם לקתה. החלטנו להקים קופת גמילות חסד ליד הארגון. הקופה נפתחה ביום השנה האחד־עשר, ובראשה ד"ר הדסה בימקו־רוזנזאפט.

נעלה עוד יותר מהתפקיד הכלכלי של ארגון שארית הפליטה הוא הקשר ההדוק בין החברים, המושתת על סבל משותף לפני השחרור ועל זכרונות משותפים בשנים הראשונות שלאחר השחרור. מבחינה זו אנו מהווים משפחה אחת.

שער הספר „החורבן שלנו בתמונות" — הוצאה בלזנית מיוחדת במינה

בלזן על הרי יהודה

הכחדת ששת אלפים כפול אלף בני־אדם, אחרי סחיטת שארית כושר־העבודה שלהם ומיון שרידי מיטלטליהם תוך כדי „קביעת ערך" מדוקדקת, — לשם כך דרושות, בנוסף לכל, גם סדנאות מתאימות. ואמנם, הנאצים הכינו ואירגנו את „בתי־המלאכה" הללו במשך שנים. סדנאות־מוות כאלו היו למאות. בתי־טבח ראשיים היו לעשרות. ביניהם: טרבלינקה, אושוויץ, מאידנק, בוכנוולד, בלז׳יץ, בירקנאו, שטוטהוף, פונארי, קייזרוולד, ברגן־בלזן ועוד כהנה וכהנה. אך מבין השמות האכזריים הללו, שייזכרו לדראון־נצח, מזדקרות ומנסרות בצליל עמום, כהד חבטה של גולגולת חיה על גבי אבן, שתי מלים: אושוויץ, בלזן.

בלזן שוחררה ב־15 באפריל בידי הצבא האנגלי. אך לא כל יצורי־האדם, אשר עוד נשמו בבלזן, קלטו את בשורת השחרור. רבבות אנשים פרפרו בחבלי־גסיסה והם כבר מעבר לעולם הזה. שום טיפול רפואי גאוני לא היה מסוגל להצילם. מלבד ארבעים אלף האנשים ששרדו ב„חיים", היו שם כחמשה עשר אלף מתים, אשר לא נטמנו באדמה ולא נמסרו למאכולת אש. כך נראתה בלזן „ביום השחרור". חלפו חדשים אחדים, וכשלשים אלף מבין המשוחררים נפחו נשמתם, כי לא היתה אפשרות להושיעם.

אך לא כולם מתו, ואלה ששרדו בחיים בבלזן, התעוררו וחשפו מקרבם אוצרות של אנרגיה, שאפשר להשוותה לאנרגיה של אדם שנפל לתוך בור עמוק — והוא רואה למעלה את האור והיום והחיים, ובתוכו מפעמת

השאיפה לאור, ליום, לקיום. אך הוא חייב ליצור מתוך עצמו את הסולם שיגאלנו מהבור. והאור הזה, שראו יהודי בלזן מתוך מעמקי התהום, היה האור של תקומה יהודית לאומית קבוצית — אחרי שנים של השמדה לאומית קבוצית בידי הנאצים ועוזריהם.

היה זה חלום עצום. עצום ובהק וססגוני כמשחק האור והצליל בשעת מתן תורה על הר סיני, או כאור העולה בעת מעשה־המרכבה של הנביא בשמי־עליון, בנוע חיות־ענק מסתוריות ומרכבות, שבכוחן להסיע לארץ־החלומות שעל גבול השמים והארץ מבחינת השטח ועל גבול החיים הפשוטים וימות המשיח מבחינת הזמן...

אך החיים לא יהיו לעולם מלאי־שכרון כמו החלום. מפוכחים הם החיים. ואם כי החלום לא דעך בבלזן בשנים שלאחר השחרור, הוסיפו החיים לנוע במסלולם הרגיל. שערי ארץ־ישראל — ארץ־החלומות ההגיונית ביותר של בני בלזן — היו סגורים על מסגר, ואילו רוב הקרובים של השרידים היו ב...אמריקה. וגם אמריקה היא ארץ־חלומות. חלום ומציאות כאחד. רבים מאנשי בלזן פנו לשם. חלק אחר שם פעמיו לארץ ישראל, אח"כ מדינת ישראל. כאלפיים קאצטניקים לשעבר מאזור־הכיבוש הבריטי בגרמניה רשומים כיום בארגון של שאירית הפליטה במדינת ישראל.

אלה תולדות הימים שלפני יום א' ה־24 באפריל 1955.

ביום א' ה־24 באפריל 1955 יצאו שלשה אוטובוסים עם מאות יהודים, ועשרות מכוניות עם עשרות יהודים, ממרכז תל־אביב בדרך לירושלים, אל לב ההרים שבסביבות עיר־הנצח, לא הרחק מהקיבוץ שורש שנקרא קודם הגשמה — לטעת יער ארזים על שם בלזן.

נטיעות כאלו במדינת ישראל הן מעשה שבכל יום. אם תרצו — היתה גם נטיעת־בלזן בחזקת דבר שיגרתי. במה מאולתרת בתוך שממון־הר, תריסר דגלים מתבדרים ברוח, כמה מאות כסאות, כמה מאות מאזינים, רמקול, כתובת הנושאת שם היער החדש, חזן, נואמים אחדים בעברית, באנגלית ובאידיש, שתילה סמלית של כמה עשרות שתילים ירוקים, שחלקם ייקלטו ויהפכו לעצים וחלקם יתיבשו ויבלו — ושוב רועמות המכוניות והקהל מתפזר למקומותיו, ומפרקים את הבמה, ושממת־ההר חוזרת לקדמותה, ודומה משתררת מחדש — כמו אתמול, כמו לפני אלף שנה.

אם תרצו... אך גם אם לא תרצו — תראו בטכס־בלזן זה, ביום־השנה העשירי לשחרור, את אחד הסמלים הגדולים והעמוקים ביותר של נצח ישראל...

האמנם מהרישים ההרים הללו? האם הרוח הרועשת פה תמיד אינה בחזקת המתקת סוד בשפת־ההר? אני מסתכל בתריסר הדגלים, במוטות־המתכת הגבוהים, ורואה אותם לפתע בעינים אחרות. האותיות בצבע כחול־לבן אינן סתם אותיות. הן מבשרות משהו, הן מביאות בשורות מעבר רחוק

לעתיד רחוק, מהרים ומעמקים אל שבעים עמים וארצות — אל יהודי ולא־יהודי כאחד. האנושיות לא יכלה לדחוף את היהודי לתהום עמוקה יותר מאשר בבלזן, והיא עצמה לא יכלה לשקוע עמוק יותר מאשר בבלזן.

רוב הגברים והנשים הנאספים כאן היו קאצטניקים בבלזן. עיניהם ראו זאת. ועכשיו הם רואים כיצד מתלקח לפיד־זכרון גדול בהרי ירושלים, והם רואים ושומעים כיצד נישאים לכל עבר זיקי אש עם אותיות שניתקו מתפילת הקדיש ואל־מלא־רחמים של החזן. הכל ניצבים ומחרישים. ולפתע רואה אני כעין חזיון, סמל נצחי: על הבמה ניצב במלוא קומתו הגבוהה והמגושמת אחד מחסידי אומות העולם, בריגדיר־גנרל של הצבא הבריטי, רופא בלזן, אשר זה עשר שנים הוא נמצא בכל מקום, שבו מזכירים את הימים הראשונים של שחרור מחנה־המוות. עיניו ראו, לבו הרגיש, ואין הוא יכול לשכוח. הוא יחוש זאת בלבו הטוב עד רדתו אלי קבר. הוא עצמו הנהו מצדיקי אומות העולם, אבל מתוך האלם שלו ברגע זה זועקת השתיקה החוטאת של שני מיליארדי אחיו. ממולו ניצבת דמות מגושמת אחרת. אני רואה את הגב שלה בלבד. האיש בא הנה ישר מעבודתו בסביבה. נעליו ובגדיו מכוסים בוץ וקרועים, גופו הגדול רועד ומפרפר תוך כדי בכי חרישי בעת הקדיש ואל־מלא־רחמים.

ואני מהרהר בכל רמ"ח אברי ושס"ה גידי: אה, תשתקף־נא התמונה של שתי דמויות אלו — גוי ויהודי — בשמים של הרי ירושלים, וישתקף־נא שם גם הצל של שתי המלים המתנוססות כאן למטה: יער בלזן... ותחדור־נא הכוונה העמוקה של שתי המלים הללו ושל האזהרה החבויה בהן, מקצה תבל עד קצה, ומדור לדור.

הרי לא רחוקים הם, מבחינת הנצח, הימים שבהם דרכו רגלי הנביא על ההרים, ודבריו האירו לעמו, ודרך עמו לעולם כולו. אך העולם לא ראה ולא שמע! אה, הופע שוב, הנביא! בוא והפוך את הצל של בלזן, שהופיע היום על הרי ירושלים — להזדהרות כזו, לאור כזה, שהם יהיו מוכרחים לראותו. כי אם לא אחרי בלזן — אימתי?

יער בלזן

לרגל יום־השנה העשירי לשחרור בלזן (15 באפריל 1945 — 15 באפריל 1955) ניטע יער על שם ברגן־בלזן בהרי יהודה, בקרבת הכפר להגשמה, במרחק 20 ק״מ מירושלים.

היער הזה — יער בלזן — ישמש, כמו הספר שלנו, מצבת־נצח לקדושים — בין אלה שנספו ובין אלה שזכו לשחרור ולחופש.

העצים הראשונים ביער בלזן ניטעו ביום ראשון ה־24 באפריל 1955, בטכס הנוגע־ללב נכחו יוסף רוזנזאפט, שהיה יו״ר הועד המרכזי של היהודים המשוחררים באזור הבריטי שבגרמניה; בריגדיר־גנרל ה. ל. גלין יוז, שהיה הרופא הראשי של המחנה הבריטי השני; ברל לוקר, יו״ר ההנהלה הציונית בירושלים; ד״ר צבי הלפגוט־עזריה; ד״ר נח בארו ע״ה; א. ל.

יוסף רוזנזאפט נוטע את העץ הראשון ביער בלזן

לוח ליד הבניסה ליער בלזן בהרי ירושלים

איסטרמן, המנהל המדיני של הקונגרס היהודי העולמי; ד"ר פ. שנער; ש. אדלר־רודל; קארל כ"ץ מברמן, שהיה יו"ר המועצה של היהודים המשוחררים באזור הבריטי; יוליוס דרייפוס מדיסלדורף, לשעבר חבר הועד המרכזי של היהודים המשוחררים באזור הבריטי; ד"ר הנריק וואן דאם, מהמועצה המרכזית של היהודים בגרמניה; רות שרף וג'ק פוזנאנסקי מלונדון; הסופר היהודי הנודע מלך ראוויטש; נציגי ממשלת ישראל, הקרן הקימת לישראל, הבריגדה היהודית, הסקציה הישראלית של הקונגרס היהודי העולמי, שגרירויות בריטניה ושבדיה, וכן רבים מאנשי בלזן ובראשם חברי הנהלת הארגון שלהם.

דר. דוד לאזר

אחרית דבר

בחרדת קודש, אך גם בהיסוס מה, ניגש מי שלא היה לו חלק בפרשת הייסורים, מי שלא נקלע לתוך שאול תחתיות זה שנקרא בלזן, מי שלא היה שם מעולם — למרבה הצער, גם לא לאחר השיחרור — לסכם את רשמיו מקריאת ספר זה, שהוא אחד ויחיד במינו בספרותנו, אחד ויחיד במינו גם בספרות השואה העשירה שלנו.

מה זכותו של אדם, שעברו עליו אמנם טילטולי גולה רבים ורחוקים בימי הרג רב, אך נתמזל מזלו והוא נמלט מן ההשמדה ולא טעם טעם מחנה־מוות, גם לא ראה את המרצחים אלא מרחוק — מעבר לנהר סאן, בשלהי שנת 1939 — זה הנהר ששימש קו־גבול בין הכיבוש הנאצי לבין מה שנקרא אז בשם „אוקראינה המערבית" (הנהר־הגבול חצה את העיר פשמישל שבפולין), — מה זכותו לכבוד זה, להופיע בין המעונים־הגיב רים, שמבשרם חזו את זוועות הימים ההם, שעמדו כל עת וכל שעה מול פני המוות ורק ברגע האחרון ממש ניצלו בדרך נס?

וודאי, אילו היה ספר זה רק אחד מספרי הייסורים והדמעות, שכה נתרבו לאחרונה בספרות — ספריהם של ניצולי המחנות — ספק אם מותר היה להשתתף בו למי שעמד מן הצד ולא ראה את התופת במו עיניו.

אולם ספר זה הוא יותר מ„ספר הדמעות" — כפי שקרא ההיסטוריון העברי שמעון ברנפלד ללקטי הגזירות והפורענויות מן הדורות הקודמים, שפירסמם ממקורות היסטוריים, אך לא שיער בנפשו, כי לא תמה הפרשה וכי יום יבוא וגזירות ת"ח ות"ט תיראינה בעינינו כפורענות קלה, כאפיזודה

קטנה, נטולת חשיבות — לגבי השמדת המיליונים. דמעות וייסורים, דם וסבל, מעשי־זוועות ואכזריות — גם לאחר השיחרור — כל זה מופיע, ובשפע, גם בספר „בלזן". עוד מתהלך בין דפי הספר צלו האכזרי של מלאך־המוות וקוצר את קצירו המחריד — אם נקח בחשבון, כי לא פחות מעשרים ושמונה אלף איש נפחו נשמתם לאחר שזכו לרגע המאושר של הפדות, אך לא התאוששו עוד ממחלותיהם ומחולשתם, וכמה עשרות שנדמה היה להם, כי הגרוע חלף כבר לבלי שוב — נרצחו בידי משרתיהם ההונגריים של אנשי ס.ס., נרצחו בדם קר לעיני צבא המשחררים אשר לא ידע להשתלט על התוהו־ובוהו שנוצר במחנה בימים הראשונים לשחרור. דם ומוות — אינו חסר בספר.

ואף על פי כן, זה הוא ספר העידוד והנחמה — ובזה ייחודו לגבי כל שאר ספרי השואה ותיאורי הזוועות. זה ספר התקומה והתחיה, ספר התקווה והגאולה, ספר האמונה והאופטימיות היהודית הנצחית.

* * *

„**היתה עלי** יד ד' ויוציאני ברוח ד', ויניחני בתוך הבקעה, והיא מלאה עצמות. והעבירני עליהם סביב סביב, והנה רבות מאד על פני הבקעה, והנה יבשות מאד. ויאמר אלי: בן־אדם, התחיינה העצמות האלה? ואמר: ד' אלהים, אתה ידעת"...

כשאתה קורא את תיאורי השיחרור באותו יום 15 באפריל, שבע דקות אחר שעה שלש אחר־הצהריים, כפי שיודעים לספר בדיוק משוחררי מחנה בלזן, — פרטים כאלה אינם נשכחים לעולם — כשאתה עובר על פני סיפורי הגאולים והגואלים גם יחד, יש ונדמה לך, כי הנך רואה לנגד עיניך — אולי באחד הטאנקים הבריטיים שפרצו לראשונה באותו רגע אושר של יום אביב, — את דמותו של נביא הגולה, יחזקאל בן בוזי הכהן. כלום לא בדיוק כך ראה בחזונו הנביא מעל נהר כבר את מחזה האימים שנתגלה לעיני המשחררים במחנה בלזן? האם לא ניבא לשרידי המחנה התשושים והגוססים — העצמות היבשות — את יום הגאולה הקרובה?

„ויאמר אלי: הנבא על העצמות האלה ואמרת אליהם: העצמות היבשות, שמעו דבר ד'. כה אמר ד' אלהים לעצמות האלה: הנה אני מביא בכם רוח וחייתם, ונתתי עליכם גידים, והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי בכם רוח וחייתם"...

הואיל ונתקיים החזון הנבואי — העצמות היבשות קרמו עור וגידים, קמו והתעוררו לחיים חדשים — וספר „בלזן" מגולל לנגד עינינו את פרשת התחיה המופלאה הזאת — הרי יש בכך לקח מעודד לכולנו, גם לאלה שלא היו שם.

זה ספרו של עם קשה־עורף ואוהב חיים, שכאותו עוף־שמיים אגדי נשרף — פשוטו כמשמעו, נשרף בכבשני־אש — וקם לתחיה מאפר

השריפה. זה ספר תחית המתים וספר הקוממיות היהודית. ספר הנצחון של החיים על המוות, דווקא לאחר השתוללות המוות והכליה. ספר לכולנו, לכל בית ישראל. לכל דור ודור.

ספר הבא ללמד, כיצד קמו והתאוששו ואזרו כוח השרידים, אלה „העצמות היבשות" — והקימו מחדש את חייהם — על החורבות ממש, בכוח וויטאלי הראוי לתהילה. והימים ימי בווין וקיטרוגיו על אותם „הנדחקים אל ראש התור", ימי נעילת שערי הארץ בפני ניצולי מחנות, ימי דחית הצעתו של טרומן להעלאת מאה אלף עקורי המחנות. ימי המאבק והמרי ביישוב, ימי ההעפלה והגירושים, ימי „יציאת אירופה". והם יושבים סגורים ומסוגרים בתוך המחנה המשוחרר — כאילו במלכודת שטנית — ואין מוצא, אין גואל ומושיע.

בימים כאלה — כשנדמה היה, אין עוד תקווה וכלו כל הקיצים, קם יישוב אוטונומי באותו מחנה זוועות, והוא מארגן לעצמו חיי ארעי כקהילה עצמאית — מעין מובלעת יהודית ריבונית בתוך ים של טומאה ושנאה — עם מוסדות משלה, עם שלטון עצמי, עם בתי־משפט ומשטרה, — אפילו עם בית־סוהר! — אך גם עם מוסדות חינוך, למן גן־ילדים ועד לבית־ספר תיכון ועד לבית־מדרש למורים — הכל בתנאים הקשים ביותר, ללא ספרי־לימוד, ללא מכשירים, ללא מחברת וללא עפרון. אך עם הופעתם של הספרים והעפרונות — שימש הדבר כסמל לשחרורה האמיתי של בלזן, לפי עדותו של אחד המחברים המשתתפים בספר. עם הספר — והעפרון!

★ ★ ★

זה ספר המלחמה לזכויות אדם, ספר המאבק הבלתי פוסק עם המשחררים האנגלים שלא תפסו — גם לאחר שנזדעזעו ברגע הראשון למראה עיניהם, בבואם אל המחנה — את הטראגדיה היהודית במלוא משמעותה. הם ראו — או רצו לראות — המוני אסירים, לאו דווקא יהודים, אשר כנראה ביצעו בכל זאת פשעים כלשהם, אם נמצאו מאחורי גדרי־התייל. ראו בהם ייצורים נחותי־דרגה, אנשים ללא צלם אלהים, אם כה יכלו להסתער ללא כל „נימוס" ג'נטלמני על מטבח ושרידי אוכל וקליפות של תפוחי־אדמה, אם זעקו והפגינו, הביעו זעמם בצורה כה לא־מאופקת, כה לא־מרוסנת, לא... אנגלית. הן זו עדותו של אותו קצין בריטי ישר ותמים שנכנס ראשון למחנה: „לא תפסנו את המצב במחנה לאשורו". דרוש היה מאבק עקשני וממושך כדי שיכירו המשחררים בבני העם היהודי ולא יראו בהם פולנים, הונגרים, רומנים — וגרמנים. כאילו באופן מקביל עם מאבקו של היישוב הארצישראלי בשלטון הבריטי הכושל התנהל כאן, בתוך המחנה המשוחרר על אדמת גרמניה המובסת, מאבק לא פחות דראמאטי נגד אותו משטר עויין של בווין אשר שיחרר אמנם, אך הפלה לרעה, ביד אחת נתן וביד שניה קיפח, הראה קשיחות־לב

והתעלם מן התנאים האיומים ששרוי היה בהם המחנה, גם רצה להעביר את שוכני בלזן למקום גרוע יותר — מן הפחת אל הפח — ואטם אזניו לקריאה הבלתי פוסקת, לפתוח שערי הגאולה היחידה, שערי ארץ ישראל.

דרושה היתה מידה רבה של העזה, של עקשנות יהודית וגאווה לאומית, כדי לנצח במאבק לא־שווה זה, שנמשך חמש שנים רצופות — עד לנעילת המחנה. חמש שנים החזיקה מעמד ה„רפובליקה" היהודית האוטונומית בבלזן — וספר זה משמש מקור־יסוד ראשון במעלה, נאמן ומקיף, להיסטוריון העתיד שיבוא לתאר פעם את תולדות הפרק הנסער הזה שאין דומה לו בתולדות ישראל.

אולי עוד מן הדין היה לתאר גם את ההמשך — את פרשת ליכודם והתארגנותם של ניצולי בלזן בישראל ובתפוצות, את רוח הסולידריות הנוגעת ללב, המקשרת ביניהם, את פעולת העזרה ההדדית הנרחבת שפיתחו ושמרכזה הוא „ארגון שארית הפליטה" בהנהלתם המסורה של רפאל אולבסקי וד״ר צבי עזריה, את הידידות והאחווה השורה ביניהם, את הקשר הלבבי בין ילדי בלזן, ילדי דור ייסורים שזכה לגאולה. אולי עוד תיכתב הפרשה, כי גם פרק זה ראוי לתהילה שמעטים כמותו.

* * *

על רקע תקופה דראמאטית זו של חמש השנים שלאחר השיחרור — ועל רקע הספר כולו — מזדקרת ועולה לנגד עינינו דמותו המרכזית של האיש שידע ייסורים וסבל כפי שמעטים ידעוהו, וגדל והתרומם מ„קצטניק" בעל מספר חקוק על זרועו למנהיגם של משוחררי המחנה, שימש בפני העולם החיצוני כשליחו של ציבור מעונים זה, התייצב בפני שרים — גם בפני אותו האיש בווין! — ומפקדי צבא, נשא ברמה את דגל כבוד ישראל והפך ל„מלך לא־מוכתר" של הקהילה היהודית בבלזן המשוחררת.

„חדש" היה יוסף רוזנזאפט במחנה בלזן — רק שבועיים לפני השיחרור הגיע לשם ממחנה זוועות אחר בגרמניה. שבעה מדורי גיהנום עברו עליו ב„בונקר" שבאושוויץ הידוע לשימצה, שאך מתי־מעט יצאו ממנו חיים. הייסורים שעברו עליו באושוויץ ובלאנגה־זלצה, זה ה„סניף" של מחנה העינויים בוכנוואלד, שהפך גם הוא לגיא־הריגה עצום — כל זה לא שבר את רוחו של האיש, יליד בנדין שבפולין, אשר הראה עוז־רוח וכשרון מנהיגות בלתי רגיל, עד שבאופן טבעי נבחר ליו״ר הוועד של שארית הפליטה ונשא בעול תפקיד אחראי זה עד לרגע האחרון — עד אשר סגר במו ידיו את שער המחנה, לאחר שעזבו אחרון העקורים. יחד עם חברתו בחיים, הד״ר הדסה רוזנזאפט לבית בימקו, שהגישה את עזרתה הרפואית לחולים במחנה, לאימהות וילדיהן, גם ברגעים הקשים ביותר ובתנאים שאי־אפשר להעלותם על הדעת — ניהל יוסף רוזנזאפט, הוא „יוסל", כפי שקראו לו אנשי המחנה בחיבה ובהכרת־תודה, ניהל את

עניניהם של המשוחררים, שימש להם מליץ־יושר כלפי השלטונות, רב את ריבם, לחם את מלחמתם. בכוח אירגוני יוצא מגדר הרגיל, ברוח של יזמה ומרץ פיתח רוזנזאפט את המוסדות במחנה — מוסדות חינוך ותרבות, עזרה רפואית, סעד, מוסדות דת והכשרה חלוצית, עליה א' ועליה ב', הגנה ועבודה פוליטית — ועד לתיאטרון במחנה, ועד לעתון של שארית הפליטה, ועד לאוניברסיטת־עם ולעזרה למען היישוב הלוחם בארץ. עמדו לימינו כל הזמן במסירות ובמרץ שני משוחררי מחנות־ריכוז — גורברט וולהיים, סגנו של רוזנזאפט בעבודה היומיומית ודוד רוזנטאל, שהפעיל את בטאונם של המשוחררים ובמו ידיו כתב את הגליונות הראשונים בטרם ניתנה האפשרות להדפיסם.

יוסף רוזנזאפט זיעזע את נציגי העולם היהודי שנתכנסו באטלאנטיק־סיטי ב„אני מאשים" שלו שהשמיע בשם משוחררי בלזן — על חטא השיכחה שחטאה יהדות העולם כלפי משוחררי המחנות. גם בדפי הספר באה לידי ביטוי ההתמרמרות על העזרה שלא הגיעה במועדה, על הרופאים היהודים שלא הופיעו במחנה — עד שצריך היה לגייס רופאים גרמניים שיגישו עזרה רפואית, יבצעו ניתוחים קשים ומה שגרוע ביותר, יטפלו בנשים ההרות והיולדות — כי גם זה סימן וסמל לחיים החדשים: למעלה מאלפיים ילדי ישראל נולדו בבלזן המשוחררת — רובם נמצאים היום בישראל — ובתקופה הראשונה בייחוד, היו רופאים גרמנים ואחיות גרמניות מטפלים באימהות היולדות ובתינוקותיהן. כלום יתואר עלבון גדול מזה?

קשה גם היום לקרוא בלי התרגשות וצער את דבריו של רוזנזאפט המכוונים ברמז דק אולי גם אלינו — על אותו ט"ו בשבט ראשון בבלזן המשוחררת, כאשר המורים סיפרו לילדים על ראש־השנה לאילנות ולא נמצאו במחנה הפירות המסורתיים כדי לחלקם בין ילדי המחנה. „לא היינו באים בטרוניה על חוסר מיצרכים אחרים", כותב יוסף רוזנזאפט, „אבל היינו זכאים לקבל כתשורה מספר תיבות תפוזים בשביל הילדים במחנה"...

דומה, שבאותם הימים היו התפוזים שלנו נרקבים בפרדסים.

* * *

„ויאמר אלי: בן־אדם, העצמות האלה כל בית ישראל המה, הנה אומרים: יבשו עצמותינו ואבדה תקוותנו, נגזרנו לנו. לכן הנבא ואמרת אליהם: כה אמר ד': הנה אני פותח את קברותיהם, והעליתי אתכם מקברותיכם, עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל"...

זכו בני שארית הפליטה — וזכינו אנחנו — שנתגשם החזון הנבואי. הקברות לא נפתחו, אבל הרבבות שהראו סימני חיים — נגאלו ועלו. והדור שזכה לגאולה חייב לדעת באילו ייסורים נקנתה הגאולה. בייחוד חייב הדור הצעיר לדעת, כי מלחמת השיחרור התנהלה לא רק בדרך

לירושלים, ולא רק בגליל ובנגב. היתה לה גם „עתודה" לוחמת בין משוחררי המחנות אשר ישר מן האניה יצאו לחזית לאטרון, באותו לילה ממש קיבלו נשק לידם — לחמו, גם נפלו מות גיבורים.

ספר זה — במהדורתו העברית — נועד בעיקר לבני הנוער הישראלי אשר לא ידע ולא שמע על פרשת הסבל והגבורה, המסירות והקוממיות שבאה לידי ביטוי במחנות ושבלזן משמשת סמל להם. מי יודע אם בעקבות הספר לא היה כדאי לארגן קבוצות נוער שלנו לעליה לרגל למקומות ההם, שם מצאו את קברם מאות אלפים אחים מעונים שנפשם יצאה בכמיהה לפדות — ולא זכו, אך מחשבתם האחרונה שלוחה היתה אולי אלינו, בתפילה ובקדושה, והרבבות שנותרו מצאו דרכם לישראל בייסורים — עד שהגיעו.

הנהלת מחנה בלזן ויהודי האזור הבריטי

ועד זמני, אפריל—ספטמבר 1945

יוסף רוזנזאפט, יושב ראש;
ברל לאופר;
יצחק אייזנברג;
ד"ר טיבור הירש;
ד"ר האלינה גז'וש;
ד"ר א. קליין;
ד"ר הדסה בימקו־רוזנזאפט;
ד"ר צבי עזריה (הלפגוט);
פאול טרפמן;
ר. אולבסקי.

ועד מרכזי ראשון, ספטמבר 1945 — יולי 1947

יוסף רוזנזאפט (בלזן) — יושב ראש;
נורברט וולהיים (ליבק) — סגן יושב־ראש;
ברל לאופר (בלזן) — מזכיר כללי;
ד"ר הדסה בימקו־רוזנזאפט (בלזן) — מנהלת מחלקת־הבריאות;
קארל כץ (ברמן), שמואל ווייטראוב (בלזן) — מנהלי המחלקה הכלכלית;
הרב ד"ר צבי עזריה (הלפגוט) (בלזן) — מנהל הרבנות;
דוד רוזנטל (בלזן), פאול טרפמן (בלזן), רפאל אולבסקי (בלזן) — עורכי העתון ומנהלי מחלקת התרבות;
סאמי פדר (בלזן) — מנהל התיאטרון;
מ. ב. גוטמן (בלזן);
הרב י. מ. אולבסקי (צלה);
ש. רוזנדורן (נוישטאדט);

אנשי בלזן בועד המרכזי מילאו בעת ובעונה אחת גם את התפקידים של ועד מחנה בלזן, עד ה־26 במארס 1947, כאשר נבחר ועד מקומי. נשיאות הועד המרכזי והועד הבלזני היתה בידי איש אחד.

ועד בלזן, 26 במארס 1947

במארס 1947 נבחר ועד מיוחד לבלזן. הוא היה מורכב מנציגי כל המפלגות הפוליטיות ויושב־ראש בלתי־מפלגתי.

יוסף רוזנזאפט — יושב־ראש בלתי־מפלגתי;
י. ל. גרשט — אגודת ישראל (אחר כך ל. איינהורן);
שמואל ווייטראוב — מזרחי (אחר כך ברנהולץ);
מ. צ. טייכר — רביזיוניסטים;
חיים פוסלושני — פועלי ציון שמאל;
משה גולדמן — מפא"י;
ד. פרידלר — ציונים כלליים;

גרשון כ״ץ — השומר הצעיר (אחר כך ש. בלוך);
ועדת בקורת: ל. איינהורן, י. אורבאך, י. טינסקי, מ. זוננבליק, י. כ״ץ, י. קורנגץ, נח רוזנפלד.

הועד המרכזי השני, יולי 1947

ביולי 1947 בחר הקונגרס השני בבאד־הארצבורג את הועד המרכזי הבא:
יוסף רוזנזאפט (בלזן) — יושב־ראש;
נורברט וולהיים (ליבק) — סגן יושב־ראש;
ברל לאופר (בלזן) — מזכיר כללי;
קארל כ״ץ (ברמן) — יושב־ראש המועצה (היו בה 36 חברים, נציגי קהילות וועדים באזור הבריטי);
ד״ר הדסה בימקו־רוזנזאפט (בלזן) — סגנית יו״ר המועצה;
הרב ד״ר צבי עזריה הלפגוט (בלזן) — מנהל הרבנות;
דוד רוזנטל (בלזן), פאול טרפמן (בלזן), רפאל א׳לבסקי (בלזן) — עורכי העתון ומנהלי מחלקת התרבות;
זאמי פדר (בלזן) — מנהל התיאטרון;
הארי גולדשטיין (האמבורג);
מוריץ גולדשמידט (קלן);
יוליוס דרייפוס (דיסלדורף);
היינץ סולומון (קיל);
נורברט פראגר (האנובר);
יעקב בורנשטיין (בלזן);
שמואל ווינטראוב(*) (בלזן);
לודוויג זיף (בלזן);
אלי סמטאנא (בלזן);
א. לונדנר (בלזן);
חיים דוב הורביץ(*) (בלזן);
ב. קוסובסקי (בלזן);
זיגפריד היימברג (דורטמונד) — בלי זכות הצבעה;
הרב י. מ. אולבסקי (בלזן) — עם זכות הצבעה רק בשאלות דתיות.
ועדת בקורת: הרמן לוי (האמבורג); שמואל ברגר (ברמן); לודוויג זיף (בלזן), (אחר כך יוסף טננבאום, בלזן).

*) בגלל טעות מצערת נשמט השם במהדורות האידית והאנגלית של ספר זה.

מוסדות, ארגונים ומפלגות פוליטיות בבלזן

גן ילדים;
בית ספר ע"ש ד"ר יעקב אדלשטיין;
גימנסיה ע"ש הבריגדה היהודית;
בית ספר מקצועי;
אוניברסיטה עממית;
ספריה;
שעורי־ערב לשפות;
ישיבה;
בית־יעקב, בית ספר לנערות;
בית־מדרש למורים.

בית חולים גלין יוז;
תחנת אמבולנס;
מרפאה לאם ולילד;
קורסים לאחיות;
מרפאת־שיניים;
מעבדה לריפוי שיניים.

רבנות;
חברה קדישא.

משרד ייעוץ משפטי;
בית דין;
משטרה;

מועדון־ספורט מכבי;
מועדון־ספורט הגבור;
מועדון־ספורט התקוה;
מועדון־ספורט הכוכב;
מועדון־ספורט הפועל;
בית"ר.

תיאטרון „קצט";
במת־פועלים יהודית.

ציונים כלליים;
רביזיוניסטים;
השומר הצעיר;
מפא"י;
מזרחי;
אגודת ישראל;
פועלי ציון שמאל;

משרד הקרנות הציוניות.

ויצ"ו.

בשלב הראשון של התפתחות בלזן, מיד לאחר השחרור, היתה במחנה הסתדרות ציונית אחידה, שהקיפה את כל המפלגות בציונות. בבלזן היה קיים גם „נוחם" (נוער חלוצי מאוחד), הסתדרות חלוצית בלתי־מפלגתית.

ארגוני־סיוע יהודיים אשר פעלו בבלזן — או למען בלזן

ג'וינט האמריקני (J.D.C.) היה מיוצג ע"י י. טראוב, מ. אייגן, ד. וואדלינגר, סם דאלוב;

ועד־העזרה היהודי באנגליה, היה מיוצג ע"י ליידי (ראוז) הנריקס, ל. כהן ממנצ'סטר, מ. א. פישר, ברטה וויינגרין, שרה אקשטיין;

הסוכנות היהודית, היתה מיוצגת ע"י ד"ר קורט לוין.

היאס, היתה מיוצגת ע"י מ. קרייצר;

אורט, היה מיוצג ע"י ד"ר דאטש;

הקונגרס היהודי העולמי, היה מיוצג ע"י ד"ר ב. סגלוביטש (צירין), ד"ר ג. יעקבי (ניו־יורק), ד"ר ל. בראסליף (לונדון).

ביאורים

די פי — קיצור של המלים האנגליות דיספלייסד פרסון, תלוש, אדם שנעקר מתוך ביתו.

פוריין אופיס — מיניסטריון־החוץ הבריטי.

אנרא — קיצור של המלים האנגליות יונייטד ניישנס רליף אנד רהביליטיישן אורגניזיישן — ההסתדרות לעזרה ולשיקום קרבנות המלחמה שליד האומות המאוחדות.

אנסקופ — קיצור של המלים האנגליות יונייטד ניישנס ספשל קומישן און פלסטיין — ועדה מיוחדת של האומות המאוחדות לענין ארץ ישראל.

אנגלו־אמריקן קומיטי אוף אינקווירי — ועדה אנגלית־אמריקנית לחקירת בעית ארץ ישראל.

המוציאים לאור מביעים את תודתם

לשמואל גולדשמידט ויוסף פרנקל

על עזרתם בהכנת הספר הזה

ספר בלזן יצא עד כה לאור באידיש, באנגלית ובעברית — והמו"לים שואפים להוציאו גם בשפות אחרות, בהן דוברים יהודים, למען ידע הדור הבא בכל אתר ואתר את כל אשר עוללו לנו הנאצים וכיצד התנערו השרידים לחיים חדשים.

ארגון שארית הפליטה
מהאיזור הבריטי
בישראל

15 באפריל 1958
שנת העשור למדינת ישראל, תשי"ח

מפתח

א.

אדלר־רודל, ש., 175.
אדלשטיין, ד"ר יעקב, 54, 100.
אולבסקי, הרב ישראל משה, 165.
אולבסקי, רפאל, 117, 152, 168, 180, 183, 184.
אונזער שטימע, 39, 145, 148.
אופיור, 50, 134.
אושוויץ, 30, 57, 72, 81, 128, 150, 171.
אטלנטיק־סיטי, 45.
איסטרמן א. ל., 43, 76, 175.
אנסקו"פ, 48.
אנרר"א, 56, 57, 110, 111.
„אקזודוס" („יציאת אירופה") 49, 62, 116

ב.

באד־הארצבורג, 46, 47, 48, 57, 58, 76, 166.
באטשקובסקה, סוניה, 123.
בארו, נח, 13, 35, 74, 84, 174.
בוין, ארנסט, 34, 48, 62, 76, 78, 84.
בוכנוואלד, 81, 88, 171.
בורנשטיין, יעקב, 184.
בימקו־רוזנזאפט, הדסה, 58, 105, 124, 128, 169, 183.
בירדוואל, 100.
בירני־פיקלין, מייג'ור־גנרל, ה. פ. מ., 126.
בירקנאו, 171.
בית־חולים גלין יוז, 95, 138.
בלאנקנזה, 35, 91, 113, 141.
בן־גוריון, דוד, 44.
בן־שמן, 93.
בקהאוז, קולונל פ. מ., 126.
ברודי, הרב ד"ר ישראל, 33.
ברודצקי, פרופסור זליג, 42.
ברמן, 49, 50, 166.

ג.

גובן, 66.
גודהארט, פרופסור א. ל., 130.
גוטמן מ. ב., 148.
ג'וינט, 37, 49, 74, 79, 114, 140.
גולד, מרים, 146.
גולדפינגר, רוי. א., 33.
גונין, לייט. קולונל מ. ו., 99.
גונצמאן, 146.
ג'ונסטון קולונל, 34, 94, 99.
גלין יוז, בריגדיר־גנרל, ה. ל. 34, 70, 74, 90, 94, 96, 99, 130, 174.
גלין יוז, גב', 168.
גלינוויכי, היינריך, 127.
גרבובסקי, מאיר, 43.
גרינבוים, רוי. א., 146.
גריקה, חוה, 128.

ד.

דה־וואלירה, אימאן, 164
דה־מונטיני, מארסל, 127
דורות, 93
דייויס, קפטן וו. א., 100
דיפהולץ, 33
דלבי, סם, 117
דרומית, 49, 84, 133
דרוקר, 146
דרייפוס, יוליוס, 175

ה.

האנובר, 112, 134
הארדמן, רוי. א., 33
האריסון, ארל ג., 41, 119
הבריגדה היהודית, 43, 44, 74, 140, 141, 175
הגנה, 49
הועד היהודי המרכזי, 56, 57, 58, 82, 83, 84, 143
היינד, ג'והן, 44
הירש, דר טיבור, 168, 183
הלפרן, הרב, 165
המבורג, 62, 166
המרמאש, הלן, 128

הנדרסון, ארתור, 84
הנדרסון, לורד, 37, 83, 84
הסוכנות היהודית, 37, 79, 92, 112, 140
הצלב האדום הבריטי, 34, 96, 100
הצלב האדום ההולנדי, 91
הצלב האדום השבדי, 34
הצלב האדום השווייצרי, 96, 102
הרפורד, לייט. קולונל, מ.מ., 99

ו.

וואן איינסברגן, מאוריס, 127
וואן דאם, הנריק, 175
וואן מוולנאר, מאוריס, 127
וואן, דר. ז'אנט, 101
וויו, סטיפן ס., 45
ויטנברג, פ., 146
ווינר, גב' 146
ווייצמן, חיים, 45
ווילהלמסהאפן, 50
ווינזן, 64, 65
וולדרון, מייג'ור, פ.ר. 99
וולהיים, נורברט, 45, 49, 181
וולהנדלר, ג'ו, 124
וורובל, פרופ' הלנה, 145, 146

ז.

זילברשטיין, רחל, 128
זלמנוביץ', הרב, 165

ט.

טיילור, קולונל, 65, 67, 69, 70
טרבלינקה, 171
טרזינשטאדט, 44, 88
טרפמן, פ., 148

י.

יונאס, אני, 128
יונייטד ג'ואיש אפיל, 45, 112
(המגבית היהודית המאוחדת)

כ.

כ"ץ, קארל, 116, 175

ל.

לאוטרפאכט, פרופסור ה., 130
לאופר, דב, 116
לבקוביץ', שרה, 146
לה־דרולנק, הארולד־אוסמונד, 127, 129
לובלינר, מ., 146
לוי, רוו. יצחק, 33, 41, 124
לונבורג, 35, 82, 91, 125, 126, 130, 135, 147
לונדנר, אפרים, 164, 184
לוקר, ברל, 174
ליבק, 49, 57, 62, 63
לינגן, 33

מ.

מאידנק, 171
מאסאריק, יאן, 44
מאק, גב', 146
מארקוביץ', מ., 146
מונטרה, 44
מייאר, ק. 127
מייזל, הרב חיים, 165
מייקלג'והן, דר. 34, 96, 100
מנוחין, יהודי, 41
מקניל, הקטור, 37, 83

נ.

נורדהאוזן, 69
נינבורג, 103

ס.

סולומון, קולונל רוברט, 34
סיווידובה, אלכסנדרה, 127
סטרלינג, ל. ס., 126
סילבר־ג'ונס, 100, 113
סילברמן, ס. ס., 43, 76
סינגטון, קפטן דריק, 30, 120
סמית, פרופסור, 127, 130

ע.

עזריה (הלפגוט), הרב דר. צבי, 165, 167, 174, 180

פ.

פאן יורק, 109
פדר זאמי, 148, 149
פוזנאנסקי, ג'ק, 175
פוסלושני, 168, 183
פוקס, מייג'ור, 99
פייביאן סוסייאיטי 62
(אגודת פביאן)
פרומר, צצילי, 128
פרידלר, ברל, 148

פרידמן, אידה, 127
פרידמן, ליאון, 146
פרנקפורט, 111

צ.

צוקרמן, בנק, 127
צימרמן, פ., 146
צימרמן, ר., 146
צלה, 33, 135

ק.

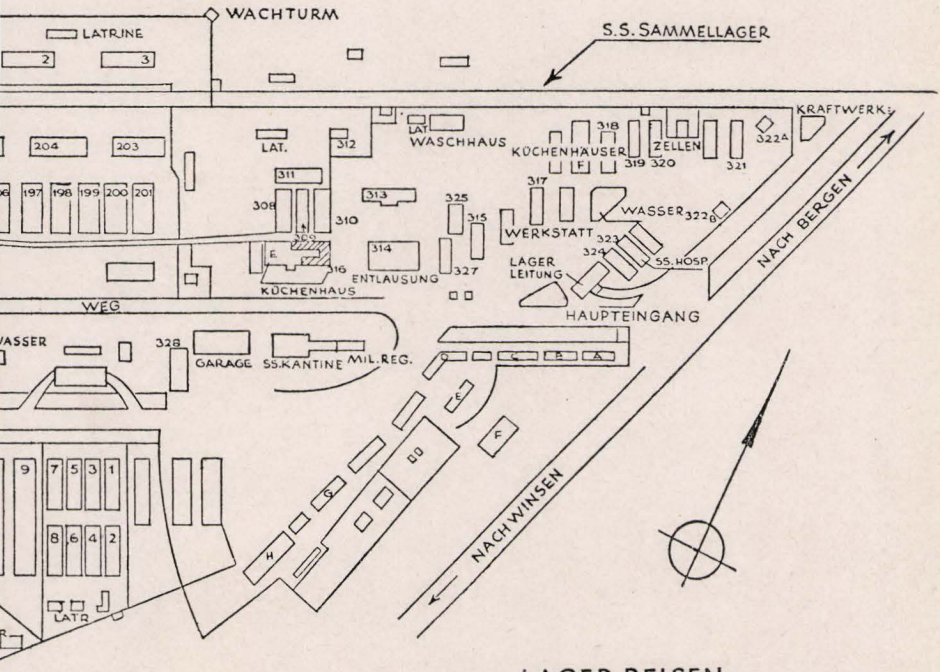
קאצט־תיאטרון, 124
קגן, מ., 146
קגנוביץ, משה, 146
קון, שרה, 127
קונטקביץ, מאריה, 127
קוץ־פרידלר, דולי, 123
קוק, קולונל, 63
קייזרוואלד, 171
קילץ, 49
קלוגר, רות, 92
קנסינגטון, בריגדיר־גנרל, 63
קפלן, אליעזר, 45
קפלן, ישראל, 162
קרן בריטית מרכזית, 79
קרן קימת, 49, 124, 137
קרית ענבים, 93

ר.

ראוויטש, מלך, 175
ראוונסברוק, 81
רובינס, עו"ד, 50
רוברטסון, גנרל סיר ברייאן, 36
רוזנוואלד, יוליוס, 45
רוזנואפט יוסף, 58, 74, 78, 82, 84, 112, 113, 136, 150, 160, 180, 181, 183, 184.
רוזנטאל דוד, 148, 181
רוזנטאל, ר., 146
רוזנצוויג, האנקה, 128
יורמן, ליובה, 127

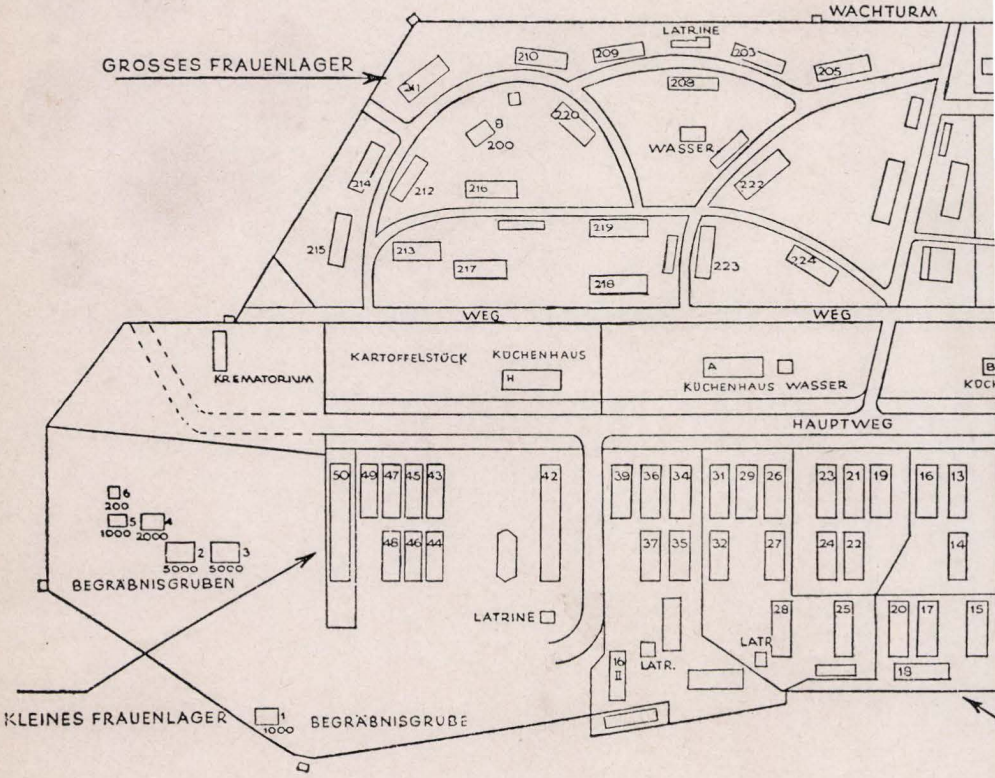
ש.

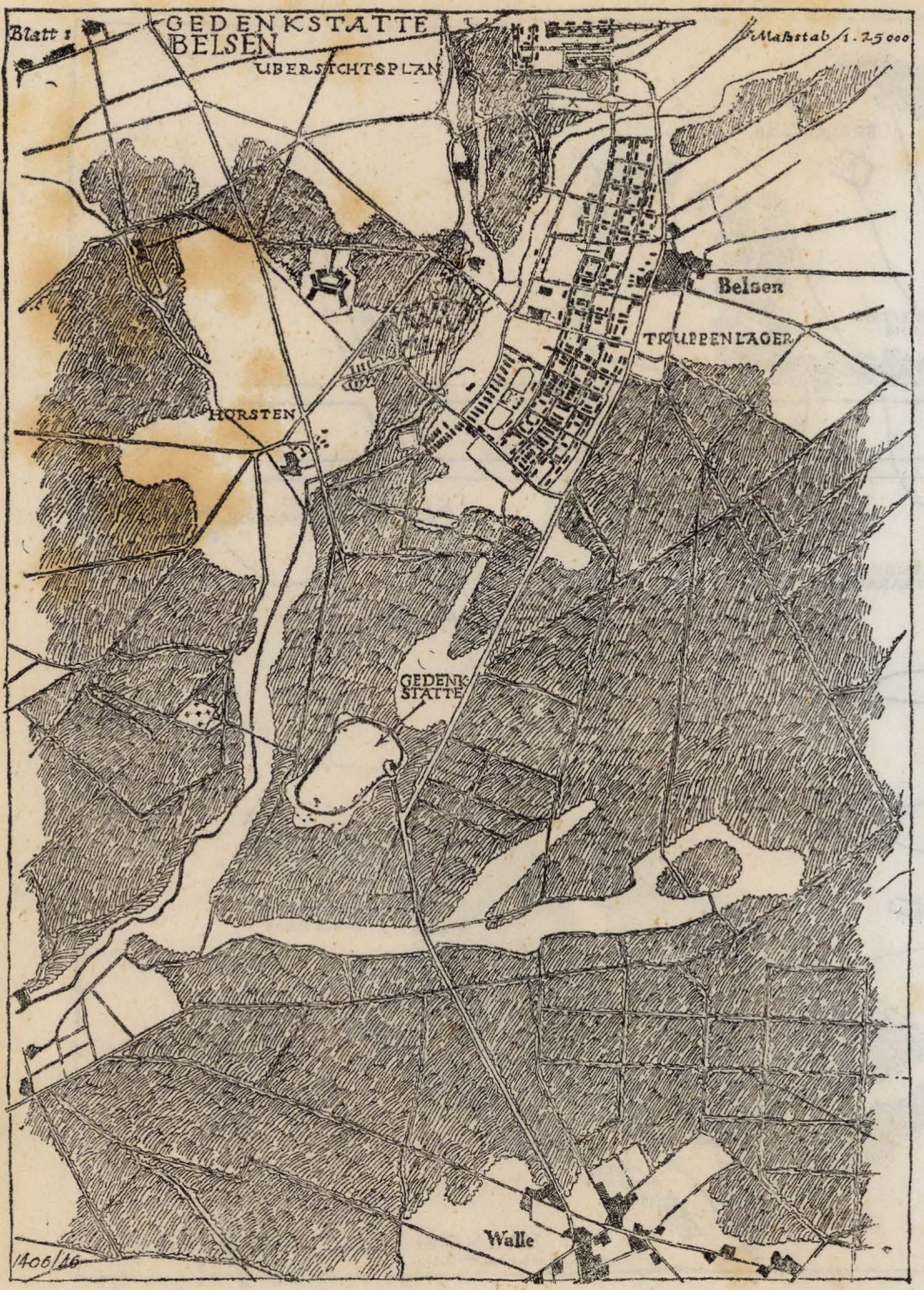
שומאבר, קורט, 134
שוורמשטאדט, 65, 69
שורץ, דר. יוסף, 37, 41
שטורך, הלל, 148
שטיין, אילונה, 128
שיינפלד, מרים, 146
שלוימוביץ, איגנץ, 127, 131
שליטן, לוי, 162
שמפוליון, 92
שנער, דר. פ., 175
שפראן, דורה, 128
שרף, רות, 175

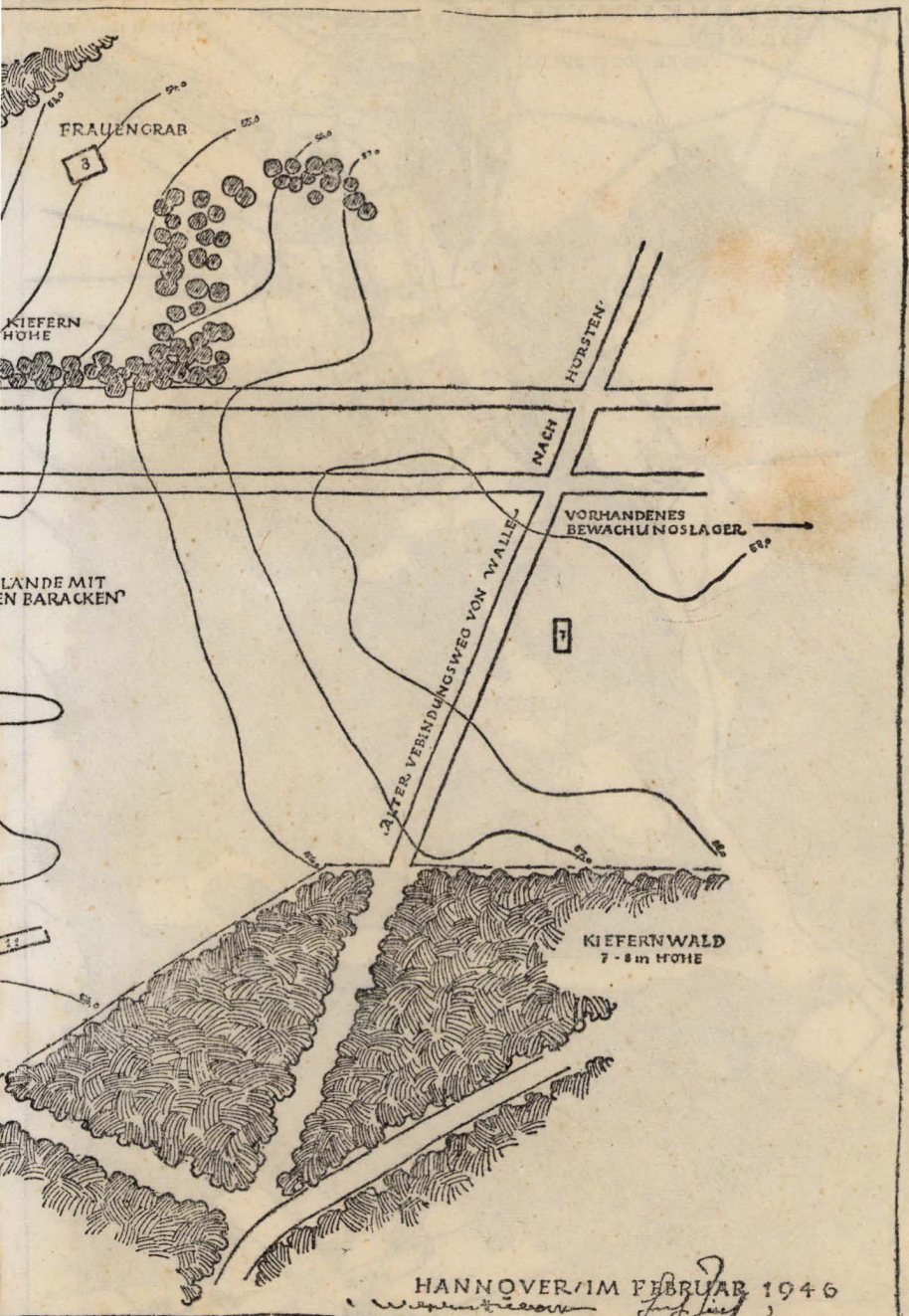

LAGER BELSEN
1 : 2000

KNNERLAGER

WACHTURM
LATRINE
GROSSES FRAUENLAGER
210
209
208
205
WASSER
220
200
214
212
216
222
215
213
219
217
218
223
224
WEG
WEG
KREMATORIUM
KARTOFFELSTÜCK
KÜCHENHAUS
H
A
KÜCHENHAUS WASSER
HAUPTWEG
6
200
5
1000
4
2000
2
5000
3
5000
BEGRÄBNISGRUBEN
50 49 47 45 43
42
48 46 44
39 36 34
37 35
31 29 26
32 27
23 21 19
24 22
16 13
14
LATRINE
28
25
20 17 15
LATR.
LATR.
16
H
18
KLEINES FRAUENLAGER
1
1000
BEGRÄBNISGRUBE

Blatt 1
GEDENKSTÄTTE
BELSEN
ÜBERSICHTSPLAN
Maßstab 1:25000
Belsen
TRUPPENLAGER
HORSTEN
GEDENK-
STÄTTE
Walle
1406/46

FRAUENGRAB
3
KIEFERN
HÖHE
HORSTEN
NACH
VORHANDENES
BEWACHUNGSLAGER
LÄNDE MIT
EN BARACKEN
ALTER VERBINDUNGSWEG VON WALLE
7
KIEFERNWALD
7 - 8 m HÖHE
HANNOVER/IM FEBRUAR 1946

מה- שמך שמה

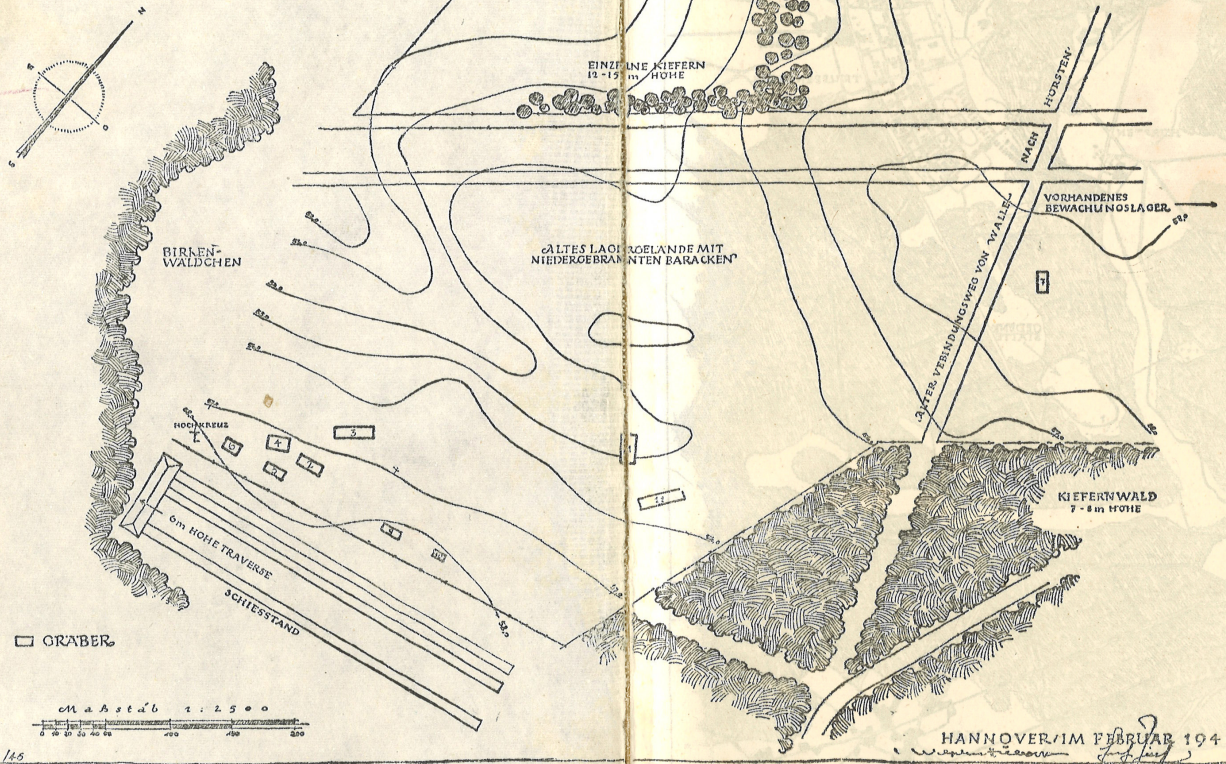
הוספה שם

לדוגמא- שרה שרית (שינוי קל)

Blatt 2

GEDENKSTÄTTE BELSEN

VORHANDENE SITUATION

HANNOVER/IM FEBRUAR 1946

Mos/45